कमला
२००३

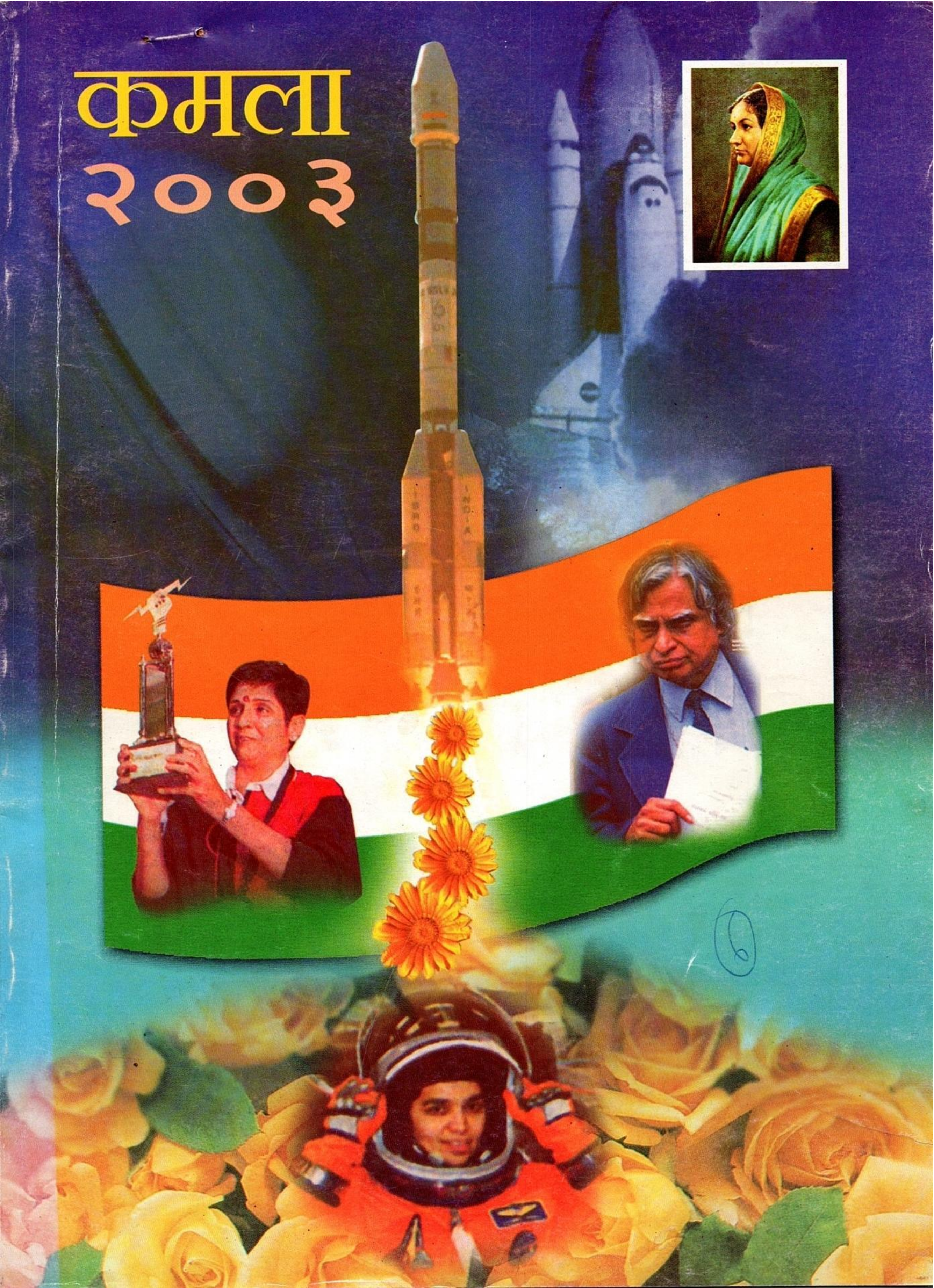

कमला २००३

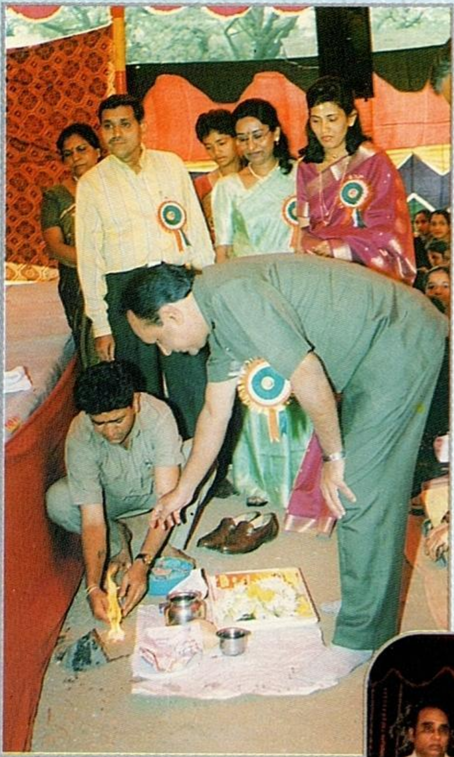

'वार्षिक दिन २००२-२००३'

सांस्कृतिक कार्यक्रमाचे उद्घाटन करताना
मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील
व इतर

'पुरस्कार प्रदान समारंभ'

'भद्रकाली ताराराणी पुरस्कार प्रदान
सोहळा' पुरस्काराच्या मानकरी थोर
समाजसेविका श्रीमती सिंधुताई सपकाळ
यांना पुरस्कार प्रदान करतेवेळी
पद्मश्री डॉ. डी. वाय. पाटील,
संस्थेचे पदाधिकारी व इतर मान्यवर.

'कौतुक सोहळा'

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभ
प्रसंगी विधानसभा सदस्य
मा. आमदार संपतराव पवार-पाटील
विद्यार्थिनींना मार्गदर्शन करताना.

रणरागिणीस अभिवादन

युगस्त्री छत्रपती ताराराणी

'झळकती ही इतिहासाची
सोनेरी पाने,
महाप्रतापी ताराराणी
शौर्याचे लेणे'

स्नेहसुधेची अमृतधार

कै. सौ. काकीजी

तथा

सौ. सरोजिनीदेवी विश्वनाथ पाटील

दिव्यत्वाची जेथे प्रचिती
तेथे कर माझे जुळती

कै. मा. काकाजी

तथा

डॉ. व्ही. टी. पाटील

"अनंत अमुची ध्येयासक्ती अनंत अन् आशा"

प्रेरणास्त्रोत

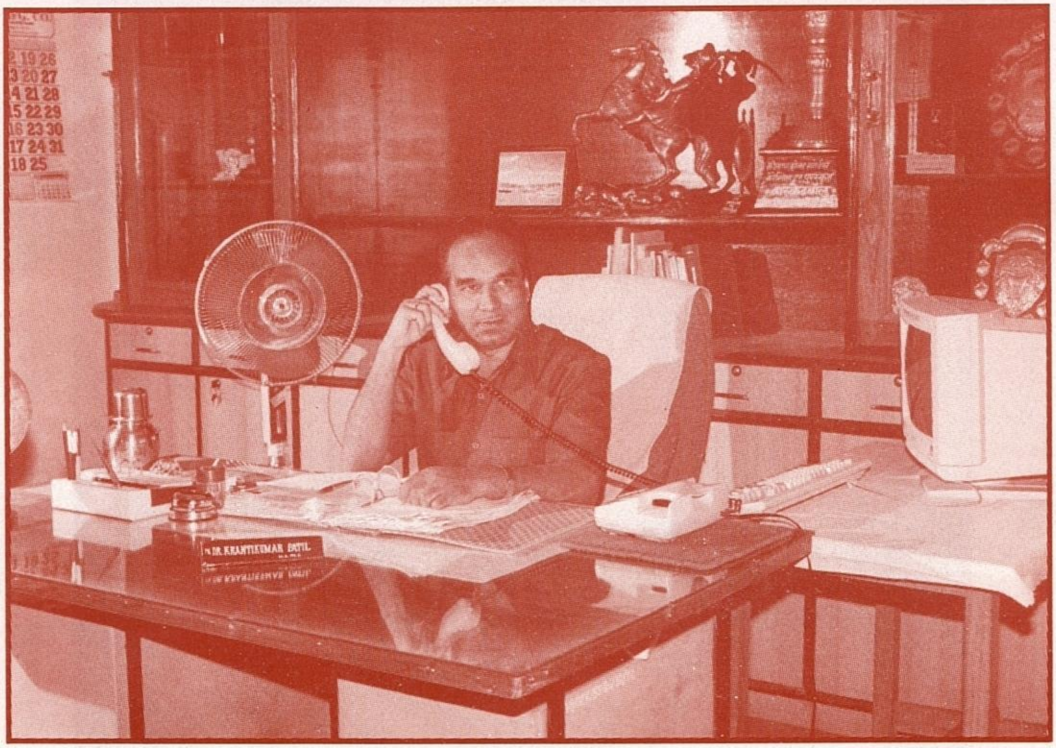

प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील

एम. ए. पीएच.डी.

संपादकीय...

कमला २००२-२००३ चा अठरावा वैविध्यपूर्ण अंक सादर करत असताना आम्हास अतिशय आनंद होत आहे. दरवर्षीप्रमाणे यावर्षीही 'कमला' चा अंक दर्जेदार करण्यासाठी संपादक मंडळाने प्रामाणिक प्रयत्न केलेले आहेत.

भारतीय वैज्ञानिकांनी प्रगत केलेले अंतरिक्ष तंत्रज्ञान आंतरराष्ट्रीय मान्यतेचे आहे. पृथ्वीवरील माणसाच्या प्रत्यक्ष उपयोगासाठी व देशातील भौगोलिक साधन संपत्तीच्या शोधासाठी हे तंत्रज्ञान वापरणे गरजेचे आहे. या मतावर विश्वास ठेवणारे 'भारतीय क्षेपणास्त्रज्ञाचे जनक' डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम या वर्षी राष्ट्रपती म्हणून आपल्याला लाभले आणि भारताच्या सर्वांगिण विकासाच्या चक्रांनी आपली गती दुप्पट केली.

पूर्वी 'स्काय इज द लिमिट' असे म्हटले जाई पण आज अवकाशाच्या पलिकडले अंतराळ मानवाने आपल्या कवेत घेतले आहे. म्हणूनच 'स्काय इज नो लॉगर द लिमिट' अशी जिद्द बाळगणाऱ्या तरूण पिढीची प्रतिनिधी भारतीय वंशाची वैभवपताका 'कल्पना चावला' साऱ्या सीमा ओलांडून क्षितीजापार झेपावली पण... कोलंबियाच्या दुर्दैवी अपघातात अंतराळात विरून गेली तरी देखील ती युवक युवतींच्या सदैव प्रेरणास्थानी राहिल यात शंक नसावी. भारतीय पोलिस सेवेतील पहिल्या महिला अधिकारी किरण बेदी आपल्या कामकाजाच्या वैविध्यपूर्ण शैलीमुळे राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय स्तरावर आपला ठसा उमटवित राहिल्या त्याची गौरवपूर्ण दखल म्हणून 'संयुक्त राष्ट्रांच्या शांती सेना विभागाच्या नागरी पोलिस सल्लागार' म्हणून त्यांची नियुक्ती झाली. या जागेवर निवड होणाऱ्या त्या जगातील पहिल्या महिला त्या तर सर्व भारतीय मुलींच्या प्रेरणास्त्रोत ! या त्रिमूर्तींच्या कर्तृत्वाचा गौरव 'कमला २००३'च्या मुखपृष्ठातून अभिव्यक्त होत आहे.

राष्ट्रपती डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम यांच्या वैज्ञानिक दृष्टीचा वारसा घेत वैभवशाली कर्तृत्वाच्या अनेक किरण बेदी व कल्पना चावला 'कमला' मधून निर्माण व्हाव्यात म्हणून कमला कॉलेज सदैव प्रयत्नशील आहे. विद्यार्थिनींना शैक्षणिक, मानसिक व सामाजिक दृष्ट्या सबल बनविण्यासाठी जागरूकतेत पावले उचलत आहे. त्यामुळेच क्रीडा, एन्. एस्. एस्., एन्. सी. सी. वक्तृत्त्व या शिक्षणाच्या विविध क्षेत्रात महाविद्यालयाच्या विद्यार्थिनींनी कौतुकास्पद कामगिरी बजावलेली आहे. काळाची गरज ओळखून इन्फर्मेशन टेक्नॉलॉजी हा विषय अकरावीपासून सुरू केलेला आहे. कॉम्प्युटर विभाग, व्यवसायाभिमुख शिक्षण विभाग, स्पर्धापरीक्षा मार्गदर्शक व व्यक्तिमत्त्व विकास विभाग गुंजारव भित्ती पत्रक, मराठी, इंग्रजी, हिंदी या व इतर विभागांची मंडळे विद्यार्थिनींचा परिपूर्ण व्यक्तिमत्त्व विकास घडवून आणण्यात अचूकपणे मार्गदर्शन करीत आहेत.

★ **कमलाची उत्तुंग झेप -** कै. मा. डॉ. व्ही. टी. पाटील तथा काकाजींनी सन १९४५ साली ताराराणी विद्यापीठाची स्थापना करून स्त्री-शिक्षण क्षेत्रामध्ये महत्त्वाचे योगदान दिले. महाराणी ताराराणीप्रमाणे या विद्यापीठातून आत्मविश्वासपूर्ण तेजस्वी प्रति ताराराणी घडाव्यात म्हणून 'ताराराणी विद्यापीठ' असे अत्यंत संयुक्तिक नामाभिधान करण्यात आले. संस्थेचा मानबिंदू ठरलेल्या 'कमला महाविद्यालयाची' स्थापना १९८४ साली कै. सौ. सरोजिनी देवी विश्वनाथ पाटील तथा काकीजींच्या असीम त्यागातून झाली. मांगल्याची, स्नेहसुधेची साक्षात अमृतधारा असणाऱ्या काकीजींचे नाव या महाविद्यालयास प्रदान करण्यात आले. मा. काकाजी व मा. काकाजींच्या उदात्त विचारांना मूर्तरूप देण्याचे कार्य अव्याहतपणे महाविद्यालयाचे प्राचार्य मा. डॉ. क्रांतिकुमार रंगराव पाटील करीत आहेत.

'कमला २००२' नियत कालिकाचे नेत्रदिपक यश दरवर्षीप्रमाणे याहीवर्षी कमला नियत कालिकाने पारितोषिके मिळविण्याची परंपरा टिकवून ठेवली. सन २००१-२००२ या वर्षी शिवाजी विद्यापीठ आंतर महाविद्यालयीन स्पर्धेत कमला नियतकालीकातील साहित्यास खालील पारितोषिके मिळाली.

'My Visit to Darjeeling' (प्रवास वर्णन)- प्रथम क्रमांक - कु. चंदा नलवडे- बी. कॉम भाग ३

'संघर्ष' (हिंदी एकांकिका)- द्वितीय क्रमांक - कु. दिपाली जाधव - बी. ए. भाग ३

★ **राष्ट्रीय छात्र सेनेची आघाडी -** छात्र सैनिकांची घोडदौड याही वर्षी लक्षणीय ठरली. १५ मे ते २८ मे २००२ या कालावधीत 'ऑल इंडिया एक्सफिरेशन, पंजाब' कूल-मनाली-शेहतांग येथे कॅम्प झाला. यामध्ये कॉलेजची ज्युनिअर अंडर ऑफिसर अमृता विलास निंबाळकर आणि सार्जंट वैशाली भीमराव नायकवडी यांची निवड झाली.

ॲन्युअल ट्रेनिंग कॅम्पकरिता कॉलेजच्या १२ कॅडेटची निवड झाली. या कॅम्पमध्ये कॅडेट भाग्यश्री शेटे हिला 'बेस्ट फायरर' म्हणून गौरविण्यात आले. २६ जानेवारी २००३ च्या मुंबई येथील शिवाजी पार्क स्टेडिअमवरील परेडकरीता सार्जंट दिपाली पाटील आणि कॅडेट माधुरी जोशी यांची निवड झाली. तसेच २६ जानेवारी २००३ शाहू स्टेडिअमवरील परेडकरिता कॉलेजच्या २० कॅडेटची निवड झाली. या परेडचे नेतृत्त्व ज्युनिअर अंडर ऑफिसर अमृता विलास निंबाळकर हिने केले. २००२ मध्ये झालेल्या 'सी' प्रमाणपत्र परीक्षेत कॉलेजच्या ७ कॅडेट उत्तर्णी झाल्या. त्यापैकी ज्युनिअर अंडर ऑफिसर चंदा प्रकाश नलवडे ही 'अ' श्रेणीत आणि बाकीच्या ६ कॅडेट 'बी' श्रेणीत उत्तीर्ण झाल्या.

★ **क्रीडा क्षेत्रातील उल्लेखनीय बाबी -** कमला कॉलेजच्या खो-खो व बास्केट बॉल संघाने कोल्हापूर झोन स्पर्धेत अनुक्रमे प्रथम व द्वितीय क्रमांक मिळवून आंतरविभागीय स्पर्धेत प्रवेश केला. दिप्ती पाटील हिची आनंद विद्यापीठ स्पर्धेकरीता शिवाजी विद्यापीठाच्या खो-खो संघात निवड झाली 'अश्वमेध' स्पर्धा मुंबई यामध्ये कु. गायत्री मंडलिक कु. उज्वला काटे, कु. संगीता पाटील, कु. दिप्ती पाटील सहभागी झाल्या.

★ **ऋणनिर्देश-** सन २००२-२००३ या शैक्षणिक वर्षामध्ये महाविद्यालयाने विद्यार्थिनींच्या सर्वांगीण विकासासाठी अनेकविध उपक्रम राबवून उच्च अभिरूची संपन्नता सिद्ध केली. या उपक्रमांचा आढावा 'कमला २००३' मध्ये घेण्यात आलेला आहे. 'कमला' चा अंक बहारदार करण्यासाठी साहित्यिक विद्यार्थिनींचे योगदान कौतुकास्पद आहे. मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटीलसाहेब यांचे मार्गदर्शन व प्रोत्साहन अंक वेळेत पूर्ण करण्यास बहुमोल ठरले आहे त्याबद्दल त्यांचे मन:पूर्वक आभार ! विभागीय संपादक प्रा.श्री.एच्.व्ही.पुजारी (मराठी) प्रा.डॉ.सौ.सुमित्रा पोवार (हिंदी), प्रा.सौ. नीता धुमाळ (इंग्रजी) यांनी आपले विभाग बहारदार बनवले आहेत. प्रा.सौ.एस्.एल्.देसाई, प्रा.सौ.नीता धुमाळ, प्रा.श्री.नेताजीराव पवार यांचेही सहकार्य मोलाचे आहे. तसेच सर्व शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांचे बहुमोल सहकार्य 'कमला' चा अंक सजविताना लाभले त्याबद्दल त्या सर्वांचे मन:पूर्वक आभार !

राजहंस प्रिंटिंग प्रेसचे श्री. अशोक कुलकर्णी यांनी निर्दोष व नाविन्यपूर्ण छपाई केलेबद्दल त्यांचेही आभार. नियतकालिकाचा चेहरा म्हणजे मुखपृष्ठ ते जास्तीत जास्त संयुक्तिक बनविणे गरजेचे आहे. कु. माला पायरे यांनी अत्यंत सूचक मुखपृष्ठ केल्याबद्दल त्यांचेही आभार !

'तऱ्ही न्यून ते पुरतें। अधिक ही सरतें।'

या न्यायाने 'कमला' च्या अंकात काही उणिवा राहिल्या असतील तर त्या माझ्या मर्यादा समजाव्यात.

प्रा. सुजय बाबुराव पाटील
प्रमुख संपादक

भावपूर्ण श्रद्धांजली

✦ उपराष्ट्रपती	**कृष्णकांत**
✦ भारताची अवकाश कन्या	**कल्पना चावला**
✦ ज्येष्ठ कायदेतज्ञ	**नानी पालखीवाला**
✦ ज्येष्ठ समाजसेवक व विचारवंत	**गोविंदभाई श्रॉफ**
✦ ज्येष्ठ समाजसेवक व लेखिका	**श्रीमती दुर्गा भागवत**
✦ ज्येष्ठ कवयित्री	**श्रीमती शांता शेळके**
✦ ज्येष्ठ कवयित्री व लेखिका	**शरदिनी डहाणूकर**
✦ ज्येष्ठ लेखिका	**गौरी देशपांडे**
✦ ज्येष्ठ कवी	**श्री. वसंत बापट**
✦ ज्येष्ठ कादंबरीकार	**श्री. शिवाजी सावंत**
✦ ज्येष्ठ ऐतिहासिक कादंबरीकार	**श्री. बा. स. इनामदार**
✦ ज्येष्ठ भारतीय उद्योजक	**श्री. धीरूभाई अंबानी**
✦ मराठी हिंदी चित्रपट सृष्टीतील अभिनेत्री व लेखिका	**श्रीमती प्रिया तेंडुलकर**
✦ हिंदी चित्रपट सृष्टीतील गीतकार, गझलकार	**श्री. कैफी आझमी**
✦ ज्येष्ठ अस्थी कॅन्सर तज्ज्ञ व लेखक	**डॉ. अरविंद बावडेकर**
✦ ज्येष्ठ लेखक	**श्री. श्रीपाद जोशी**
✦ ज्येष्ठ लेखक	**श्री. गं. ब. ग्रामोपाध्ये**
✦ मराठी चित्रपट सृष्टीतल अभिनेते	**डॉ. दिलीप कुलकर्णी**
✦ मराठी चित्रपट सृष्टीतल गीतकार, संगीतकार व गायक	**श्री. सुधीर फडके**
✦ 'मधुशाला'कार आणि ख्यातनाम साहित्यिक	**हरिवंशराय बच्चन**

ताराराणी विद्यापीठाच्या

कमला महाविद्यालयाचे

कमला

वार्षिक नियतकालिक

२००२-२००३

अंक अठरावा

कमला

२००२-२००३

अध्यक्ष

प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार रंगराव पाटील

प्रमुख संपादक

प्रा. सुजय बाबुराव पाटील

विभागीय संपादक

• मराठी विभाग •

श्री. एच. व्ही. पुजारी

• हिंदी विभाग •

डॉ. श्रीमती सुमित्रा पोवार

• इंग्रजी विभाग •

प्रा. श्रीमती एन. एस. धुमाळ

• संपादक सहाय्यक •

श्री. ए. एम. साळोखे, प्रा. श्रीमती एन. एस. धुमाळ

• विद्यार्थिनी प्रतिनिधी •

कु. गायत्री मंडलिक, बी. ए. भाग-३

या अंकात प्रसिद्ध (व्यक्त) झालेल्या मतांशी संपादक
सहमत असतीलच असे नाही.

''आज एकूणच माणूस ज्ञानापेक्षा अन्नाच्या मागं धावण्यात गुरफटला आहे. 'जगायचं' ते का ? हा मूळ प्रश्न कुणी विचारात घ्यायला तयार नाही. फक्त 'जगायचं' एवढंच मानून प्रत्येक माणूस - प्रत्येक कृत्य करायला लागला की तो 'मानव प्राण्यांचा एक प्रचंड 'कळप' होतो ! राष्ट्र-समाज वगैरे काही नाही आणि 'कळपा'च्या जीवनाचे अटळ परिणाम प्रत्येकालाच भोगावे लागतात.

एकूणच भारताच्या सध्याच्या स्थितीत त्याला अटळपणे रामायण व महाभारत या 'त्रिकालाबाधित' आरशात डोकावूनच पुढची वाटचाल करावी लागेल !''

- कै. शिवाजी सावंत

मराठी विभाग

अनुक्रमणिका

गद्य विभाग

- तिनी सांज (कथा) - कु. शुभांगी चौगले
- मुंबापूरीची अमूल्य भेट (प्रवास वर्णन) - कु. राजलक्ष्मी चव्हाण
- मृत्युंजयकार शिवाजी सावंत (वैचारिक लेख) - कु. नीता कांबळे
- आधुनिक प्लेग - एड्स (ग्रामीण एकांकिका) - कु. भक्ती कुलकर्णी
- दहशतवादावरील विजय अजून दूर (वैचारिक लेख) - कु. अनिता घाडगे
- अवकाश शोधणारी कल्पना (प्रासंगिक लेख) - कु. इंदिरा यादव
- सहकार चळवळीत युवक युवतींचा सहभाग (वैचारिक लेख) - कु. श्रीदेवी चोपडे
- वैज्ञानिक दृष्टीचे राष्ट्रपती - डॉ. अब्दुल कलाम (प्रासंगिक लेख) - कु. पूजा जोशी
- भारतीय लोकशाही पुढील आव्हाने आणि उपाय (वैचारिक लेख) - कु. धनश्री साखळकर
- डलहौजीच्या प्रदेशात (प्रवास वर्णन) - कु. अश्विनी गायकवाड

पद्य विभाग

- जरा जपून - कु. वैशाली शेटके
- कशासाठी ? - कु. कृष्णाबाई माळी
- आकाश भावनांचे - कु. सुप्रिया पाकले
- आमचे काकाजी - कु. राजलक्ष्मी चव्हाण
- झळा - कु. राजलक्ष्मी चव्हाण
- पार्टी - कु. रेश्मा पठाण
- भ्रष्टाचार - कु. अनिता घाडगे
- महावृक्ष - कु. धनश्री साखळकर
- आई - कु. शुभांगी चौगले
- मायमाऊली - कु. शारदा चौगले
- संपूनही सारे काही - कु. नीता कांबळे
- स्वागत - कु. मनिषा मनपाडळकर
- ध्येय - कु. सारिका साखळकर
- नातं तुझं आणि माझं - कु. सविता बोरचाटे
- चोहिकडे हिरवे - कु. माधुरी आयरेकर
- मैत्री - कु. अपर्णा वडूजकर
- पतंग - कु. शिल्पा हुक्किरे
- तू - कु. प्रिया जाबीर
- नसतेस तेंव्हा ! - कु. दिप्ती मोरे
- शोध - कु. दिप्ती मोरे
- आठवणी - कु. शारदा चौगले
- काळीज - कु. माधुरी कांबळे

तिनी सांज

कु. शुभांगी चौगुले
बी. ए. भाग १

उन्हाचा ताव आता जरा कमी झाला होता. सूर्य अस्ताला जाण्यासाठी त्या दूरच्या डोंगराआड लपायला लागला होता. किलबील करत पक्षी आपल्या पिल्लांच्या ओढीनं घरट्याकडे परत निघाले होते. हिरवागार चारा खाऊन तुंडूंब झालेले जनावर मुंगीच्या चालीनं परतत होती. त्यांच्या गळ्यातल्या घंट्याचा घन्-घन् करणारा आवाज त्या रानमाळावर सुर धरून नाचत होता. त्यांनाही आपल्या वासरांकडे जाण्याची ओढ लागली होती. त्या ओढीने मध्येच कधी-तरी आपल्या चालण्याचा वेग वाढतच झप्-झप् पाय टाकीत होती. दिवसभर शेतावर काम करणारी माणसं दमून-भागून घराकडे परतत होतीत. लहान मुले आपली आई आलेली बघून 'आई आली, आई आली', म्हणत येत होती आई ही आपल्या डोक्यावरचं सरपनाचं ओझं सांभाळत त्यांना जवळ घेत होती. किलबील करत घरट्याकडे परतणारे पक्षी, घट्यांचा आवाज करत येणारी जनावरे आणि शेतावरून काम करून परत येणारी माणसं त्या सूर्याच्या सोनेरी किरणांच्यासह तीनी सांज होत असल्याची साद देत होती.

घरासमोरच्या ओट्यावर बसून मी हे सगळं बघत होते. आई, बाबा (माझे वडिल) दादा कधी येणार याकडे माझे लक्ष होते. तेवढ्यात गोठ्यातल्या गाईच्या सोनू नावाच्या पांढऱ्या शुभ्र वासराने आपल्या आईसाठी (गाईसाठी) हंबरडा फोडला. गोठ्याच्या बाहेर ठेवलेला गवताच्या बिंड्यातली एक पेंडी सोडून त्याला टाकून मी बाहेर आले. तेवढ्यात दादा हातातल्या काडीनं जनावरांना मारत घेऊन येत असल्यास मी बघीतलं, जनावरांना गोठ्यात बांधून सदाफुलीच्या झाडाखालच्या बारडीतल्या पाण्यानं हात-पाय धुऊन तो आत गेला. मी ही त्याच्या पाठीमागे आत आले. तेवढ्यात आबांची हाक ऐकू आली.

"शाम ये शाम अरं बाहीर ये लवकर."

तसा दादा लगेच बाहेर गेला. आणि आबांच्या डोक्यावरचा गवताचा बिंडा खाली उतरून घेतला. बिंडाखाली उतरून ठेवून आबांनी आईच्या डोक्यावरचे सरपनाचे ओझे खाली उतरले. आणि दोघानीही हातपाय धुतले. व ओटीवर हुश्श करत बसले. तो पर्यंत मी रॉकेलची चिमणी पेटवली. खेडे गाव असल्यामुळे लाईट कधी वेळेवर नसायचीच. त्यात कार्डावर रॉकेलही जास्त मिळायचे नाही. त्यामुळे चिमणीचा प्रश्न होता.

"सुमन अग ये सुमन घरात दिवा लावलाय का गं बाई, तिन्ही सांज झालीया न्हवं, अगं तिन्ही साजंची लक्ष्मी येतीया घरात. मडं बशिवलं त्या लाईट वाल्याचं कवाबी लाईट येळवर नसतीया कवा तरी एखाद्या महीन्यात बील लवकर नाही भरलं तर लगीच फुजा काढून नेत्याती" असं म्हणत आई ओटीवरून उठून आत आली. मी एक पणती नेऊन तुळशीच्या कट्ट्यावर ठेवली आणि अभ्यास करायला बसले. आईने तुरकाट्या चुलीत घालून चुल पेटवली. आणि त्यावर एका पातेल्यात चहासाठी पाणी ठेवले. त्यात एक गुळाचा खडा व चहा पावडर टाकून आबांना हाक मारली. 'आवं ऐकलासा काय च्या घ्या या आत."

चुली जवळनं उठून पायतल्या नऊ भारांच्या जोडव्यांचा आवाज करत झोपलेल्या दादा जवळ जाऊन त्याच्या डोक्यावरून हात फिरवत म्हणाली, "शाम उठ बाळ च्या घे वाईच अनं मग झोप मग मागणं उठवितो जेवाण झाल्यावर लय हाल हुलाती माझ्या पोराचं

सकाळी कॉलेज अन् दुपारची जनावरं घेऊन जायचं'' असं म्हणत ती पुन्हा उठून त्या जोडव्यांचा आवाज करत चुलीजवळ गेली. तसा दादा अंगाला आळोखे-पिळोखे देत उठला औबा ही ओठीवरून आत आले.

''सुमन पाणी दे बाळ जरा'' म्हणून आबांनी मला उठवलं. मी उठून तांब्याच्या घागरीतला पाण्याचा तांब्या भरून आबांना दिला व चहा घ्यायला आईला कपबशी व गाळणं दिलं आईनं आम्हा तिघांनाही चहा दिला अन् आपल्यालाही घेतला. चहा पित पित आईला ताईची आठवण आली.

''आज पंधरा दीस झालंत आपल्या कमलला जाऊन, डोक्यावरचा पदर सावरत ती म्हणाली, ''व्हंय पोरं आली की घरं भरल्यागत वाटतंच अन् गिली की रिकामा वाटतयं.'' चहाचा एक घोट घेत आबा म्हणाले, ''आई मला बी ताईची आठवण लय ईतीया'' हातातली कपबशी खाली ठेवत मी म्हणाले, ''व्हयं मला पण तिची आठवण ईतीया'' माझ्या सुराला सुर देत आणि उठून परत अंथरूणावर जात दादा म्हणाला ''पोरीचं लय हाल हुत्याती घरातलं आणि शेतातलं काम करून वाळलेल्या तुरकाटीगत झालीया पोर अन् तिची ती कैदाशिन सासू मुरळीगत हिंडतीया नुसती घरातल्या काडीच्या कामाला हात लावत नाही. मेली कुठली.'' असं ताईच्या सासूला चार शिव्या घालत आईनं डोळ्यातलं पाणी काढलं.

तेवढ्यात हातावर तंबाखु चोळत आबा आईला ओरडले, ''कशाला उगं तिन्ही साजंचं डोळ्यात पाणी आणतीयास. काय कमी हाय आपल्या पोरीला ? खाऊन-पिऊन सुखी हाय न्हवं. काम करायला लागतय एवढंच नव्ह. काम केल्यानं कोण मेलयं व्हय''? असं म्हणत आबांनी तोंडात धरली.

अंथरुणावर बसून दादा अभ्यास करत होता. मी पण त्याच्या जवळ बसून मडगिची प्रश्न उलटे लिहू लागले. डोळ्यात पाणी पुसत आई म्हणाली, ''तसं नव्हं पर लय हाल हुत्याती पोरीचं'' तोंडातली तंबाखु दाराच्या पाठीमागं थुंकत आबा म्हणाले, ''मग आपुन तर काय करणार आता?'' तिच्या नशीबातच हे असलं तर?''

तांदुळ धुऊन चुलीवर ठेवत आई म्हणाली, ''कसलं नशीब फुटकं म्हणायचं हे मर-मर काम करायचं ?''

तसं आबा उशाखाली हात घेत आडवे पडत म्हणाले, ''पोरीचा जन्मच लय वंगाळ घरात असल्यावर सोसत नाही. अन् लगीन झाल्यावर गमत नाही. आपली आपली म्हणत लहानाची मोठी करायची, चुकलं माकलं ती शिव्या गाळी करायची मारायचं. सोन्याचा चारा खायला घालायचा अन् एकदा डोक्यावर अक्षता पडल्या की आपला हक्क संपला मग आपलीच पोर आपल्यासाठी पाहुणी झाली. म्हणायची'' आडवं झालेल्या आबांच्या डोळ्यात पाणी भरले. तापट आबांच्या मागचे मायाळू आबा मी आज अनुभवले.

तशी आई म्हणाली, ''मी डोळ्यात पाणी आणलं म्हणून मला गप बसवतायसा आणि आता तुम्ही डोळ्यात पाणी आणलाया व्हयं.''

''आबा आता कवा व येणार ताई ? आपुण कवा आणायचं तीला ? मला लय आठवण ईतीया तीची'' आबाकडे बघत मी विचारले.

तसं पुस्तक बंद करत दादा म्हणाला, ''आई- आबा मला बी लय आठवण ईतीया ताईची, मी येतो ताईकडे जाऊन, तीला भेटून. आई लगेच म्हणाली, जा बाबा बघून ये माझ्या लेकीला कशी हाय ते जा उद्या सांजच्याला, आई तशी म्हणताच मीही दादा बरोबर जायला तयार झाले.

तेवढ्यात गोठ्यातल्या जनावरांचा हांबरड्याचा गोंधळ चालु झाला. ''ही जनावरं लय हुबाली हायती जरा धाराला येळ झाली की वरडत्यातच, नुसता धिंगाना घालत्यात.'' म्हणत आबांनी धार काढायला जायासाठी कासांडी घेतली आणि ते गोट्याकडे निघाले. आई ही चुलीला जाळ घालत जेवण करायला लागली. दिवसभर कंटाळून आलेल्या दादानेही पुस्तक बंद केले आणि झोपी गेला. उद्या ताईकडे जायचे या आनंदात मी ही उठून पुस्तक उलघडून लिहिण्यात मग्न झाले आणि वाट पाहु लागले, ''उद्याच्या साजेंची.''

***

मुंबापूरीची अमूल्य भेट

कु. राजलक्ष्मी चव्हाण
बी. ए. भाग २

प्रतीक्षा संपली आणि तो दिवस येऊन ठेपला एकदाचा. खूप दिवसापासून मनाला साद घालणारी इच्छा पूर्ण होणार होती ना ! ती म्हणजे मुंबईला अर्थात मुंबापुरीला जाण्याची. इतकी उत्सुकता लागून राहणं साहजिकच होतं कारण त्यावेळी माझं वय होतं अकरा वर्षे. आणि माझ्या या अतितीव्र इच्छेची पूर्ती करण्यासाठीच मे महिन्यातला बेत ठरला. "काय होईल ते होईल पण यंदा जीवाची मुंबई करून यायचीच."

शाळेत असताना आम्हाला व्याकरणात एक वाक्य सतत पाठी लागायचं "मुंबईतली घरं म्हणजे अगदी लहान, कोंबडीच्या खुराड्यासारखी " आम्हाला जरी हे वाक्य अतिशयोक्ती अलंकारातलं वाटत असलं तरी प्रत्यक्ष मुंबईत पोचल्यावर मात्र ते इथल्या परिस्थितीशी तंतोतंत जुळतंय याचा अनुभव काही वेगळा सांगायला नकोच ! या स्वप्ननगरीत प्रत्येकजण आपलं नशीब आजमावायला येत असतो आणि इथल्या प्रदुषणाशी, लोकलमधल्या जीवावर बेतणाऱ्या प्रवासाशी, रोजच्या कितीतरी चालू असणाऱ्या दगदगीशी जो नातं जोडतो तोच टिकतो. पण मैत्रिणींनो, मी तुमच्याशी यावर भाषण करणार नाही. मी बोलणाराय ते मला आलेल्या अनुभवांविषयी !

आम्ही उतरलो होतो ते लोअर परेलला माझी आत्या राहत होती त्या चाळीत. वरील व्याकरणातल्या वाक्याप्रमाणेच तिथल्या खोल्या, पण सोयी मात्र छान. ती चाळ आणि त्या चाळीतली माणसं आठवली की मला आपले थोर लेखक पु. ल. देशपांडे यांच्या 'बटाट्याच्या चाळी' ची आठवण झाल्याशिवाय राहत नाही. आम्ही झोपेतून जागे व्हायचो तेव्हा प्रत्येकजण म्हणजे घरचा प्रमुख भल्या पहाटेच कामासाठी बाहेर पडून गेलेला असायचा. बायका घरातली कामे आवरून चिमुरड्यांना शाळेत पोहोचवून चाळीच्या कोपऱ्यातल्या कॉमन धुणे कट्ट्यावर धुणं धुवीत असायच्या. घरगप्पा ठोकीत बसलेल्या, त्यांच्यात आपल्या घराबरोबर शेजारणीच्या घराचाही विषय. त्या मंगीचं लग्न ठरलं. अहो, ती समोरची शमी आमच्या चाळीतल्या गोम्याबरोबर सारखी खुणवाखुणव करीत असते. अशा गप्पांबरोबर आम्ही आल्याच्या दुसऱ्या दिवशी हाही विषय मिसळला. "अहो, आत्याबाईंकडे कोल्हापूरचे पाहुणे आलेत.' यात नवल ते काय ? पण या सर्व गप्पा रिकामटेकड्या बसून मारल्या न जाता कामांबरोबरच चालायच्या. कारण एका कुटूंबात १०-१२ सदस्य त्यातले लींबूटिंबू पाच-सहा सोडले तर बाकीच्यांनी कारभार चालवायला कामं नकोत का करायला ? घरातली सारी कामं आवरून दुपारच्या आमच्या झोपेच्या वेळेत त्या कंपन्यांनी पाठवलेली फुलांच्या परडीतल्या फुलांचे हार करणे, जाहिरातीच्या कागदांची तोरणं करणे असे रोजंदारीवरचे कार्यक्रम करत. आम्ही तिथे नवखे असूनही दोनच दिवसात त्यांच्यात इतके मिसळून गेलो कि, आमची कोल्हापूरी भाषा वगैरे बघून काहीशा लाजऱ्या-बुजऱ्या होणाऱ्या मुली माझ्याबरोबर, मला त्यांच्याकडे नेऊन खेळू लागल्या. मीही तिथल्या लोकांबरोबर ते कागदी तोरण वगैरे शिकून दुपारच्यावेळी करू लागले. कुणी आपल्या केरळी पद्धतीचा स्वयंपाक करून

मृत्युंजयकार : शिवाजी सावंत

कु. नीता कांबळे
बी. ए. भाग २

एखाद्या साहित्यकाराविषयी लेखन करताना लेखणीतील शाई अपूरी पडते. या मराठी साहित्य क्षेत्रात प्रत्येक साहित्यकार आपले एक वेगळे स्थान निर्माण करत असतो. अशाच एका मराठीतील श्रेष्ठ कादंबरीकार म्हणून गणल्या जाणाऱ्या शिवाजीराव सावंत यांनी या क्षेत्रात आपला वेगळाच ठसा उमठवला आहे. त्यांनी 'मृत्युंजय', 'छावा' 'युगंधर' या तीन कादंबऱ्या लिहिल्या व कादंबरीकाराचा मुकुट मस्तकावर विराजमान केला.

शिवाजी सावंत यांनी कोल्हापूर मधल्या मेन राजाराम हायस्कूलमध्ये तब्बल १७ वर्षे शिक्षकाची नोकरी केली. त्यांच्या आवडीचा विषय इतिहास असल्यामुळे त्यांचे अधिकांश लेखन इतिहास पुरुषावर असे. एखाद्या विषयावर लेखन करताना ते भरपूर वाचन करत, संदर्भ गोळा करत, परिपूर्ण अभ्यास झाल्याशिवाय लिखान करायचा नाही हा कटाक्ष त्यांनी सतत पाळला. म्हणून तर 'छावा' 'युगंधर' मृत्युंजयसारख्या कथात्मक लेखनातून स्पष्ट होताना आपल्याला दिसते.

१९६७ साली त्यांनी कर्णाची 'मृत्युंजय' ही समरकथा प्रकाशित झाली. ह्या कादंबरीच वेगळेपण वाचकांना जाणवलं. समीक्षकांनी या कादंबरीची घ्यावी तेवढी दखल घेतली नाही. ही समरकथा कधीच शिळी झाली नाही. महाभारतातील कर्णाला शिवाजीराव सावंतानी उदात्तरम्य नायक बनविला. वयाच्या अवघ्या २७ व्या वर्षी लिहिलेल्या या कादंबरीने अक्षरशः इतिहास घडविला. महाराष्ट्रातील सानेगुरूजींच्या शामच्या आईनंतर घरा-घरात पोहोचलेली एकमेव कलाकृती म्हणावी लागेल. मृत्युंजयच्या १७ व्या आवृत्तीत ते म्हणतात 'रोज नव्यानं उगवणारा सूर्यदेव नवाच जीवनानुभव देत असतो. सुर्यपूत्र कर्णाची ही जीवनकथाही तशीच ! प्रत्येक नव्या वाचनाला जीवनाचे नवे अज्ञात कप्पे, पापुद्रे हातानी उलगडून दाखविणारी वाटते. मलाही आणि असंख्य वाचकांनाही."

आपली मृत्युंजयसारखी अजरामर कलाकृती एखाद्या वाचकांच्या भूमिकेतून पाहणाऱ्या शिवाजीरावांनी घरी बाबा किंवा दादा तर मित्र परिवारात राजे म्हणून ओळखले जात होते. व्यवसायाने अध्यापक तर लेखन हे व्यवसाय नसून व्रत मानणारे, लौकिक अर्थाने यश मिळाले. परंतु यशाची स्वतःची अशी त्यांची वेंगळी व्याख्या होती. लेखनामुळे त्यांना कधी खेद वाटला नाही किंवा त्यांनी यशासाठी तडजोडी केल्या नाहीत.

'मृत्युंजय'च्या कर्णानं त्यांना अजरामर केलं. कर्णाच शोकात्मक जीवन त्यांनी मांडले. तो जरी एक अलौकिक पुरुषार्थी योद्धा, राजा, पुत्र मित्र आहे तरीदेखील तो साहित्यात उपेक्षित का रहावा ! या प्रश्नाच्या बेचैनीतून त्यांनी कर्णाला साकारलं. कर्णाला नको तितकं सोसावं लागलं. त्याचे जीवन शोकात्मक असले तरी त्याचा पुरुषार्थ महाभारतातील इतर व्यक्तिरेखाना लाजवणारा अगदी कृष्णाला पण. यातून त्यांच्या लेखनशैलीची ताकद दिसते. कर्णाचा भोग सरता सरेना तेव्हा तो स्वतःच बोलता झाला. हे मृत्युंजय कादंबरीचं श्रेष्ठत्व आत्मकथनात्मक शैलीत सामावलं आहे.

'मृत्युंजय' या कादंबरीमुळे त्यांचे वेगळेपण वाचकांच्या मनात निर्माण झाले. शिवाजी सावंतानी

अल्प लिहिलं पण ते मृत्युंजयी ठरल. कर्ण व शिवाजी सावंत असे समीकरण बनले. ही कादंबरी लिहिण्यापूर्वी त्यांना खरं तर कर्णाच्या जीवनावर त्याना एक नाटक लिहायचं होत. पण कर्णाबद्दल सांगण्यासारखं इतकं त्यांच्याकडं होत की, त्याना नाटक हा साहित्यप्रकार तोटका वाटू लागला म्हणून त्यांनी कादंबरी लिहिली. मराठी साहित्य क्षेत्रातील एकमेव असे साहित्यिकार आहेत की, ज्यानी प्रथम कादंबरी लिहिली व नंतर त्याचे नाटक केले. 'मृत्युंजय'च्या अनपेक्षित यशामुळे त्यांना चरित्रात्मक कादंबरी लेखन हा आपला पिंड असल्याच त्यांच्या लक्षात आलं.

शिवाजी सावंत यांच्या चरित्रात्मक कादंबऱ्यांचे अनेक भाषात अनुवाद झाले. 'मृत्युंजय' ही कादंबरी हिंदी, कन्नड, मल्याळम, गुजराथी, उडिया तेलगू, बंगाली, राजस्थानी, इंग्रजी व रशियन इत्यादी दहा भाषामधून प्रकाशित झाली. मृत्युंजयला महाराष्ट्र शासन साहित्य पुरस्कार (१९६८), केसरी मराठा केळकर पुरस्कार (१९६९), पूनमचंद भुतोडिया बंगाली पुरस्कार व सर्वात मोठा सन्मान भारतीय ज्ञानपीठाने दिलेल्या 'मूर्तिदेवी' पुरस्कार (१९९६) हा पुरस्कार मिळविणारे मराठीतीले एकमेव साहित्यकार होते. त्यांना अनेक मानसन्मान मिळत असताना देखील ते आपल्या लेखन कार्यापासून विचलीत झाले नाहीत. ते मृत्युंजयच्या यशाला चिकटून राहिले नाहीत तर त्यांनी संभाजीराजाच्या जीवनावरील 'छावा' सहकारी महर्षी विठ्ठलराव विखे-पाटील यांच्या जीवनकार्यावर आधारित असलेली 'लढत' 'अशी मने अशी नमुने' 'संघर्ष' 'शेलका साज' 'मोरावळा' लाल माती रंगीत मने व अलिकडे प्रकाशित झालेली 'युगंधर' अशी दर्जेदार लेखनाची निर्मिती केली.

सहकार महर्षी विखे-पाटील यांच्यावर आधारलेली 'लढत' ही चरित्र कहाणी नागरी बोलीत लिहायचे ठरवले हाते. पण ते मराठीतच लिहिले. त्यांच्या चरित्र लिखानाचे कौशल्य व्यक्तिचित्रात्मक रचनामध्येही आढळते. 'अशी मने असे नमुने' (१९७५) लाल माती रंगीत मने' १९७७ ही त्यांचे व्यक्तिसंग्रह त्यापैकी 'लाल माती रंगीत मने' यामध्ये त्यानी अस्सल मराठमोळी शैली नि शब्दकलेमुळे ती अधिक भावते. शिवाजी सावंत मूळचे आजऱ्याचे असल्यामुळे त्यानी आजऱ्याच्या लाल मातीत आपलं बालपण फुलवलं म्हणून त्यानी हा व्यक्तिसंग्रह लाल मातीस अर्पण केला आहे. पुणेरी पंडितात जरी राहिले असले तरी मनाने ते जगले ते आजऱ्याच्या लाल मातीत.

सन १९८३ मध्ये बडोद्याच्या साहित्य संमेलनाचे अध्यक्षपद त्यांनी भूषविले. १९८६ मध्ये बेळगाव येथे झालेल्या दक्षिण महाराष्ट्र साहित्य संमेलानाचेही अध्यक्ष होते. अखिल भारतीय मराठा साहित्य संमेलनाचे अध्यक्षपदही एक अपूर्ण इच्छा राहिली. याची हळहळ त्यांच्याप्रमाणे वाचकांनाही लागून राहिली. ते वृत्तीने देवभक्त होते. खांडेकर, माडगुळकर, रणजित देसाई ही त्यांची श्रद्धास्थाने होती.

मृत्युंजयकार शिवाजी सावंत यांच्या अकाली निधनाने वाचक वर्गात नैराश्य निर्माण झालेली आहे. मृत्युंजयकाराना प्रत्यक्ष मृत्युनेच कवटाळले आहे. त्यांच्या स्मृतीस माझी विनम्र श्रद्धांजली.

***

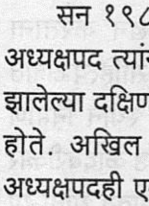

विनोद

दिवाळीच्या सुट्टीत आलेल्या पाहुण्यांना गावातील ऐतिहासिक वस्तुसंग्रहालय दाखवण्याची कामगिरी दादुवर सोपवण्यात आली. संग्रहालय दाखवत असताना दादुची कॉमेंट्री चालू होती. एके ठिकाणी काचेच्या कपाटात ठेवलेल्या कवटीकडे बोट दाखवत तो म्हणाला,

''ही मोगल बादशहा सम्राट अकबराची कवटी आहे''

''पण ही तर लहान मुलाची कवटी दिसतेय'' पाहुण्यांनी शंका व्यक्त केली.

''बरोबर आहे. ही अकबराच्या लहानपणीची कवटी आहे.'' दादून ठोकून दिलं.

- **कु. भक्ती कुलकर्णी**, (बी.ए. भाग-२)

आधुनिक प्लेग 'एड्स'
प्रलयकारी 'एड्स'
मृत्यूचे तांडव 'एड्स'

कु. भक्ती कुलकर्णी (बी. ए. भाग २)

(जगाच्या कानाकोपऱ्यात पोहचलेल्या एड्स नावाच्या आजाराने संपूर्ण मानव जातीला ग्रासले आहे. याचा एड्सवर ग्रामीण भागातील दोन स्त्रिया संवाद करताना.....

हौसा व नवसा या दोन शेजारी-शेजारी राहणाऱ्या स्त्रिया दूपारच्यावेळी सर्व कामं आवरून त्या दोघी एकीच्या घरी गप्पा मारत बसत. त्यांच्या त्या गप्पागोष्टीत विविध विषयांना स्पर्श असे. दोघीजरी अशिक्षित असल्या तरी विचारी आहेत. आपल्या रांगडी ग्रामीण भाषेत एड्स नावाच्या आजारावर चाललेला त्यांच्यातील हा संवाद)

हौसा : 'अगं ए नवसा ऐकलस का गं.'

नवसा : 'काय गं ऐकलस म्हणत्यास.'

हौसा : आपल्या किनई गावात एक नवा पाहुणा आलाय बघ.

नवसा : त्यात काय एवढं दररोज कुणाच्या ना कुणाच्या घरी या पाव्हण्यांची कटकट असतेच की.

हौसा : 'अगं ते पाव्हणं नव्हं गं. मी म्हणते एड्स नावाचा पाव्हणा !'

नवसा : 'अगं हा आणि कुठला इचित्र प्राणी काढलास ?'

हौसा : नवसा हा कुणी प्राणीबिनी नाही. तर परवाच नवसबाई सांगत व्हती एड्स हा एक आजार हाय म्हणं आजार.

नवसा : त्यात काय एवढं इचित्र आतापातूर आपण ऐकलेल आजार काय कमी हायती. सर्दी, पडसं, कावीळ, पटकी, फोड, पोलिओ आणि माणसं पटाटा मरणारा प्लेग गं. तसाच हा एड्स पण असल.

हौसा : नव्हं नव्ह ! त्या आजारावर इलाज तर व्हत पण या एड्सवर काय बी इलाज नाही बघं.

नवसा : आता गं बया, हा एड्स हायतर काय म्हणायचा ?

हौसा : नरस बाई म्हणत्या- एच.आय.व्ही. इशाणुमुळं हा एड्स होतो. त्याची कारण हि पण इगळीच हायती. यात असुरक्षित लैंगिक संबंध, एच.आय.व्ही. बाधीत रक्त, सुई, इंजक्शन, आईकडून नवजात अर्भकाला होणारा एड्स असा प्रसार होतो या एड्सचा.

नवसा : अगं बाई डॉक्टरकडं जाण्याची पण सोयच नाही. अगं पण डॉक्टरांच्या सुईनं कसा एड्स होतो.

हौसा : जर एड्स झालेला माणूस डॉक्टरकडं ताप-बीप आलाय म्हणून गेला व डॉक्टरनं त्याला सुइनं टोचलं व तीच सुई जर दुसऱ्या पेशंटला वापरली तर म्हणे त्या माणसाला पण एड्स व्हतो आणखी एक नवाल माहिती हाय काय ?

नवसा : काय गं ते नवाल.

हौसा : अगं या एड्सचा इशाणु इतका सुसम असतात की एका सुईच्या टोकावर १६ हजार इशाणु मावत्याती आणि या आजाराची लागण पण चांगली नाहीत बघ. २९% एच.आय.व्ही

ची लागण झालेल्या व्यक्तिगत वर्षभरात लक्षण दिसतात बघ. वजन उंची वाढत नाय, त्यात घट व्हते, महिन्यापेक्षा जास्त दिवस हागवण व ताप, निमोनिया, अंगभर गाठी, तोंडातली बुरशी, कातडाचं आजार अशी असतात बघ याची लक्षणं

नवसा : तरच म्हणते मी मागच्या आठवड्यात शाळंच्या पोरांनी कसली दिंड काढली व्हती तर ती व्हती या एड्सचीच की.

हौसा : एड्सची ती आणि कवा.

नवसा : अगं मागं ही शाळंची पोरं रस्त्यावरून घोषणा देत जात व्हती की, 'एड्स जाणा, एड्स टाळा,' 'एड्स नरबळी, सुरी संसाराची होळी,' 'स्वच्छ चरित्र ज्याचं घरा, तिथं एड्सला नाही थारा.' आणखी लई काय काय घोषणा व्हत्या बघ.

हौसा : बराबरच हाय त्यांच या मास्तरांनी आत्तापासूनच या पोरांना सावध केलय. त्यांच्यावर चांगलं सन्सकार करण्याचा प्रयत्न केलाय बघ. आजची ही पोरं उद्या या देशाचं भलं करणारी हायती बघ.

नवसा : आणिक काय माहिती सांगितली या एड्सबद्दल नरसबाईनं

हौसा : एकदा का हा इशाणु अंगात शिरला तर त्या माणसाचं मरणच जवळ आलय म्हणून समजा.

नवसा : अगं माणूस मरायला हा इशाणु खातो का गिळतो गं.

हौसा : अगं नवसा हा इशाणू माणसाच्या अंगात शिरतो म्हणजे माणसाला कसा खाईल. हा इशाणु अंगातील रोग प्रतिकार शक्ती कमी करून माणसाला नुसता खंगून सोडतो बघ.

नवसा : हौसा तू म्हणाली व्हतीस आईकडून मुलाला एड्स होतो तो कसा ?

हौसा : कुटुंबातील एका व्यक्तिला म्हणजे विवाहित पुरुषाला लागण झाल्यास त्याच्याकडून त्याच्या बायकोला व त्या आईकडून तिच्या चिमुकल्याला व्हतो.

नवसा : च--च-- म्हणजे हे निरागस जीव. निष्पाप कळ्या फुलण्या अगोदर कोमेजून जातात की.

हौसा : नरस बाई म्हणते, ''या एड्सचं प्रमाण वाढत चाललय. आपलं कोल्हापूर पण माग नायं बघ यात. जगात तर मिनटाला ५ रोगी आढळत.

नवसा : अगं- इतवारी त्या नलवडेंच्या पोरीला बघाया पाव्हण आल व्हंत. ती पोर पडली शिकलेसवरलेली तवा तीनं नाव काय घेतलं असल.

हौसा : काय गं ?

नवसा : ''नको जन्मकुंडली नको नावरस नांव तुला एड्स नाही हेच आदी दावं.''

हौसा : वा वा म्हणजे आपल्या देशात याविषयी चांगलीच जनजागृती झाल्या म्हणं. आज टी. व्ही., रेडिओवर पेपरमधून माहिती मिळत्या लोकांना.

नवसा : हौसा मग या आजारावर आपल्या भारतातल्या टॅलेनटाईड शास्त्रज्ञाच काय ग मत ? त्यांनी काय इलाज शोधला का नाय यावर ?

हौसा : नरस बाय म्हणतीया. यावर काय बी इलाज नाही. 'नाही लस नाही उपचार प्रतिबंध हाच खरा आधार.' आपण मोहाला आवर घालायला पाहिजे, गुप्तरोग लपवू नये, तज्ञाकडून उपचार करावं जंतू नसलेल्या सुया आणि डॉक्टरकडची कसली कसली हत्यार असतात बघ ती जंतू नसलेली वापराव. लोकामध्ये जनजागृती घडवून आणावी. शास्त्रज्ञ प्रयत्न करीत हायती.

नवसा : हौसा बर झालं एड्सची माहिती सांगितलीस चितळ्यांची शांती तिला एड्स झाला म्हणत्याती तिला आता कधी बी स्पर्श करणार नाय बघ. नाहीतर मलाबी व्हायचा हा एड्स.

हौसा : अगं-अगं अशी का खुळ्यागत म्हणतेस अगं नरस बाय सांगत व्हती एड्स झालेल्या माणसाला हात लावला. त्याच्याबरोबर जेवलं, भांड, कापड वापरलं तर एड्स होत नाय त्या सगळ्या आपल्या खुळ्या समजुती हाय. आपण त्यांना जवळ करणार नाय तर मग कोण करणार गं ?

नवसा : मग त्यांना कोन मोहपाशात अडकायला सांगतय.

हौसा : सगळी माणसं मोहाला बळी पडत नाहीत. काहीचं रस्त्यात ॲक्सीडंट व्हतात आणि त्यांना डॉक्टर जे रगत चढवतंय त्यात जर इशाणु असल तर त्याला एड्स होतो. आणखी बरीच कारण आपण मगाशी एकलीत की.

नवसा : बरं-बरं काही लोकांना सांगाव वाटतया' असता लक्षुमी घरात का जाव एड्सच्या दारात' क्षणाची होते मजा, पण प्राणघाताची होते सजा आताच्या २१ व्या शतकातील एड्सची ही शिदोरी यमाचं ग्रहणच की.

हौसा : व्हय बाई व्हय या एड्सबरोबर या जगात आणखी काय मिळत माहिती आहे. यमाच बोलावण एड्सबरोबर मरण फ्री व लवकर मिळतय.

नवसा : बरं सांज व्हत आलीया मी जातो. शंकर येईल शाळतनं भुक लागली म्हणून जातो मी.

हौसा : अगं या एड्सची ववी तर ऐकूण जा.

नवसा : सांग सांग लवकर बाई.

हौसा : व्हय गं सांगतो ऐक.

पहिली माझी ववी गं
जलमलेल्या माणसाला
असता लक्ष्मी घराला,
का जाती एड्सच्या दाराला

दुसरी माझी ववी गं
माणसाच्या शीलाला
सोच्छ चरित्र ज्याचे घरा
तिथं एड्सला नाही थारा

तिसरी माझी ववी गं
माणसाच्या मरणाला
एकदा आला जर एड्स बरोबर
तर यमाच बोलावण लवकर

चौथी माझी ववी गं
रोगाच्या आधुनिक प्लेगला
एड्स प्रतिकार करू या गं,
वेळीच थांबवू मानवाचा बळी

पाचवी माझी ववी गं
मौल्यवान या नर देहाला
नको जाऊ शरण मोहाला
घडव समृद्ध या भारत देशाला

***

चिंतन

- धन नाहीसे झाले तर ते कष्टाने पुन्हा मिळविता येते. नाहीशी झालेली विद्या अभ्यासाची जोड दिली असता पुन्हा प्राप्त होते नाहीसे झालेले आरोग्य चांगल्या उपाययोजनाना चांगले साध्य होते. परंतु वेळ निघून गेली तर ती कायमची गेली. म्हणून वेळेचा सदुपयोग करावा. तसेच, आलेली संधी वाया दवडू नये. ती पुन्हा येत नसते.

  'Time and tide wait for no man.'

- अज्ञान्यांपेक्षा ग्रंथ वाचणारे श्रेष्ठ. त्यांच्यापेक्षा ग्रंथ समजणारे श्रेष्ठ. त्यांच्याहून आत्मज्ञानी श्रेष्ठ आणि ज्ञान्यापेक्षा ते ज्ञान कृतीत आणणारे श्रेष्ठ.

दहशतवादावरील विजय अजून दूरच !

कु. अनिता घाडगे (बी. ए. भाग ३)

अमेरिकेने दहशतवादाच्या विरोधात जागतिक लढाई सुरू केली तेव्हा भारताने लगेचच मदतीचा हात पुढे केला आणि अमेरिकेच्या दहशतवाद विरोधी लढाईत आपण सहभागी आहोत, असे जाहीर केले. काही तज्ञांच्या मते भारताने लगेचच अमेरिकेला पांठिबा जाहीर करण्याची आवश्यकता नव्हती. अमेरिकेला पांठिबा देण्यात भारताने घाई केली असे अनेकांना वाटते. त्यावेळी भारताच्या सहकार्याची अमेरिकेने प्रशंसा केली. पण दहशतवादाचे केंद्र असलेल्या पाकिस्तानलाही दहशतवादविरोधी आघाडीत सहभागी करून घेतले तेव्हाच अमेरिकेच्या दहशतवाद विरोधी लढाईचा पोकळपणा स्पष्ट झाला होता. भारताने मात्र अमेरिकेच्या या पवित्र्याबद्दल आश्चर्य व्यक्त केले नाही. नंतर अमेरिकेने पाकिस्तानच्या सहकार्याबद्दल पाकिस्तानाला जोरदार मदत दिली आणि भारतातील दहशतवादाबद्दल काळजी व्यक्त केली. परंतु भारतातील दहशतवाद उत्तरोत्तर गंभीर समस्या बनत चालली आहे. काश्मीरमधील हिंसाचार असो की, संसदेवरील हल्ला असो प्रत्येक ठिकाणी पाकिस्तानचा हात स्पष्ट झालेला आहे अमेरिकेने दबाव आणूनही पाकिस्तानने भारतातील छुपे दहशतवादी हल्ले सुरूच ठेवलेले आहेत. काश्मीर विधिमंडळावरील हल्ला, लाल किल्ल्यावरील हल्ला, संसदेवरील हल्ला आणि आता अक्षरधामवरील हल्ला ही मालिका सुरुच राहिलेली आहे. या मालिकेला कसे थांबवयाचे हा प्रश्न भारतीय नेत्यांपुढे आहे. भारताला पाकिस्तानच्या हल्ल्यांना प्रभावी उत्तर देता आलेले नाही त्यामुळे पाकिस्तानची मुजोरी वाढतच चालली आहे. अमेरिका मात्र लांबून तटस्थपण पाहत आहे. स्वबळावर भारत दहशतवादाची समस्या सोडवेल असे भारतीय नेते म्हणत असले तरी त्यावर कोणी विश्वास ठेवत नाही.

''गुजरातमधील 'अक्षरधाम' मंदिरावर झालेला हल्ला अतिरेक्यांची हिम्मत वाढल्याचं निदर्शक आहे. आपल्या संरक्षण व्यवस्थेतील काही त्रुटी अतिरेक्यांना सहाय्यभूत ठरतात. असे दिसून येत आहे. 'लष्करी गणवेशाचा' सर्वसामान्याद्वारे होणारा सर्रास वापर आणि गुप्तचर यंत्रणेतील त्रुटी त्याला कारणीभूत आहेत.''

गुजरातवर गेल्या दोन वर्षात सातत्याने कोणते ना कोणते संकट कोसळत आहे. गांधीनगरच्या 'अक्षरधाम' मंदिरात घुसून अतिरेक्यांनी बेछूट गोळीबार केला. त्यात दर्शनाला आलेले ३० भाविक मृत्युमुखी पडले तर अनेक जखमी झाले. तरी कृती दलाच्या कमांडोजना ताबडतोब बोलावून अतिरेक्यांवर कारवाई करण्यात सरकारला यश आलं.

अक्षरधामवर झालेल्या या हल्ल्यामुळे गुजरातमध्ये अतिरेकी सक्रिय आहेत याचा पुरावा मिळावा. सार्वजनिक स्थळावर हल्ले करून अतिरेक्यांनी सामान्य माणसाला नेहमीच वेठीस धरले आहे. ही दहशत सगळीकडे हळूहळू पसरत आहे. अतिरेकी नेहमीच सामान्य माणसावर हल्ले करून दहशत पसरवत असतात. त्यांचा बिमोड करण्यासाठी विशेष कृती दलाने किंवा सैन्यदलाने खास मोहिम आखण्यात अशी सूचना केली जाते सामान्य माणसाचीही तीच अपेक्षा असते.

दहशतवाद्यांनी दिवसा ढवळ्या केलेल्या अशा हल्ल्यांना तोंड कसं द्यायचं ? हा सुरक्षा व्यवस्थेतील मोठा प्रश्न असतो कारण अशा हल्ल्यामागे सामान्य 'टारगेट' बनवलं जातं. सामान्य माणसाची सुरक्षा हा दिवसेंदिवस गंभीर प्रश्न होऊ लागला आहे. दहशतवाद विरोधी लढाईला वर्ष उलटून गेल्यानंतरही भारतातील दहशतवाद कमी झालेला नाही. उलट काश्मीर व्यतिरिक्त अन्य भागातही दहशतवादाचे हल्ले वाढत आहेत. 'गुजरातमधील हल्ला' हा त्याचाच एक उदाहरण म्हणायला हवं.

अशा प्रकारचे हल्ले थांबवण्यासाठी काय करता येईल याविषयी दोन-तीन मुद्दे सुचवावेसे वाटतात. अतिरेकी असा हल्ला करताना ज्या परिस्थितीचा फायदा घेताना ती परिस्थिती बदलता येईल का ? याचा विचार करायला हवा. उदाहरणार्थअसे हल्ले चढवताना अतिरेकी सार्वजनिक ठिकाण निवडतात. त्यात रेल्वेस्थानक, सभा-समारंभाचे ठिकाण किंवा देवळे अशी स्थान प्रामुख्याने असतात त्यामुळे अशा ठिकाणची सुरक्षा व्यवस्था सुधारण गरजेचे आहे. ही गोष्ट अवघड असली तरी सामान्य माणसाच्या दृष्टीने ती महत्त्वाच्या ठिकाणी असणाऱ्या सुरक्षा व्यवस्थेतील यंत्रणेत बदल करायला हवेत. त्यासाठी गुप्तचर यंत्रणाही सक्षम हवी.

अतिरेक्यांच्या कारवाईची पद्धत अभ्यासली तर ते सार्वजनिक ठिकाणी घातपात घडवून आणताना लष्करी किंवा पोलिसी गणवेशाचा सर्रास वापर करतात हे दिसून येत. त्यासाठी गणवेशाच्या सार्वजनिक वापरावर सक्त बंदी घालायला हवी. आपल्याकडे लष्करी अधिकाऱ्यांचा किंवा पोलिसांचा गणवेशांचा वापर थांबावयाला हवा. कारण या गणवेशामुळे अतिरेकी महत्त्वाच्या ठिकाणी सहज घुसू शकतात. त्यामुळे कामाच्या वेळे व्यतिरिक्त सैनिक किंवा पोलिसांनाही हा गणवेश न वापरण्याची सक्ती करायला हवी. परिणामी गणवेशात वावरणाऱ्या लोकांची संख्या कमची होईल आणि अतिरेक्यांना अशा गणवेशांची सर्रास मदत घेता येणार नाही.

अतिरेकी सार्वजनिक ठिकाणी शस्त्र घेऊन येतात. असे शस्त्रधारी अतिरेकी दिसले की सामान्य माणसाची प्रतिक्रिया प्रथम त्या जागेपासून लांब जाण्याची असते. पण अतिरेक्यांपेक्षा सामान्य माणसाचा जमाव नेहमीच मोठा असतो. जर अशावेळी त्यांनी समय सूचकता दाखवून अतिरेक्यांवर हल्ला चढविला तर बऱ्याच लोकांचे प्राण वाचू शकतात. बरेचदा सामान्य माणसांच्या पुढाकारानेच असे घातापाताचे प्रकार टाळले आहेत. एन.सी.सी. सारखे उपक्रम त्यासाठी मोलाचं योगदान करणारे आहेत या उपक्रमाचं बदलत्या काळातलं महत्त्व लक्षात घेऊन नागरिकांमधील जागरूकता वाढीस लावणाऱ्या योजना मोहिम राबवण्याची आज नितांत गरज आहे. आणि ही जबाबदारी सरकार आणि सामान्य माणूस दोघांचीही आहे.

दहशतवादाने सर्व जगाला हादरून सोडले असले तरी त्या विरोधात कारवाई करण्यात आंतरराष्ट्रीय समुदायाला अद्याप यश आलेले नाही. या समस्येवर विचारमंथून खूप झाले असले तरी दहशतवाद निपटून काढण्याचा उपाय मात्र पुढे आला नाही. दहशतवादग्रस्त देशांमध्ये वैचारिक, सामाजिक, राजकिय व आर्थिक एकसुत्रीपणा नसल्याने प्रत्येक वेळी दहशतवाद विरोधीचा लढा केवळ कल्पनाच ठरल्या आहेत. वरवरती हा लढा विश्वरूपी असल्याचे भासवले जात असले तरी आपापल्या हितसंबंधांना बाधा येऊ न देता तो लढला जात असल्याने त्याच्या परिणामाविषयी साशंकता आहे. धर्माचा मुलामा देऊन त्याचा अर्थ आपल्या सोयीनुसार लावल्याने धर्म तर बदनाम होतोच पण त्याच बरोबर वर्चस्ववादी अभिलाषा वाढीस लागली आहे. हा वर्चस्ववाद टिकवून ठेवण्यासाठी शस्त्रांचा आधार घेतला जात आहे ही बाब मानवतेच्या दृष्टिने घातक आहे. तेव्हा अशा कठीण प्रसंगी धर्माला आपली भाषा आणि व्यवहार बदलावे लागतील. त्याचबरोबर धर्माच्या पायावर उभा राहिलेल्या राष्ट्रांनी स्वार्थ व वर्चस्ववाद सोडून देऊन व्यापक विश्वकल्याणाचा मार्ग अनुसरावा लागेल तरच काही प्रमाणात दहशतवादाची तीव्रता कमी होऊ शकते.

दहशतवादाची समस्या निकालात काढण्यासाठी त्याचे मूळ शोधणे गरजेचे आहे. मूळावर जोपर्यंत घाव घातला जात नाही. तोपर्यंत दहशतवाद नेस्तनाबूत होणार नाही. दहशतवादाला अभय देणाऱ्या ज्याचे समर्थन करणाऱ्या राष्ट्रावर सामुदायिक बहिष्कारच नव्हे तर निर्णायक कारवाई करावी लागेल. स्थानिक पातळीपासून ते आंतरराष्ट्रीय स्तरापर्यंत दहशतवादाच्या विरोधात व्यापक जनमत निर्माण करावे लागेल त्यासाठी जनजागरण मोहिमा हाती घेऊन त्याचे स्वरूप परिणामांची चर्चा घडवून आणावी लागेल. त्यातून दहशतवादाची भीषणता पटवून देणे शक्य होईल. हिंसक प्रवृत्ती एवढ्या मर्यादित दृष्टिकोनाने त्याकडे न पाहता व्यापक दृष्टिकोनातून त्याची चिकित्सा व विश्लेषण होणे गरजेचे आहे.

जातीय, धार्मिक, भाषिक, संघर्षाची सोडवणूक वैज्ञानिक पातळीवर करणे उपयुक्त असून त्यामुळे त्यातील गुंता कमी होण्यास मदत होईल आंधळ्या कल्पना जशाच्या तशा स्वीकारल्याने हानी संभवते त्यामुळे या संघर्षाकडे डोळसपणे बघणे गरजेचे वाटते. राष्ट्राराष्ट्रांतील कटूता कमी करून परस्परातील आर्थिक विरोधास कमी करणे अगत्याचे आहे. त्यसाठी व्यापक उपाययोजना राबवाव्या लागतील एकाच वेळेस देशांतर्गत व आंतरराष्ट्रीय स्तरावर या उपाययोजना केल्यास दहशतविरोधी मोहिम सफल होईल. देशांतर्गत बेरोजगारांच्या हाताला काम देण्यासाठी रोजगाराच्या संधी उपलब्ध करून द्याव्या लागतील. त्याचबरोबर व्यक्तींचा जीवनस्तर उंचावण्यासाठी झटावे लागेल उत्पादनाची साधने वाढवून स्थैर्याकडे वाटचाल केली पाहिजे त्यामुळे फुटीरतावादी तसेच अलगाववादी विचारांचा थारा मिळणार नाही. राष्ट्र एकसंघ राहण्यास मदत होईल. निर्णय प्रक्रियेमध्ये लोकसहभागाचे महत्त्व ओळखून दहशतवादाच्या विरोधात जागतिक पातळीवर लोकसहभाग वाढविणे काळाची गरज आहे. त्याचवेळी प्रादेशिक असमतोल नष्ट करून समानतेची व विश्वासाची भावना वृद्धींगत करावी लागणार आहे. आंतरराष्ट्रीय तस्कर, शस्त्रांस्त्राची व अंमली पदार्थांची चोरटी वाहतूक करणाऱ्या राष्ट्रांवर कारवाई करण्याची हीच वेळ आहे. कारण यातून मिळणारी अमाप संपत्ती दहशतवाद पोसण्यासाठी वापरली जात आहे. तेव्हा संपत्तीचा मुख्य स्त्रोत बंद करून दहशतवाद्यांच्या नाड्या आवळणे शक्य होईल समृद्ध शक्तिशाली राष्ट्रांनीही विश्वशांतीसाठी आपल्या वर्चस्वविषयक धोरणाला आवर घालायला हवा. अशा वर्चस्ववादी व महत्त्वाकांक्षी धोरणामुळे जागतिक स्वास्थ धोक्यात आले आहे. वर्चस्ववादाला तिलांजली द्विने विश्वहित साधण्यासाठी त्याचा उपयोग होईल. दहशतवादाची समस्या एक प्रदेश किंवा राष्ट्रापुरती मर्यादित नसल्याने सर्व जगाने एकत्र येणे अपरिहार्य अशी रचनात्मक कारवाई करावी लागणार आहे. निर्णय आणि अंतिम लढा उभारण्याचा ठोस संकल्प आंतरराष्ट्रीय पातळीवर करून दहशतवादाला मूठमाती द्यावी लागेल. सर्व राष्ट्रांच्या सहकार्य व समन्वयातून हा रोग बरा होईल.

आज एक वर्षानंतर केवळ एवढेच भाकित करता येऊ शकते की, 'दहशतवादावर विजय अजून खूप दूर आहे ।'

***

विचारमोती

अर्थहीन जीवन

भग्न स्वप्नांच्या तुकड्यांना कवटाळून बसण्यासाठी मनुष्य जन्माला आलेला नाही. एखादं स्वप्न पाहणं, ते फुलविणं, ते सत्य सृष्टीत उतरावं म्हणून धडपडण आणि दुर्दैवान ते स्वप्न भंगलं तरी त्याच्या तुकड्यावरून रक्ताळलेल्या पावलांनी दुसऱ्या स्वप्नामांग धावणं हा मानवी धर्म आहे. मनुष्याच्या जीवनाला अर्थ येतो तो यामुळं !

अवकाश शोधणारी कल्पना

कु. इंदिरा यादव (बी. ए. भाग २)

एक पाखरू भिरभिरल,
अवकाशाच्या अंतरंगात
भारताच्या घरट्यातून
पुन्हा न परतण्यासाठी

१ फेब्रुवारी २००३ रोजी अंतराळयानाचा झालेला स्फोट एक धक्कादायक घटना घडली. फक्त भारतीयांसाठीच नव्हे तर, संपूर्ण जगाला हलवून टाकणारी ठरली. या दिवशी अंतराळात गेलेले ७ संशोधकांच 'कोलंबिया' हे यान पुन्हा परत पृथ्वीवर परतत होत. त्यामध्ये झालेल्या अचानक बिघाडामुळे यान हाताबाहेर गेल आणि स्फोट झाल्यामुळे पृथ्वीवर त्याचे लाखो तुकडे पडले. १६ जाने २००३ रोजी 'कोलंबिया' हे यान १६ दिवसाच्या मोहीमेसाठी कल्पना चावलासह ७ सहकार्यांना घेऊन 'नासा' या अमेरिकेच्या संशोधन केंद्रातून त्यांनी उड्डाण केले. मोहीम पूर्ण करून कोलंबिया यान परत पृथ्वीवर उतरण्यासाठी फिटले होते. त्याचा परतीचा प्रवास सुरू झाला होता. त्यांच्या स्वागताची तयारी झाली होती. भारतीय वेळेनुसार ७ वाजून ४५ मिनिटानी उतरणार होत पण त्या आधी शेवटच्या ४० मिनिटात त्यांच्याशी संपर्क तुटला. यानाचे आणि जमिनीतील अंतरावर स्फोट झाला. या स्फोटामध्ये कल्पना चावला, रेमॉन, मुकुल, ब्राऊन, कमांडर, हजबंड, क्लार्क, अंडरसन यांना त्यामध्ये मृत्यु आला.

कल्पना जरी आपल्यात नसली तरी तिनं मिळविलेल्या यशामुळे ती कायम लक्षात राहील. भारताच्या आजच्या पिढीसमोर नवीन क्षेत्राच दालन उघड करून दिल, एक आदर्श निर्माण करून ठेवला, प्रतिकुल परिस्थितीला नजुमानता तोंड देत एक शिखर गाठण्याचा प्रयत्न केला. फाळणीची धक्काधक्की, संकटे सोसून कल्पनाचे आई-वडील हरीयाणातल्या कर्नाल छोट्याशा खेड्यात येऊन राहिले. १९६० मध्ये कल्पना चावलाचा जन्म झाला.

''टागोर बालनिकेतनमध्ये प्राथमिक शिक्षण झाले. चंदीगडमध्ये एअरॉनाटिक इंजिनिअरींग कॉलेजमध्ये उच्च शिक्षण घेतले. पुढील शिक्षणासाठी अमेरीकेत १९८२-८३ मध्ये दाखल झाली. १९८४ मध्ये अर्लिंग्टन येथे 'युनिर्व्हसिटी ऑफ टेक्सासमध्ये' एअरोस्पेप इंजिनिअरींगचे पदव्युत्तर शिक्षण घेतले. १९८६ मध्ये 'कोलोरॅडो विद्यापीठातून अंतराळ संशोधनावर पी. एच. डी. मिळवली. पुढे अंतराळ क्षेत्राचे प्रशिक्षण घेण्यासाठी १९९४ मध्ये नासा म्हणजेच ''नॅशनल एरोमॉटीक ॲण्ड स्पेस एजन्सी'' येथे प्रवेश घेतला. १९९५ मध्ये तिची अंतराळातील प्रवासासाठी निवड झाली. १९ नोव्हें १९९७ हा दिवस तिच्यासाठी 'सुवर्णदिन' ठरला. या दिवशी तिची स्वप्नपूर्ती झाली.

कल्पना चावला जेव्हा दोन वेण्या घालून फिरत असे तेव्हापासूनच तिचे स्वप्न होत अंतराळाचा प्रवास करायचा. तिचा पहिला प्रवास १६ दिवसांचा ६५ दशलक्ष मैलाचा २५२ वेळा पृथ्वीला प्रदक्षिणा घालणारा ठरला. एकूण ४०० तास ती अंतराळत होती. यावेळी तिनं जणू अंतराळातील गृहगोलाना धाडसाची एक चुणूक दाखवली. पुन्हा एकदा कल्पना चावलाच्या जीवनात

१६ जानेवारी २००३ हा दिवस एक 'सोनेरी दिवस बनुन आला तिला पुन्हा एकदा अंतराळ प्रवासाची संधी घेऊन आला पण हा प्रवास तिचा मृत्यु सोबत घेऊन येतोय हे तिला माहीत नव्हत.

कल्पना चावलान एक अति उंच अस यशाच शिखर अनेक अडचणींना तोंड देत गाठल. वडीलांच्या सहाय्यान ती प्रगती पथ चालत राहीली. स्वतःतील एका ठिणगीला फुंकर घातल तिला ज्वालेचे रूप दिले, आणि स्वतःचे स्वप्न पूर्ण केले. त्यातच तिला मृत्युने स्वतःच्या मिठीत घेतलं. कल्पना आपल्यामध्ये नसली तरी तिने साऱ्या भारतीयांना एक ज्वाज्वल्य असे उदाहरण देवून गेली.

आजच्या तरूण पिढीला आपलं स्वप्न पूर्ण करण्यासाठी कशा तऱ्हेने आपलं आयुष्य झोकून दिलं पाहिजे हे सांगणारं उदाहरण ठरल. तरुण-तरुणींना यश मिळविण्याच, स्वतःच अस्तित्व सिद्ध करण्याच एक दालन मिळाल, कल्पना चावलान मळलेल्या पाऊलखुणा पुसून त्यावर एक वेगळाच ठसा उमठवला. आणि तो ठसा इतका पक्का की त्या पाऊलखुणावरून तरुणांनी अंतरीक्ष गाठावं, जेथे 'नो लिमिट असणाऱ्या विज्ञानाचा पाठलाग करण्याचा एक यशस्वी प्रयत्न करण्याचे दालन खुले केले. आणि कल्पनाचा हाच प्रयत्न भारतीयांना माना उंचवण्यास कारणीभूत ठरला. तिचे हे यश पाहून पंजाबचे राज्यपाल लेफ्टन जनरल जे. एफ आर. जेकब यांनी कल्पना चावलाच्या स्मृत्यर्थ 'पंजाब अभियांत्रिकी महाविद्यालयात खास पुरस्कार जाहीर केला. २५ हजार रोख पदक प्रशस्तीपत्रक हे त्याच स्वरूप.

ज्याला फक्त अंतरीक्षाची मर्यादा असणाऱ्या या दालनात युवक-युवतीनी सहभाग घेऊन यश संपादन करावे. प्रेरणा घ्यावी म्हणून कल्पना दरवर्षी शाळेतील विद्यार्थी-विद्यार्थ्यांना अमेरिकेला घेऊन जात व नासा हे भव्य संशोधन केंद्र दाखवून आणत.

कल्पना गेली पण तिने युवक-युवतीना एक नवे आव्हान देऊन गेली असे आव्हान ज्याला अंतरीक्षाच्या मर्यादा आहेत. म्हणूनच कल्पनाचे बलिदान व्यर्थ गेले नाही, ''सो कल्पना हॅटस ऑफ यु ॲण्ड हॅटस ऑफ युवर डेथ''

आणि कल्पना सारख्या अनेक तरूणी या देशातून तयार व्हाव्यात. शेवटी एवढेच म्हणावेसे वाटते.

''फिनिक्स बनुन कल्पना
तु यावीस
या कुंती जिजाई,
सावित्रीच्या देशात,
तुझ्या साहसाची गाथा,
तोवर भारतीय उरात
व्याकुळ होऊन....''

***

विचारमोती

बागेत खतपाणी घालून जोपासल्या गेलेल्या वेलिनां, रानात मिळेल तेव्हा मिळणाऱ्या पाण्याने तृप्त होणाऱ्या वेलींची व्यथा काय कळणार ? संसार हा एक बाजार आहे. आपला संसार फुलावा, त्या संसारवेलीवर दोन छानशी फुले लागावीत आणि त्यातल्याच एकाने तरी आपल्या आयुष्याच्या उतरत्या वयात आपणास साथ द्यावी, आधार द्यावा आणि इतक्या दगदगीतून पार करून नेलेली आपली ही 'जीवननौका' आयुष्याच्या शेवटच्या मुक्कामावर पोहोचवावी ही मानवाची इच्छा असते.

आपणाला न आवडणारी गोष्ट केवळ इतरांच्या सुखाला, आनंदाला कारणीभूत होत असेल तर जरूर करावी. कधी लाचारी पत्करू नये, पण कुणाच्या निर्मळ भावना, खरी माया आपल्या स्वाभिमानाने दुखावली तर जाणार नाही याचीही काळजी घ्यावी. मन ताठ असावे, पण कुणाच्या हृदयाला जखम करून त्याच्या डोळ्यातून अश्रु काढण्याइतके ताठ नसावे, पण कुणाच्या पायदळी तुडविले जाण्याइतके लवचिकही नसावे.

बाण जिथून सुटतो तिथे त्याची खुण उरत नसली तरी तो जिथे लागतो तिथे जखम होते आणि ती खुण जन्मभर राहते.

सहकार चळवळीत युवक युवतींचा सहभाग

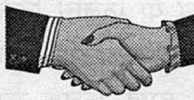

कु. श्रीदेवी चोपडे (बी. ए. भाग २)

सहकार ही माझ्या मते अशी माता आहे की जन्माला आलेल्या मुलास पुन्हा जबाबदार युवक म्हणून जन्म देण्याचे कार्य करते. यावर माझा विश्वास आहे. एकूण भारतीय अर्थव्यवस्थेत युवक आणि त्यांची बेकारी हे नाते अतूट झाले आहे. एखादा युवक असेल तर तो बेकार असतोच असेच चित्र आपल्या नजरेस येते. या युवकांचा सहकार चळवळीने सहभाग झाल्यास या युवकांच्याकडून निश्चितपणे काहीतरी विधायक कार्य होईल अशी मला खात्री आहे. त्यासाठी सहकारी चळवळीने उदयोन्मुख अशा एखाद्या व्यवसायाचा विकास करून युवकास सहकार चळवळीत सहभागी करून घ्यावे. त्यामध्ये उदयोन्मुख म्हणून दुधावरील प्रक्रिया, फळबागा विकास, रेशीम उत्पादन आणि फुलबागा विकासासारखे व्यवसाय उपलब्ध आहेत. आजच्या युवकास आपल्या आश्रयाखाली आणण्याकरिता यापैकी जे व्यवसाय सहकार क्षेत्रात सुरू असतील त्यापेक्षा वेगळ्या पद्धतीने चालवून सहकार चळवळीत युवकांचा/युवतींचा सहभाग घ्यावा. एकूणात सहकार चळवळ ही आर्थिक दृष्ट्या दुर्बलांची संघटना असते. आणि त्यामध्ये आर्थिक न्याय मिळविण्यासाठी आर्थिकदृष्ट्या दुर्बलांना आधार दिला जातो. आज सहभागी होणाऱ्या युवकास अशा क्षेत्राच्या माध्यमातून सहकार चळवळीने सहभागी करून घ्यावे. आणि खास युवकांच्यासाठी म्हणून अशा संस्था निर्माण कराव्यात त्यापैकी सहकार तत्त्वावर युवकांना एकत्र आणून फुलबाग विकासाचे प्रकल्प सहकार चळवळीने हाती घेतल्यास या युवकास खऱ्या अथनि चांगल्या पद्धतीने आश्रय दिल्याचे श्रेय सहकार क्षेत्राद्वारे युवक आणि युवतींना दिले जावे आणि या उपक्रमाची सुरुवात येथूनच व्हावी.

आपली संस्कृती ही एक आदर्श संस्कृती म्हणून साऱ्या जगभर गणली जाते. आपल्या संस्कृतीमध्ये अनेक थोर नेत्यांच्या तसेच संताच्या जयंत्या आणि पुण्यतिथ्या मोठ्या उत्साहाने साजऱ्या केल्या जातात. त्याचप्रमाणे विविध सण मोठ्या उत्साहाने साजरे केले जातात. यापैकी प्रत्येक कार्यक्रमांना कोणती ना कोणती तरी फूल घेतले जाते आणि देवाला वाहिले जाते. जसे महादेवाला पांढरे फुल गणपतीला लाल फुल मग ते कोणतेही असले तरी चालते. या फुलाची लागवड करण्यासाठी विशिष्ट जमिनीची आवश्यकता असते. या जमिनीत उत्तम प्रकारची फुले येणे आवश्यक असते. जसे जरबेरा, डच गुलाब, निशिगंध, लिली, डेलिया, पिवळा चाफा, विविध प्रकारचे गुलाब अशा प्रकारच्या फुलांची लागवड करण्याचे संकल्प सहकार क्षेत्राने करावे. ही लागवड सहकार तत्त्वावरच करावी.

यामध्ये सहकार क्षेत्राने अफाट कष्ट करून सरकारच्या जमिनी की ज्या जमिनीवर कोणत्याही प्रकारची लागवड होत नाही. पण ती जमिन काही तरी पिकवण्यास योग्य आहे. अशा जमिनी मिळवाव्यात त्याचप्रमाणे मोठमोठ्या शेतकऱ्यांकडे स्वत:ची पिकत असलेली शेतजमीन सोडून अनेक शेतजमीनी की ज्याच्यात काहीतरी उगवू शकते. पण त्या शेतकऱ्यास लक्ष द्यायला वेळ नाही. आणि सहकारात सहभागी

असणाऱ्या काही युवकांच्या जमिनी की ज्यात त्या युवकांना काहीतरी पिकवावं अस वाटत पण जवळ पैसा नाही म्हणून पडून आहेत. अशा युवकांच्या जमिनी सहकार क्षेत्राने मिळवाव्यात त्या जमिनीत योग्य ती म्हणजे पाणी, खते यांचा वापर करून त्यात योग्य त्या प्रकारच्या फुलझाडांची लागवड करावी आणि त्यात युवकांना सहभागी करून घ्यावे.

वरील पडीक जमिनी एकत्र करून सहकाराने विनामूल्य लागवड करून व दाम करी काम ही अपेक्षा न ठेवून जर लागवड केली तर निश्चितच अनेक बेकार तरूण की जे शेतकी कॉलेजमध्ये शिक्षण घेऊन आलेले आहेत ते सहकाराकडून काहीतरी मिळते म्हणून स्वेच्छेने यात सहभागी होतील त्यामुळे सहकाराने अशी तत्त्वे उराशी बाळगून कार्य करण्यास सुरुवात केली तर यात युवक सहभागी होतील असा माझा ठाम विश्वास आहे.

सहकारात काम करणारा हा प्रत्येक सभासद हा सहकारी कर्मचारी म्हणून ओळखला जातो. काही कृषी महाविद्यालयामध्ये अनेक सभासद असतात विद्यार्थी असतात. त्या सभासदांनी आणि विद्यार्थ्यांनी सहकाराचा फायदा करून घेतला तर निश्चितच सहकारातील युवकांचा सहभाग वाढेल. महात्मा फुले कृषी महाविद्यालय हे एक ज्वलंत उदाहरण आपल्यासमोर आहे. या महाविद्यालयात जर सहकार तत्त्व राबवायचे ठरवले तर ते तत्त्व निश्चितच यशस्वी होईल या महाविद्यालयामध्ये अनेक कर्मचारी, शिपाई तसेच या महाविद्यालयाच्या वसतिगृहामध्ये राहणारे विद्यार्थी यांनाही सहकारी क्षेत्रामध्ये सहभागी करून घेणे शक्य आहे येथे असणारे अनेक प्रकारचे कलमी गुलाब त्याचप्रमाणे निशिगंध, मोगरा अशा प्रकारची फुले तोडणीच्या वेळी बाहेरच्या लोकांना बोलवायची आणि त्यांना दिवसाला मजुरी देण्याची गरजच काय राहील. सहकाराने जर त्यांना काही मिळतय अस जर जाणवून दिल तर तेथे असलेल्या सभासदांकडून, शिपायांकडून तसेच विद्यार्थ्यांकडून ही कामे करवून घ्यायला सहकार क्षेत्राला जास्त कष्ट करावेच लागणार नाहीत. सहकारातूनच अशी कामे सहजगत्या घेऊन जातील. सहकार क्षेत्रातील लोकांनी वेळोवेळी तिथे जाऊन ती फुले कशी तोडावीत ती फुले कुठे आणि कशी विकावीत त्यासाठी दूरच्या शहरात जाऊन या फुलांचे विक्री कौशल्याचे प्रशिक्षण सहकार संस्थेने त्या लोकांना द्यावे आणि फुले विकण्यासाठी काय करावे, फलक कसे लावावेत, फुले विकण्यासाठी संपर्क कोणाशी साधावा. फुलांचे बुके कसे तयार करावेत, ऑर्डर्स कशा मिळवाव्यात. फुलांचा गरजू समाज कसा शोधावा याचे प्रशिक्षण तेथील विद्यार्थ्यांना द्यावे मग तो विद्यार्थी नक्कीच सहकार क्षेत्रात सामील होईलच असा माझा ठाम विश्वास आहे.

त्याचबरोबर मंगलकार्यालयाशी संपर्क साधून तारखा मिळवाव्यात ते शक्य झाले नाहीच तर जवळ असणाऱ्या प्रेसमधून लग्नपत्रिकांमधून पत्ते मिळवून त्या तारखेच्या आधी त्या लोकांशी संपर्क साधून आपल्या फुलांची माहिती कशी द्यावी व फुले जास्त दरात कशी विकावीत त्याचप्रमाणे जन्मनोंदणी कार्यालयातून नवजात शिशूंच्या पालकांचे पत्ते घेणे आणि त्यांना शुभेच्छा देण्यासाठी कार्यक्रमापूर्वी संपर्क कसा साधायचा याचेही प्रशिक्षण सहकाराने द्यावे. विक्री व्यवस्थापनात जी सहकारी चळवळ कमी पडते. ती उणीव अशा पद्धतीने युवकांचा सहभाग घेऊन भरून काढावी. शिवाय विवाह मुहुर्ताच्या वेळी त्या कार्यालयासमोर फिरता स्टॉल ठेवावा. त्याचप्रमाणे गॅदरींगच्या वेळी. सत्कार समारंभाच्या वेळी, उद्घाटन समारंभ यांची पूर्वकल्पना घेऊन त्या फुलांची विक्री करावी. ही फूल कच्चा माल म्हणून न विकता अंतीम वस्तू म्हणून विकावी म्हणजे त्या युवकांना नक्कीच फायदा मिळेल. वेगवेगळ्या धर्मातील सणांची माहिती मिळवून घेऊन अशा कुटुंबाचा परिचय करून घ्यावा व आपल्या फुलांची माहिती करून देऊन त्या सणाच्या वेळी ती फुले तिथे जाऊन विकावीत. युवतींच्यासाठी गजरे तयार करण्याचे प्रशिक्षण द्यावे. हे

प्रशिक्षण देऊन प्रत्येक सणाच्या वेळी गजरे कुठे व किती खपतील याचीही माहिती सहकार क्षेत्राने करून द्यावी. त्यामुळे नक्कीच सहकार क्षेत्राचे गुण गाता गाता तो युवक थकणारच नाही असा माझा ठाम विश्वास आहे.

सहकाराने वरील सर्व प्रशिक्षण देता देता जर फुले कशी टिकवावीत याचे शास्त्रीय ज्ञान दिले नाही तर वरचे सगळे ज्ञान वाया गेल्यासारखेच होईल म्हणून सहकार क्षेत्राने हे सगळे प्रशिक्षण देता देता फुले टिकविण्याचे शास्त्रीय ज्ञानही युवक-युवतींना देणे गरजेचे आहे. त्यासाठी लागणारी विविध रसायने त्या रसायनांचा उपयोग कसा करावा कोणते फूल किती डिग्री सेल्सिअस पर्यंत टिकते याचे ज्ञान युवक-युवतींना द्यावे तरच त्या युवक-युवतींचा सहकार चळवळीतील सहभाग यशस्वी होईल आणि एवढे सगळे ज्ञान आपल्याला विनामुल्य मिळते म्हणून ते युवक-युवती अधिक कष्ट करून हे ज्ञान संपादीत करतील.

***

चिंतन

- विद्यार्थ्याला चार ठिकाणापासून ज्ञान मिळते. पाव हिस्सा तो गुरूपासून प्राप्त करून घेतो, दुसरा पाव हिस्सा तो स्वतःच्या बुद्धी विचार करून मिळवितो, तिसरा पाव हिस्सा हा त्याला त्याच्या बरोबर शिकणाऱ्याकडून मिळतो आणि उरलेला चवथा हिस्सा हा कालांतराने अनुभवाने पक्का होतो. विद्यार्जनांचे हे तत्त्व आधुनिक शिक्षणशास्त्राज्ञासही मान्य होण्यासारखे आहे.
- 'साक्षराः' हा शब्द उलट वाचला तर 'राक्षसा' असा होतो पण 'सरस' शब्द उलट केला तरी 'सरस'च राहतो. साक्षर म्हणजे पुस्तकी विद्या शिकलेला पोथी पंडित. हा उलटला म्हणजे भलतेच वागू लागला तर राक्षसासारखा क्रूर होतो. विज्ञानामुळे माणसानी राक्षसी अस्त्रे निर्माण केली आहेत. रसिक मनुष्य (सरस) हा सहृदय असतो तो विपरीत परिस्थितीत सापडला तरी रसिकता सोडीत नाही. रस म्हणजे आनंद रसिक हा सदैव आनंदी असतो व दुसऱ्यांना आनंद देतो.
- गुण कसा ते विचार, रूप कसे ते विचारु नकोस. शील कसे ते विचार, कुल कसे ते विचार नकोस. यश किती मिळाले ते विचार, विद्या किती ते विचारु नकोस. उपभोग किती घेतला ते विचार, धन किती ते विचारु नकोस. रुपापेक्षा गुण, कुलापेक्षा शील, विद्येपेक्षा प्रत्यक्ष यश आणि धन जवळ असणयापेक्षा, याचा योग्य उपभोग, याना अधिक महत्त्व आहे.

चारोळी

खरचं तुझा वेडा मी वीर आहे.
वेदनेनं घायाळ झालेला मी तीर आहे.
तुझ्या शब्दाने आयुष्य सावरणार आहे.
जवळ असुनही मी खूप खूप दूर आहे.

नको त्या सोबत पैसा ही येतो
हवे ते पैसा खर्चूनही मिळेना
अशा रिवाजानी काय साधायचं माझं मलाच कळेना

- कु. सुप्रिया पाकले, बारावी (कला)

विनोद

नंदु : असा मारला, असा मारला...! म्हणून सांगू तुला !

चंदु : तु त्याला

नंदु : नाहीरे ! त्यांन मला.

वैज्ञानिक दृष्टीचे राष्ट्रपती डॉ. अब्दुल कलाम

कु. पुजा जोशी (बी. ए. भाग १)

विल्यम शेक्सप्रियरने म्हटल्याप्रमाणे काही जन्माने मोठे असतात. काहीजन आपल्या अपार कष्टाने मोठपण मिळवतात व काहीजणांना आयुष्यभर मोठंपण मिळवण्यासाठी वणवण करावी लागते. डॉ. अवूल पकीर जैनुलाब्दीन अब्दूल कलाम हे निर्विवादपणे दुसऱ्या प्रकारात मोडतात. त्यांचा जन्म सामान्य कुटुंबात झाला. त्यांचा शैक्षणिक प्रवास अतिशय खडतर होता. सर्वच गोष्टी अतिशय कष्टातून मिळवाव्या लागल्या. तसेच त्यांच्या आयुष्यातील कोणताही सन्मान त्यांना नशिबाने मिळालेला नाही. पण आजच्या अत्त्युच्च शिखरावर पोहचण्यासाठी त्यांची असामान्य बुद्धिमत्ता, कठोर परिश्रम, जीवनाची ध्येय निष्ठा व प्रेरणा त्यांना कामी आली.

धानुश्कोडी या रामेश्वरम जिल्ह्यातील गावात त्यांचा जन्म १५ ऑक्टो. १९३१ या दिवशी झाला. सर्वसामान्य पण ऊंचेपूरे व देखण्या आई वडिलांच्या पोटी त्यांचा जन्म झाला. वडीलांचा पारंपारिक व्यवसाय हा नावाड्याचा होता. डॉ. कलाम यांचे वडिलांचे नाव जैनुलाब्दीन. त्यांचे कोणतेही औपचारिक शिक्षण झाले नव्हते. पण आर्थिकदृष्ट्या संपन्न नसूनही मुलांना प्रेम, चांगले संस्कार व शिक्षणाची प्रेरणा देण्यात मात्र त्यांचे आई वडिल सर्वश्रेष्ठ होते. कुटुंबाचा आर्थिक भार पेलण्यासाठी डॉ. कलामांनी त्यांच्या शहरात लहानपणी वृत्तपत्रे विकली. त्यांच्या आयुष्यातील मोठपणाची बीजे या लहान वयात केलेल्या कामामध्ये आहेत. डॉ. कलाम यांच्या जडणघडणीमध्ये त्यांच्या वडिला समवेत व्यतित केलेला बालपणीचा काळ, त्यांचे मेव्हुणे आणि चुलतभाऊ समुद्दीन यांचे योगदान खुप मोठे आहे.

त्यांचे शालेय शिक्षण स्वार्टझ् हायस्कूल, रामनाथपूरम येथे झाले. इयादुराई सोलोमन यासारखे जीवनाचे मार्गदर्शक गुरू त्यांना तेथे भेटल्यामुळे त्यांच्या जीवनाची दिशा निश्चित झाली. त्यामुळेच शालेय शिक्षण पूर्ण झाल्यावर डॉ. कलाम यांचे रुपांतर एका आत्मविश्वासाने ओतप्रोत व यशाची आस असणाऱ्या तरूणामध्ये झाले होते. पुढच्या शिक्षणासाठी डॉ. कलाम तिरूची येथे सेंट जोसेफ कॉलेजमध्ये प्रवेश घेतला. तिथे शेवटच्या वर्षामध्ये त्यांना भौतिकशास्त्रामध्ये विशेष आवड निर्माण झाली. पण पदवीनंतर त्यांच्या लक्षात आले फक्त भौतिक शास्त्राच्या अभ्यासाने त्यांची ज्ञान लालसा पूर्ण होणार नव्हती. त्यामुळे त्यांनी मद्रास येथील इन्स्टिट्यूट टेक्नोलॉजीमध्ये त्यांनी प्रवेश घेतला. येथे त्यांच्या ध्येय्याची निश्चिती झाली. एक लहान मुलगा समुद्र पक्षांचे उडणे विस्फरित नेमाने पहात होता तो आज विमान उड्डानाचा विचार करणार होता.

अर्थात त्यांच्या या शैक्षणिक प्रवासाचा मार्ग अत्यंत काटेरी होता. त्यामध्ये त्यांना अपयश, नैराश्य व अनंत अडचणी आलेल्या होत्या. पण प्रत्येकवेळी त्यांच्या वडिलाची प्रेरणा व देवासमान गुरू त्यांच्या विचाराना दिशा देत होते. त्यामध्ये डॉ. स्पोंडोर, प्रोफेसर, काव पंडलाई व प्रोफेसर नरसिंह राव हे होत. ऐरोनॉटिक्स हा एक अद्भूत विषय आहे. त्या विषयाने डॉ. कलाम यांना भुरळ घातली होती. कारण स्वतंत्र्य विचाराच्या डॉ. कलाम यांना या विषयात अंतर्भूत असणारी स्वतंत्रता भावली होती. या विषयातील गुपित म्हणजे स्वातंत्र्य व मुक्तविहार, गती व हालचाल आणि प्रवाह व घसरणे

यामधील फरक समजून घेता येण्यासारखे होते. डॉ. कलाम यांच्या गुरूनी हे सत्य व थ्रील त्यांना समजावून सांगितले.

डॉ. कलाम यांची बुद्धिमता, विचार शुद्धता आणि अचूकतेची आस यामुळे फ्लुइड डायनॅमिक्स् या गंभीर विषयामध्ये त्यांनी अभ्यास केला. त्यानंतर डॉ. कलाम हिंदुस्तान एरोनॉटिक्स् लिमिटेड, बेंगलोर येथे ट्रेनि म्हणून रूजू झाले. तेथे त्यांनी टर्बाइन इंजिन व पिस्टनवर काम केले. त्यानंतर त्यांना डायरेक्टर ऑफ टेक्निकल डेव्हलपमेंट अँड प्रॉडक्शन या संरक्षण खात्याच्या विभागामध्ये वरिष्ठ संशोधन सहाय्यक म्हणून १९५८ मध्ये रूजू झाले. तेथे त्यांनी विविध विभागामध्ये काम केले. त्यानंतर सरकारने एरोनॉटिकल डेव्हलमेंट एस्टॉब्लशमेंटची स्थापना झाली व डॉ. कलाम तेथे रूजू झाले. तेथे त्यांचा पहिला प्रोजेक्ट हा हॉव्हरक्राफ्ट प्रोटोटाइप तयार करण्याचा होता. हा प्रोजेक्ट मात्र पूर्ण अयशस्वी झाला व डॉ. कलाम खुप निराश झाले. दरम्यान त्यांची भेट प्रोफेसा एम्. जी. के. मेनन यांच्याशी झाली. प्रो. मेनन डॉ कलाम यांच्या कामाच्या पद्धतीमुळे खुप प्रभावित झाले. त्यानंतर एक आठवड्यामध्ये त्यांना इंडियन स्पेस रिसर्च कमिटीमध्ये रॉकेट इंजिनिअर या जागेसाठी मुलाखतीला बोलावले.

डॉ. कलाम १९६३ मध्ये इस्त्रो (भारतीय अवकाश संशोधन संस्था) या संस्थेमध्ये रूजू झाले. या संस्थेतर्फे त्यांना नासामध्ये अमेरिकेत संशोधनासाठी पाठविले. १९६३ ते १९८२ या कालावधीमध्ये डॉ. कलाम हे थुंबा येथील सॅटेलाइट लॉच व्हेइकल (डडण) या प्रोजेक्टचे सर्वस्व होते. त्यानंतर डॉ. कलाम हे इस्त्रोच्या सर्व अंतराळ संशोधनाच्या टप्प्यावर प्रमुख शास्त्रज्ञ होते. त्यामध्ये रोहिणी-१ हा ३५ किलो ग्रॅमचा उपग्रह एस्.एल्.व्ही.-३ या रॉकेटच्या सहाय्याने प्रथम अंतराळात पाठविला. त्यांच्या कारकिर्दीतील १९ वर्षे त्यांनी अवकाश संशोधन केंद्रामध्ये दैदिप्यमान यशासह घालविली. त्यानंतर डॉ. कलाम डी.आर.डी.ओ. मध्ये क्षेपणास्त्र विकास प्रमुख म्हणून रूजू झाले. इंटिग्रेटेड गाइडेड मिसाईल डेव्हलमेंट प्रोग्रॅम हे त्यांचे तेथील प्रमुख कार्य बनले. त्यांच्या सततच्या प्रयत्नांना यश आले व मग अग्नी आणि पृथ्वी ही क्षेपणास्त्रे भारताने यशस्वीरित्या विकसित केली. त्यानंतर त्यांच्या संशोधनाचा व कार्याचा विस्तार वाढतच गेला. त्यामधे अर्जुन, त्रिशूल (हलके लढाऊ विमान), आकाश व नाग ही क्षेपणास्त्रे आहेत.

त्यानंतर त्यांनी क्षेपणास्त्र विकासामध्ये विविध संस्था, मॅनेजमेंट स्ट्रक्चर, इंडस्ट्रिज स्थापन करून भविष्यकालीन योजनांचा पाया घातला ज्यायोगे हा कार्यक्रम भारताला स्वयंपूर्ण बनवेल. त्यानंतर डॉ. कलाम हे संरक्षण विभागाचे वैज्ञानिक सल्लागार तसेच भारत सरकारचे प्रमुख वैज्ञानिक सल्लागार झाले. यथावकाश अशा पदावरून पायउतार होऊन त्यांनी पुढच्या पिढीसाठी अशी पदे रिकामी केली आहेत. डॉ. कलामांचे स्वप्न त्रिस्तरीय आहे. ज्यामध्ये स्वातंत्र्य विकास आणि जगात ताठ मानेने उभे राहणे अंतर्भूत आहे तसेच भारत ही महासत्ता कशी बनेल याची त्यांना आस लागली आहे. आणि त्यासाठी ते आजच्या तरुण पिढीकडे पाहतात.

भारत सरकारने अशा थोर संशोधक, शास्त्रज्ञाचा सन्मान पद्मभूषण, पद्मविभूषण व भारतरत्न देऊन केला आहे. त्यांच्या सारख्या थोर शास्त्रज्ञाला विविध विद्यापीठानी डॉक्टर ऑफ सायन्स ही पदवी देऊन सन्मानित केले आहे. त्यांना मिळालेल्या इतर पुरस्कारांची यादी खुप मोठी आहे. ज्यायोगे त्या पुरस्कारांची ही उंची वाढली आहे. त्यामध्ये नॅशनल डिझाइन अॅवर्डि, डॉ. विरेन रॉय स्पेस अॅवॉर्ड, ओमप्रकाश भसीन अॅवॉर्ड, नॅशनल नेहरू अॅवॉर्ड, प्रो. नायडुम्मा मेमोरियल गोल्ड मेडल, जी. एम्. मोदी अॅवॉर्ड फॉर सायन्स, एच्. के. फिरोदिया अॅवॉर्ड फॉर एक्सालक्स् आणि इंदिरा गांधी नॅशनल अॅवॉर्ड फॉर नॅशनल इंरिग्रेशन इ. आजही डॉ. कलाम दिवसामधील १८ तास काम करत

असतात. त्यांची जीवनपद्धती अतिशय साधी आहे. आपल्या ऑफिसात लायब्ररी ठेवणारे ते पहिले राष्ट्रपती आहेत. तेथे एक म्युझिक रूम आहे. डॉ. कलाम आपल्या फावल्या वेळामध्ये वीणा वाजवतात. त्यांनी तीन पुस्तके ही लिहीली आहेत.

डॉ. कलाम तरूणांना संदेश देताना म्हणतात की, विचार व स्वप्ने मोठी असू द्या. आपण शंभर कोटी लोकसंख्येचा देश आहोत. आपले विचार मोठे असल्याशिवाय आपला देश मोठा होणार नाही. ते पुढे म्हणतात की, स्वप्नेही मोठी पहा. कारण स्वप्नातून विचार जन्माला येतात व विचारातून कृती. जगाने खुप मोठे नेते पाहिले आहेत पण स्वतःच उदाहरण असलेले नेते खुप कमी आहेत.

***

चारोळी

तु खुप देवून गेलीस
आठवणीच्या बरोबर
आज वाटतं आपलच
चुकल होत खरोखर

''तुझ्या आठवणीची दुनिया,
काही वेगळी आहे,
प्रत्येक विरहाच्या वळणावर
मीच अनोळखी आहे.''

''नांत संपल तरी,
अजुनही ते टिकवून आहे.
तुझ्या आठवणी अजुनही
हृदयात भरून आहे.''

एकदा तुझी किंमत कळाल्यावर,
तुला कधीच किंमत देणार नाही.
तु सामर्थवान असलीस तरी,
मी शरणागती पत्करनार नाही.

मैत्रीच विश्व
आहेच मुळी असं
कितीही मिळाल तरी
कमीच असतं

जगत राहतात मरण्यासाठी
जगण्याची उमेद असणारी स्वप्न सारथी
मारली जाती आहे तुझ्या इच्छेसाठी

- कु. सुप्रिया पाकले, बारावी (कला)

विनोद

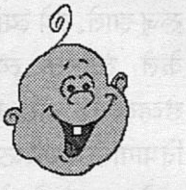

कसं येईल ?

दिवाळीच्या सुट्टीत रात्री नियमितपणे अभ्यास करण्याची सवत ताकीद चंदूला देण्यात आली.

एके दिवशी सकाळी बांबानी विचारले, ''रात्री अभ्यास केला ना चंदू ?''

''हो तर रात्री दीड वाजेपर्यंत अभ्यास करीत होतो मी,'' चंदू म्हणाला.

''असं ? पण काल रात्री अकरालाच वीज गेली होती.''

''मी अभ्यासात गुंग असल्यान ते माझ्या लक्षातच आलं नाही.''

देवा

सोनू आपल्या खोलीत बसून मोठ्यांदा म्हणत होता. ''देवा, मला मोठी सुटकेस भरेल एवढे फटाके दे''

''एवढ्या मोठ्यानं काय ओरडतोस रे ?''

''आई दारातून डोकावत खेकसली''

देवाची प्रार्थना करतोय, सोनू आणखी मोठ्याने म्हणाला.

''मग ओरडतोस कशाला ? देव काही बहिरा नाहीए'' आईनं त्याला दटावले.

''ते ठाऊक आहे ग... पण बाबा शेजारच्या खोलीत आहेत ना.'' सोनू कुजबुजल्या स्वरात म्हणाला.

- कु. भक्त कुलकर्णी (बी.ए. भाग-२)

भारतीय लोकशाहीपुढील आव्हाने आणि उपाय

कु. धनश्री साखळकर (बी. ए. भाग २)

''नको ही राजेशाही
हवी फक्त लोकशाही
जनतेत चालवूया राज्य
जनतेसाठी
जाणीव हवी कर्तव्याची,
मोठ्या लोकशिक्षणाची,
आणि राष्ट्राच्या अभिमानाची
शिक्षणातून नागरिक बनतील
'सूजाण आणि राष्ट्राभिमानी'
'चला निघूया सरसावोनी
देशाच्या उद्धरणी'
हे प्रत्येकाने म्हटले पाहीजे.''

''काय गोपाळराव ! मत द्यायला नाही गेलात ते ?'' एका सुशिक्षिताने मतदानाच्या दिवशी आपल्या एका सुशिक्षित मित्राला प्रश्न. ''नाही गेलो माझं असा काय फरक पडणार होता माझ्या मतानं ? म्हटलं कशाला वेळ घालवला रांगेत उभं राहून चक्क ताणून दिली मस्तपैकी !'' मित्राच्या प्रश्नाला सुशिक्षित गोपाळरावांचे हे अजब उत्तर.

असेच दूसरे संभाषण चालले होते दोन शेजाऱ्यातून नारायण सखारामला सांगत होता, ''अरे, अमक्यानं आम्हाला 'धा-धा' रुपये दिले. मग मारला त्याच्या निशाणीवर शिक्का.'' सखाराम नारायणाला त्यावर खास बातमी सांगतो, ''अरे, त्या दुसऱ्या उमेदवाराने तर अतिशय खूश होऊन चक्क, मस्तपैकी एक-एक बाटली दिली !''

ही दोन्ही संभाषणे ऐकली आणि क्षणैक मन विषण्ण झाले. मनात आले, लोकशाही यशस्वी करायची असेल तर बरी गरज आहे ती लोकशिक्षणाची लोकमान्य टिळक, महात्मा गांधी आणि इतर अनेक राष्ट्रीय नेत्यांनी वृत्तपत्रांतून सतत लेखन करून सभा-संमेलनातून व्याख्याने देऊन स्वराज्य, स्वदेशी यांची जाणीव लोकमानसात जागी ठेवली. त्याचेच मूर्त फळ म्हणून आपण स्वतंत्र झालो. आणि आपल्या देशात लोकशाही राज्य निर्माण झाले.

''लोकशाही'' म्हणजे जनतेने, जनतेसाठी चालविलेले जनतेचे राज्य. भारतासारख्या विशाल देशात आम्ही लोकशाही राजपद्धती राबवितो याचा आम्हाला मोठा अभिमान वाटतो, मात्र आजही भारतात लोकशिक्षणाची नितांत आवश्यकता आहेच हेच खरे. लोकशाहीत राज्यकारभार चालतो तो लोकांनी निवडून दिलेल्या प्रतिनिधींच्या मार्फत लोकशाहीत स्वत:च्या हक्काबरोबरच प्रत्येक व्यक्तीला जाणीव हवी ती तिच्या कर्तव्याची. २६ जानेवारी १९५० रोजी भारत सार्वभौम लोकशाही गणराज्य झाले. लोकशाही हा एक शासनाचा प्रकार आहे. यामध्ये जनता प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्ष रीतीने स्वत:वर राज्य करत असते. असे म्हटले जाते की, लोकशाही ही एक जीवनपद्धती आहे. हे बरोबरच आहे. कारण लोकशाही शासनपद्धतीच्या यशासाठी लोकशाही समाजाची गरज असते. सामान्य माणसांवर लोकशाहीची नितांत श्रद्धा असते. ब्रिटिश राजवटीने भारतामध्ये प्रतिनिधिक लोकशाहीचा टप्प्या-टप्प्याने पाया घातला. स्वातंत्र्यानंतर लोकाशाहीचा प्रयोग हाती घेतल्यावर

भारताला अनेक गंभीर स्वरुपाच्या समस्यांना सामोरे जावे लागले. देशाच्या फाळणीमुळे निर्वासितांच्या पुनर्वसनाचा प्रश्न तातडीने हाती घ्यावा लागला. त्यामुळे भारतीय अर्थव्यवस्थेवर मोठा ताण पडला. पाचशेहून अधिक लहान-मोठ्या संस्थानांच्या भारतीय संघराज्यातील विलिनीकरणाचा प्रश्न अत्यंत गुंतागुंतीचा होता. फारच थोड्या संस्थांनामध्ये लोकशाही संस्थांच्या परंपरा होत्या.

१) आर्थिक विकास २) शिक्षणप्रसार ३) मूक्त आणि नि:पक्षपाती निवडणूका ४) स्वतंत्र वृत्तपत्र ५) प्रसारमाध्यमे ६) लोकशाही विकेंद्रीकरण ७) पायाभूत संघटना आणि आंदोलने. इत्यादी भारतीय लोकशाहीच्या संवर्धनासाठी प्रमूख पोषक घटक आहेत. वस्तूत: लोकशाहीचे यश स्थानिक संस्थांच्या चैतन्यशीलतेवर अवलंबून असते. भारतामध्ये सर्वत्र अनेक सामाजिक आणि राजकीय कार्यकर्ते स्थानिक पातळीवर नि:स्वार्थीपणे कार्य करीत आहेत. स्थानिक पातळीवर कार्य करणाऱ्या या संघटनांमुळे जनतेला आपले प्रश्न सोडविण्यासाठी लोकशाही पद्धतीविषयी विश्वास वाटू लागला आहे.

लोकशाहीमध्ये नागरीक हे सार्वभौम असतात. राज्याच्या सर्वश्रेष्ठ सत्तेचे ते मूलस्रोत असतात. त्यांना मताधिकारी असतो. मतदानाद्वारे ते आपले प्रतिनिधी निवडतात. लोकांनी निवडलेल्या प्रतिनिधींचे सरकार बनते. म्हणूनच लोकशाही ही ''प्रतिनिधीक शासनपद्धती'' आहे असे म्हटले जाते. लोकशाहीत सरकारला लोककल्याणासाठी झटावे लागते. लोकशाहीत सरकार लोकांनी निवडून दिलेले असते. आणि ते लोकांना जबाबदार असते. लोकांनी निवडून दिलेले प्रतिनिधी सरकारला आपल्या कामाचा जाब विचारू शकतात. सरकारलाही लोकप्रतिनिधींनी विचारलेल्या प्रश्नांना समाधानकारक उत्तरे द्यावी लागतात. लोकप्रतिनिधींच्या संमतीनेच सरकार आपली ध्येय-धोरणे ठरवू शकते. अशाप्रकारे लोकशाही ही एक जबाबदार शासनपद्धती असते. लोकशाहीत नागरिकांना निवडणूक लढवण्याचा अधिकार असतो. लोकांना मताधिकार असणे, त्यांची निवडणूका लढवणे, निवडणूकीद्वारे सरकार निवडून देणे आणि बदलणे तसेच सरकारच्या ध्येय-धोरणांवर जाहीर चर्चा व टीका करणे या गोष्टींना या राज्यपद्धतीत वाव असतो तिला ''राजकीय लोकशाही'' असे म्हणतात. लोकशाहीत सर्व नागरिकांना सारखेच स्वातंत्र्य व अधिकार असतात हे खरे, पण हे अधिकार प्रत्यक्षात सर्वांना उपभोगता येतातच असे नाही. लोकशाहीच्या यशासाठी मुख्यत्वे दोन गोष्टी आवश्यक आहेत. एक म्हणजे नागरिकांचा सार्वजनिक जीवनातील वाढता सहभाग आणि दुसरी गोष्ट म्हणजे लोकशाहीला अनुकूल अशी आर्थिक व सामाजिक व्यवस्था. भारतातील सुमारे ४० टक्के जनता अजूनही निरक्षर आहे. निरक्षरतेने अज्ञान आणि अंधश्रद्धा यांच्यात वाढ होते. अज्ञानामुळे दारिद्र्य वाढते. दारिद्र्याने बेपर्वाईने उदासीनता या प्रवृत्तींची वाढ होते. या प्रवृत्ती लोकशाहीच्या प्रगतीला हानिकारक ठरतात. भारतामध्ये हिंदू, मुस्लिम, शीख, जैन, बौद्ध, ख्रिश्चन, ज्यू इत्यादी विविध धार्मिक संप्रदायांचे लोक राहतात. काही वेळा यातील काही धार्मिक समूहांमध्ये तणाव निर्माण होतात. ब्रिटिश राजकर्त्यांची ''फोडा आणि झोडा'' ही नीती विविध धार्मिक समूहांमध्ये दुहीची बीजे पेरण्यास प्रामुख्याने कारणीभूत ठरली. लोकशाही मजबूत करण्यासाठी सांप्रदायिकतेचा बीमोड करण्याची आवश्यकता आहे.

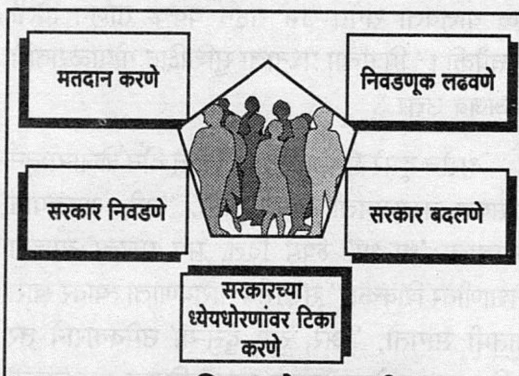

राजकीय लोकशाही

जगातील अनेक देशांना नव्याने स्वातंत्र्य मिळाले. त्या त्या ठिकाणी लोकशाही पद्धत निर्माण झाली. भारत हा अशा देशांपैकी एक देश आहे. परंतू जगाचा इतिहास असा दर्शवितो की, अनेक देशातील लोकशाही व्यवस्था कोलमडून पडली. त्या जागी लष्करी हुकूमशाही आली. भारतात मात्र लोकशाहीने मूळ धरले आहे. लोकशाहीच्या यशस्वी वाटचालीत काही अडचणी आहेत. त्या अडचणी कोणत्या हे समजून घेतले पाहिजे. या अडथळ्यांवर मात केली पाहिजे. भारतीय लोकशाहीच्या मार्गातील अडथळे आपल्याला पुढीलप्रमाणे क्रमाने सांगता येईल.

१. आर्थिक व सामाजिक विषमता

राष्ट्रीय स्वातंत्र्याबरोबर भारतात राजकीय स्वातंत्र्य व समता निर्माण करण्यात काही प्रमाणात यश आले. नागरिकांना मुलभूत अधिकार प्राप्त झाले. परंतू लोकशाहीच्या राजकीय क्षेत्रातील यशाला मर्यादा आहेत. भारतात फार मोठी आर्थिक विषमता आहे. थोड्या लोकांच्या हाती मोठ्या प्रमाणात संपत्ती संचय झाला आहे. बहुसंख्य लोक गरीब आहेत. गरीब लोकांना अन्न, वस्त्र, निवारा, आरोग्य, शिक्षण इत्यादी गरजेच्या वस्तूही मिळू शकत नाहीत. सुखसोयीच्या वस्तू तर दूरच आहेत. अशा प्रकारच्या गरीब कुटूंबातील माणसांची संख्या मोठी असते. अशा लोकांना केवळ जगण्यासाठी संघर्ष करावा लागतो.

आर्थिक विषमतेबरोबरच सामाजिक विषमता हा भारताच्या लोकशाही मार्गातील अडथळा आहे. भारतीय समाजात जाती व उपजाती आहेत. जातीमुळे समाजातील एकात्मता धोक्यात आली आहे. मतदान करताना, निवडणूक लढवताना व अधिकार मिळताना जातीचा विचार करणे हे लोकशाही तत्त्वाशी विसंगत आहे. तसेच लोकशाहीतील स्वातंत्र्याची कल्पना अर्थहिन ठरते. समतेचा विचार पोकळ ठरतो. स्वातंत्र्य व समतेशिवाय लोकशाहीची कल्पना करता येत नाही.

२. प्रादेशिक असमतोल

भारताच्या लोकशाहीच्या यशस्वी वाटचालीतील एक महत्त्वाचा टप्पा म्हणजे विकासाच्या बाबतीतील प्रादेशिक असमतोल होय. विकासाची दिशा एकच असली तरी प्रमाण वेगवेगळे आहे. त्यामुळे लोकांची आर्थिक, शैक्षणिक व सामाजिक स्थिती एकसारखी नाही. शहरी व ग्रामीण भागाच्या विकासाच्या गतीत फरक आहे. पंचवार्षिक योजनांची कार्यवाही हाते असल्यामुळे दारिद्र्याचे प्रमाण घटलेले दिसते. भारत हा देश विकसनशील आहे. परंतू त्यातील काही राज्ये अधिक विकसित आहेत तर काही मंदगतीने विकास करताना आढळतात. तौलनिकदृष्ट्या महाराष्ट्र हे विकसित तर बिहार हे विकसनशील राज्य मानले जाते.

अशा प्रकारच्या प्रादेशिक असमतोलामुळे काही प्रश्न निर्माण होतात. अविकसीत दुर्गम देशात राहणाऱ्या लोकांचे, मागास वर्गीयांचे व स्त्रियांचे सामाजिक, शैक्षणिक, सांस्कृतिक व आर्थिक परिवर्तन झाल्याशिवाय खऱ्या अर्थाची लोकशाही प्रतिष्ठित होणार नाही.

३. जातीवाद व धर्मवाद

भारतात बहुसंख्य समाज हिंदू आहे. तो जाती व पोटजातींनी विभागलेला आहे. जात ही शतकानुशतके चालत आलेली समाजपद्धती आहे. भारतात लोकशाही व्यवस्था असली तरी तिच्या पायाभूत घटकात जातिवाद आहे. तो लोकशाहीला मारक आहे. जातीमुळे समाजाचे तुकडे झाले आहेत. राष्ट्रीय एकात्मता निर्माण होण्याला गंभीर स्वरूपाचा अडथळा निर्माण झाला आहे. त्यामुळे समाजाची शांतता व सूव्यवस्था धोक्यात येते. निवडणूकीच्या काळात तर जातीव्यवस्थेचा मोठा दुरूपयोग होतो. उमेदवार ठरविताना जातिनिहाय विचार केला जातो. जातीची बांधणी पक्की असल्यामुळे एकगठ्ठा मते मिळण्यासाठी राजकीय पक्ष सर्व प्रकारचे प्रयत्न करतात. त्यामुळे खऱ्या अर्थाने मतस्वातंत्र्य निर्माण होऊ शकत नाही.

भारतात अनेक धर्माचे लोक राहतात. व्यापक अर्थाने धर्म म्हणजे कर्तव्य होय. ते व्यक्तिसापेक्ष किंवा

समाजसापेक्ष असू शकते. म्हणून तर असे म्हटले जाते की,

''या जगी ना कुणी कोणाचे,
काही क्षणांचे नाते-गोते,
सारे हे खोटे-नाते
नफा ज्याचा जयाकडे तेथे
सखा त्याचा तेथे-तेथे
असे व्यवहाराचे खाते-गोते
मना, मनांचे हे मनवेढे,
ना कळे कुणा कोणाचे
या जगी ना कुणी कोणाचे !''

डॉ. आंबेडकर यांच्या मते, श्रमविभाजनांच्या तत्त्वावर जातिव्यवस्था निर्माण झाली. प्रत्यक्षात मात्र श्रमिकांचे विभाजन झाले.

सामाजिक विषमतेला आळा घालण्यासाठी घटनाकारांनी काही तरतूदी केलेल्या आहेत. राज्यघटनेत मुलभूत हक्कांचा समावेश केला आहे. त्यात समतेचा हक्क आहे. सर्व नागरीक कायद्यासमोर समान आहेत. सर्वांना कायद्याचे समान संरक्षण आहे. धर्म, जात, वंश, लिंग, जन्मस्थान इत्यादींच्या आधाराने व्यक्तिव्यक्तीत भेद केला जाणार नाही. सर्वांना विकासाची समान संधी मिळेल. केंद्र किंवा राज्यशासनात नोकरी देताना भेदभाव केला जाणार नाही. ''अस्पृश्यता पाळणे'' हा दखलपात्र गुन्हा ठरवला आहे. भाषावाद, धर्मवाद, जनता सहभाग, शिक्षणातून संस्कार, परस्पर विश्वास, धर्मनिरपेक्षतेचा स्विकार, विज्ञाननिष्ठा, समान नागरी कायदा, प्रसारमाध्यमे, सामाजिक क्षेत्रात घटनात्मक तरतूदी, संतांचे व नेत्यांचे मार्गदर्शन, सामाजिक सूरक्षा, काळ्या पैशावर नियंत्रण हे सर्व भारतीय लोकशाहीतील अडथळे दूर करण्याचे उपाय आहेत असे मानले जाते.

म्हणूनच देशाच्या सर्वांगिण प्रगतीसाठी व मानवमात्रांच्या कल्याणासाठी आपण लोकशाही या ध्येयाचा स्वीकार केला आहे. चौफेर पसरलेल्या शत्रूचा जर नि:पात करावयाचा असेल तर आपण आपल्या देशातील भ्रष्टाचार आपणच दूर केला पाहिजे. यासाठी नैतिकतेची शक्ती अधिक विकसित केली पाहीजे.

***

चारोळी

तुला काही सांगायचं होतं
ओठातल्या ओठात विरुन गेलं
तुझ्यासोबत जगायचं होतं
मनातल्या मनात राहुन गेलं

- कु. पूजा जोशी (बी.ए. भाग-१)

चारोळी

''माझ्या स्वप्नातल्या घरात
तुझ्या आठवणी असतात.
तू नसतांना
तुझी भूमिकात्या बजावतात.''

- कु. नीता कांबळे (बी.ए. भाग-२)

चिंतन

''हे जग जस दिसत तस आहे. अस समजून जो चालतो त्याला पावलो पावली ठेचा लागतात.''

''जन्म हे परम शक्तीच वत्सल स्मित आहे,
प्रिती हे तिच मधूर गीत आहे.
मूत्यु ही तिची राग व्यक्त करण्याची रीत आहे.
या शक्तीची कृपा आणि कोप यांचा आपण नतमस्तक होऊन स्विकार केला पाहिजे.''

- वि. स. खांडेकर

डलहौजीच्या प्रदेशात

कु. अश्विनी गायकवाड

बी. ए. भाग २

जर एखाद्या मुलीने आपला पूर्ण वेळ कुटुंबियांसोबत घालवला असेल आणि शालेय जीवनातही कधीच सहलीचा आनंद उपभोगला नसेल व तिला अचानक लांब प्रवास करण्याची संधी मिळाली तर ? तिला काय वाटेल याचा प्रत्यक्ष अनुभव मी घेतला आहे व हा अनुभव मला युथ हॉस्टेलच्या ''डलहौजी पदभ्रमंती''साठी माझी निवड झाल्यावर आला. या पदभ्रमंतीमुळे मी निसर्गाच्या सान्निध्यात गेले. निसर्गाच्या सान्निध्यात जायला कुणाला नाही आवडणार ? तुम्हाला तर नक्कीच आवडेल.

युथ हॉस्टेलच्या ''डलहौजी'' पदभ्रमंतीसाठी माझी निवड झाली आहे. हे कळताच माझ्या आनंदाला पारावार उरला नाही. ही भ्रमंती २६ डिसेंबर २००१ ते ५ जानेवारी २००२ या कालावधीत होती. माझ्याप्रमाणेच कोल्हापूरातील आणखी नऊ लोक या पदभ्रमंतीस येणार होते. पहिल्यांदा आम्ही कोल्हापूरहून पुण्याला गेलो. पुण्यातून आमची पुणे ते पठाणकोट अशी रेल्वे होती. हा रेल्वे प्रवास तीन दिवसांचा होता. त्या दिवशी मला सोडवायला माझ्या घरातले लोक आले होते. माझ्या आई-वडिलांना तर खूप आनंद झाला होता. त्यांच्या दृष्टीने हा खूप महत्त्वाचा दिवस होता. कारण आतापर्यंत कधीही एकटी बाहेर न गेलेली त्यांची मूलगी घरापासून तब्बल १० ते १२ दिवस बाहेर चालली होती. याचा त्यांना आनंद तर होताच पण त्याचबरोबर भितीदेखील वाटत होती. अशी द्विधा मनस्थिती त्यांची झाली होती.

आज आमचा रेल्वेमधला पहिला दिवस होता. काय घडतंय या गोष्टीवर माझाच विश्वास बसत नव्हता. आतापर्यंत माझी सगळ्यांशी ओळख झाली होती. गाडीत आमचा दंगा चालला होता. मी कधीच इतकी मनमोकळी झाली नव्हते. पुणे ते पठाणकोट हा प्रवास फार मजेत गेला. रेल्वेतून बाहेर पाहिले तर लांबच लांब हिरवीगार शेती डोळ्यांना तृप्त करत होती. रात्र पण रेल्वेमध्ये झोपण्यात एक वेगळीच मजा होती. जशी आई आपल्या बाळाला मांडीवर घेऊन थोपटत आहे. असच वाटत होतं. तिसऱ्या दिवशी सकाळी आमची रेल्वे पठाणकोटमध्ये १० वाजता पोहचणार होती. आम्ही सर्वजण त्या वेळेची खूप आतुरतेने वाट पाहत होतो. पण मधेच दिल्लीमध्ये खूपच थंडी व धूकं असल्याने गाडी तब्बल ५ तास उशीरा पोहचली आम्ही केलेले पूर्वनियोजन पूर्ण बदलले.

'पठाणकोट' हे माझ्यासाठी खूपच वेगळे होते. तिथे सर्वत्र लष्कर तैनात होती. पठाणकोट हे दिल्लीच्या जवळ असल्याने दिल्लीत झालेल्या अतिरेकी हल्ल्यामुळे ही यंत्रणा राबवण्यात आली होती. त्यामुळे पठाणकोट मध्ये फिरताच आले नाही. दुसऱ्या दिवशी पठाणकोट ते डलहौजी हा प्रवास आम्ही बसने केला. हा रस्ता वळणावळणाचा जवळजवळ ८० कि.मी. होता. त्यामुळे बराच वेळ गेला. डलहौजीमध्ये रात्री उतरल्यानंतर मी थंडीने इतकी कापत होते की बस काय सांगायला नको! मी हालचाल करूच शकत नव्हते. तिथले लोक कसे काय राहतात या विचाराने मला आणखीनच थंडी वाजून आली. त्या दिवशी ३° से. तापमान होते. नंतर आम्ही हॉटेलवर थांबलो. मी पटकन अंथरूणात घुसून झोपी गेले व सकाळी मी कधी जागी झाले हे माझे मलाच

कळाले नाही. दिवस व तारीख तर मला माहितच नव्हती. खिडकीतून प्रसन्न वातावरण डोकावत होते. मी गच्चीवर गेले व समोरचे दृश्य पाहून थक्कच झाले थोड्याच अंतरावर बर्फाचे डोंगर होते. त्यांच्यामागून सूर्य हळूहळू वर येत होता व ते डोंगर लाल, गुलाबी झाले होते. डोंगर गुलाबीसुद्धा दिसतात हे मी पहिल्यांदाच पाहिले मला तर वाटत होते की मी स्वप्नातच आहे की काय ? आम्ही तयार होऊन युथ हॉस्टेलच्या बेस कॅम्पमध्ये पोहचलो.

युथ हॉस्टेलची ती भव्य इमारत पाहून मला जरा बरे वाटले. माझ्यासारखे बरेच तिथे जमले होते. आमच्या स्वागतासाठी तेथील शिक्षिका थांबल्या होत्या. त्यांनी आमचे स्वागत उत्साहाने केले नंतर त्यांनी त्यांच्या गोड आवाजात आम्हाला पदभ्रमंतीबद्दल माहिती दिली. आमची तेथे राहण्याची व खाण्याची उत्तम सुविधा केली होती. तेथील नियोजनाप्रमाणे आम्हाला तो पहिला दिवस फिरण्यासाठी होता. त्यामुळे आम्ही आजुबाजूचा परिसर पाहून घेतला. तो निसर्गरम्य परिसर थंडीमध्ये कुडकूडत पाहताना फार मजा आली. नुकताच सकाळी हलकासा बर्फ पडला होता. झाडाच्या पानावर बारीक बारीक बर्फाचे कण पडले होते. त्यामुळे झाडे पांढरी व हिरवी अशी दिसत होती. रस्त्यावर तर घसरायला होत होते. आम्ही परतलो आम्हाला या थंडीच्या वातावरणाची सवय होण्यासाठी खास गरम गरम खाद्यपदार्थ दिले गेले. दुसऱ्या दिवशी सकाळी व्यायाम व सराव होण्यासाठी किंवा मुख्य पदभ्रमंतीसाठी तुम्ही योग्य आहात की नाही हे पाहण्यासाठी एक छोटीशी पदभ्रमंती होती. ती पदभ्रमंती करत करत आम्ही 'पंचपूला' या ठिकाणी आलो. तिथे शहीद भगतसिंग यांचे मोठे स्मारक होते. आम्ही तिथे काश्मीरी ड्रेस व दागिने घालून फोटो काढले. तेथून आम्ही परतेपर्यंत संध्याकाळ झाली रात्री आम्हाला तेथील खगोलशास्त्राच्या शिक्षकांनी ताऱ्यांविषयी माहिती दिली. त्या भव्य पटांगणात रात्री तारे बघायला फार छान वाटले.

गडद अंधार व स्पष्टपणे चकाकणाऱ्या ताऱ्यांमुळे आकाश खाली झुकले आहे. असाच भास झाला. आम्हाला दुर्बिणीतून चंद्र बघण्याची संधी मिळाली. त्या दिवशी तर तेथे २° से. तापमान होते. पण थोडी फार थंडीची सवय झाली होती व झोपण्यासाठी बॅग दिल्यामुळे थंडीची जरासुद्धा कल्पना येत नव्हती.

तिसऱ्या दिवशी आम्ही मुख्य भ्रमंतीस निघालो. डलहौजीच्या बेस कॅम्पवरून आमचे पहिले ठिकाण १२ कि. मी. अंतरावर 'लकडमंढी' हे गाव होते. आमचा डलहौजी ७ हा गट होता. व त्यात जवळ जवळ ४० जणांचा समावेश होता. आम्ही सगळेजण या भ्रमंतीचा आनंद घेत होतो. मला तर तिथे खूप मित्र-मैत्रिणी मिळाल्या. हा रस्ता गावाकडे जाणारा असल्याने सरळच होता. लकडमंढीमध्ये पोहचल्यावर मला आश्चर्य वाटले कारण की बर्फ असा रस्त्यावर साठलेला मी कधी पाहिलाच नव्हता. रस्त्यावरून बर्फ उडवत चालताना खूप मजा आली. मी तर बर्फ हातात घेतला पण एक मिनीटसुद्धा धरू शकले नाही. लकडमंढी या ठिकाणी आम्ही बरोबर घेतलेले जेवण जेवणार होतो. लकडमंढी हे गाव बोटावर मोजता येण्याएवढ्या लोकवस्तीचे गाव होते. त्या गावातील लोक नोव्हेंबर डिसेंबरमध्ये आपले घर सोडून दुसरीकडे रहायला जातात. कारण त्यांच्या घरावर सर्वत्र बर्फ पडतो. त्यांना रहाणे कठीण होते. आम्ही तेथे पांढरे बर्फाने झाकले गेलेले रस्ते व पांढऱ्या कौलांची घरे बघितली. ती घरे उंचीने छोटी होती. आम्ही तिथे बर्फ मारून व बर्फावरून घसरून खेळलो. इतका बर्फ मी पहिल्यांदाच पाहत होते. मला बर्फाचा प्रदेश पाहण्याची फार इच्छा होती व ती पूर्ण झाली होती. नंतर 'लकडमंढी' वरून आम्ही 'कालाटॉप' वर जाण्यासाठी निघालो. लकडमंढी ते कालाटॉप ही भ्रमंती जंगलातून होती. ही भ्रमंती ४ कि. मी. होती. हे जंगल अस्वलांसाठी प्रसिद्ध आहे. एवढे चालूनसुद्धा मला काहीच थकवा जाणवत नव्हता. आम्ही कालाटॉपवर पोहचलो त्या दिवशी आमची तिथे राहण्याची सोय केली होती. ती रात्र ३१ डिसेंबरची रात्र होती. आम्ही तिथे

३१ डिसेंबरची रात्र उत्साहाने साजरी केली. प्रत्येकाने काही ना काही सांगितले. कुणी गोष्ट, कुणी विनोद, कविता, गाणी, गझल इ. नंतर १२ वाजता तिथल्या प्रमुखांनी केक आणला व तो आम्ही कापला.

चौथा दिवस हा कालाटॉप ते खजीयार असा होता. ही पदभ्रमंती पूर्ण जंगलातून होती. ती जवळजवळ १८ कि.मी. होती. ही आमची एका दिवसातील सगळ्यात जास्त अंतराची भ्रमंती होती हे जंगल खूप गर्द होते. तसेच तिथे निरव शांतता होती. या जंगलात वळणावळणाच्या चढ-उताराच्या पायवाटा होत्या. एकदम शांत वातावरणाने प्रत्येकजण आपापल्या पद्धतीने निसर्ग सौंदर्याचा आस्वाद घेत होते. काही लोक छायाचित्रीकरणाचा आस्वाद घेत होते. अश्या लोकांसाठीच जणू या जागा आहेत असे वाटत होते. आपल्या मनात येईल तशी वाढलेली झाडे, पांढरे बर्फाचे डोंगर, हिरवी उंच उंच झाडे, नाजूक लाल-पिवळी जंगलातील फूले त्यांनी जणू जमिनीवर गालिचाच पसरला होता. जणू तिथे विविध रंगांची मूक्त उधळण झाली होती. बऱ्याच ठिकाणी आम्हाला आकाश दिसतच नव्हते. जंगलातील पाईन वृक्षांचा सुगंध सगळीकडे पसरला होता. आक्रोडची फळे विखुरली होती. ठराविक वृक्षांची लाकडी फुले पडली होती. ती इतकी सूबक होती की फक्त बघत बसावीत असे वाटत होते. आम्ही जवळ-जवळ १२ कि.मी. अंतर कापले होते व अजून ६ कि.मी अंतर कापायचे होते. जंगलातून जात असताना आम्हाला एकदम पाण्याचा आवाज आला. आम्ही त्या दिशेने गेलो तर समोर एक सुंदर खळाळणारा झरा होता. तो निखळ झरा पाहून आम्हाला आलेला थकवा दूर झाला. तिथे आम्ही जेवण घेतले. नंतर जंगल संपल्यावर आम्हाला एक टेकडी चढायची होती. त्या टेकडीवर सर्वत्र झाडांची सुकलेली पाने पडलेली होती. त्यामुळे आमचे पाय घसरत होते. ती टेकडी चढण्यास फार अवघड होती. टेकडी संपवून आता आम्हाला वळणदार डांबरी रस्ता लागला होता. तो आम्ही पार केला. वाटेतील प्रसिद्ध तळे पार करून आम्ही 'खजियार'मध्ये पोहचलो. खजियारला 'मिनी स्वीत्झर्लंड' असेही म्हणतात आम्ही खजियारमध्ये जेथे मुक्काम केला. त्या ठिकाणाहून मी पहिल्यांदा डोंगरातून पूर्ण चंद्र उगवताना पाहिला. त्याच्या तेजाने आमचे डोळे दिपले. आता मात्र मला थकवा जाणवत होता. तेथे आम्ही घोडेस्वारी केली. तेथे सफरचंदाची झाडे होती. त्यांना नुकताच मोहर आला होता. मी कल्पना केली की या हिरव्यागार झाडाला लालचुटूक सफरचंद कशी दिसतील ? प्रवासाला निघून चार दिवस झाले तरी मी घरी फोन केला नव्हता. पण मला कुणाचीही आठवण आली नव्हती. कारण मी जेथे रहात होते. त्या जगापासून मी वेगळ्या जगात आले होते.

पाचवा दिवस खजियार ते चम्बा असा होता. ही पदभ्रमंती ११ कि.मी. ची होती. तो पूर्ण घाटातील रस्ता होता. त्यावरून जाताना आम्हाला तेथील मुले दिसली ती गोरी व लाल गाल असलेली होती. त्यांना थंडी जणू वाजचत नव्हती. ती फळे विकत होती व पायात काही न घालता डोंगरावरून खाली वर करत होती. आम्हाला तर आश्चर्यच वाटले. त्यांनी आम्हाला त्यांच्या भाषेत गाणी म्हणून दाखविली. तिथल्या मुली नाजूक, गोऱ्या व सुंदर होत्या. चम्बा हे आमचे शेवटचे ठिकाण होते. येथे आमची पदभ्रमंती संपणार होती. चम्बामध्ये मोठी बाजारपेठ होती. तेथे आम्ही बरीच खरेदी केली. तेथे आम्हाला वेगवेगळे खाद्यपदार्थ खाण्यास मिळाले. तिथे जास्त करून लोकरी कपड्यांचा बाजार होता. त्या दिवशी रात्री आमची पदभ्रमंती संपली. आम्ही ४५ कि.मी. पदभ्रमंती यशस्वीपणे पूर्ण केली होती. आम्ही बसने बेस कॅम्पमध्ये आलो. पदभ्रमंती पूर्ण केल्यामुळे आम्हाला प्रमाणपत्र देण्यात आले. नंतर डलहौजी बेस कॅम्पमधून सगळ्यांशी हस्तांदोलन करून बाहेर पडताना खरोखरच जीवावर आले होते. पण तेथून जाणे भागच

होते. नंतर आम्ही सगळ्यांचा निरोप घेतला व परतीचा प्रवास सुरू केला. यावेळी परत येताना मी रेल्वेत असे दृश्य पाहिले की जे मी जाताना पाहिले नव्हते. पैसे मिळवण्यासाठी गरीब मुले गाणी म्हणत होती. गाण्याच्या जोडीला ते चपटे दगड वाजवित होते. त्यांचा आवाज गोड होता व आश्चर्यच म्हणजे ती जुनी गाणी व्यवस्थित चालीत म्हणत होते. काही मुले रेल्वे साफसफाईची कामे करीत होती. गरिबीत किती वाईट परिस्थिती येऊ शकते याची जाणीव मला त्यावेळी झाली. माझ्या मनात विचार आला की यांना पण आपल्यासारख्या शिक्षणाच्या व इतर सोयी मिळाल्या असल्या तर ? नंतर आमचा परतीचा प्रवास सुरू झाला कोल्हापूरमध्ये आल्यावर आम्ही गटातील लोकांचा निरोप घेतला प्रयत्न करूनही न थांबता डोळे पणावलेच. गोड आठवणींचा साठा घेऊन मी घरी परतले. घरी परतल्याचा फार आनंद झाला होता. पण अजुन मी पदभ्रमंतीच करत आहे असे वाटत होते. आणि मला

"काही क्षण आठवणींचे
काही दूर जाण्याचे
आणि काही क्षण
पापणीतल्या पाण्याचे

या कवितेच्या ओळी आठवल्या.

***

विचारमोती

आयुष्य हा एक जुगारचं !

ज्याला आयुष्यात काही मोठं मिळवायचं आहे, त्याला धाडसानं काही ना काही करणं भाग आहे ! वाटल्यास कुणी त्याला जुगार म्हणावं. आयुष्य हे एक तसा जुगारच आहे. आणि हा जुगार खेळायचा तर मोठ्या गोष्टीसाठी का खेळु नये ? उगाच रे रे करीत कसंतरी जगायचं आणि एक दिवस किडामुंगीसारखं मरून जायचं यात काय अर्थ आहे ? त्या पेक्षा अगदी हा जुगारच परवडला !

- कु. पूजा जोशी (बी.ए. भाग-१)

चारोळी

माझं मला कळत नाही
माझं काय चुकलं होतं
जीवापाड मैत्री करून सुद्धा
सर्वच काही निर्जीव होत.

मन माझं तसं फार समजुतदार आहे.
भेटली नाही तु तर, माझी समजुत घालणार आहे.

मी तुझ्यावर दिवस रात्र प्रेम करते,
तुझ्या शुभेच्छा देवाकडे मागत असते.
स्वप्नात या शुभेच्छाची फुले करून
तुझ्या चरणी वाहत असते.

तुझ्यावर कविता करणं काहीच अवघड नाही...
पण तुला त्या कवितेत उतरण फार अवघड आहे...

माझ्या मनाच्या अंधार कोठडीत
शिरलीस तु हळुवारपणे,
आणि उजळुन टाकलीस ती कोठडी
एका मैत्री नाजूक शब्दाने...

मनातील शब्द जेव्हा
तुला सांगायला अपुरे पडतात.
तेव्हा मला या कविता सुचतात.
व तुझ्यापर्यंत पोहचण्यास मदत करतात.

माझ्या या भावक नजरेला, तु आता पाहू नकोस.
या नजरेतले भाव, तु आता व्यक्त करू नकोस.

- कु. सुप्रिया पाकले, बारावी (कला)

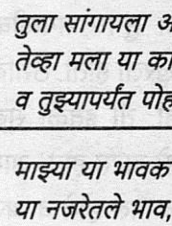

विनोद

आई : रागावून विचारत होती, "गंप्या फडताळ्यातल्या डब्यात मी तीन लाडू ठेवले होते. आता एकच दिसतोय ?"

गंप्या : "अंधारामुळे मला तो दिसला नाही" गंप्या हळूच म्हणाला.

जरा जपून

बोलताना जरा जपून बोलावं
कधी कधी शब्दही अर्थ बदलतात
चालताना जरा जपून चालावं
कधी कधी रस्तेही धोका देतात
ओळखताना जरा जपून ओळखावं
कधी कधी माणसेही रंग बदलतात
पाऊल टाकताना जरा जपून टाकावं
कधी कधी सुंदर फुलेही काटे बनतात
वाचताना जरा जपून वाचावं
कधी कधी वाक्येही मनात घर करतात
विश्वास ठेवताना जरा जपून ठेवावा
कधी कधी आपलेच लोक विश्वासघात करतात !

- कु. वैशाली शेटके (बी.ए. भाग-३)

कशासाठी ?

हे माझं, ते माझं,
कशासाठी करायचं
अतिलोभ दुर्दैवाचंच
कारण एक बनायचं
कशासाठी आपण आता,
उद्यासाठी थांबायचं
निश्चित आहे का सांगा
उद्याचा दिवस बघायचं
जीवन-मरण आपणच आपलं,
कसं काय ठरवायचं
असं केल तर मग,
नियतीन कोणतं काम करायचं ?

- कु. कृष्णाबाई माळी (बी.कॉम. भाग-२)

आमचे काकाजी

'इवलेसे रोप लावियेले द्वारी
तयाचा वेलू गेला गगनावरी
ही उक्ती तुम्हासच सार्थ ठरे
फेडाया तुमचे उपकार
आम्हा शब्दही न उरे
वाहुनी घेतले स्वत:स
'ताराराणी'रूपी स्वप्न पूर्ण करावया
'कमलाच्या' रूपाने राहील
अमुच्यावर सदैव शीतल छाया
स्त्री शिक्षणाचे वारे
अखंडपणे वाहविले
म्हणून या करवीरक्षेत्री
स्त्रीला नवे पर्व लाभले
असे महान 'आमचे काकाजी'
जाहले
जगती या अमर झाले
वंदन अमुचे तव स्मृतीते !

- कु. राजलक्ष्मी चव्हाण (बी.ए. भाग-१)

आकाश भावनांचे

आकाश भावनाचे भेदू नको आता हे
बंध रेशमाचे तोडू नको आता हे
मला माझ्या जागी राहू दे
मैत्रीच्या भावनाचे सुर परत छेडू नको आता हे
माझी मैत्री सोडून विश्व खोटे पाहू नको आता हे
मला दु:ख देऊन सुख अनुभवू नको आता हे!!

- कु. सुप्रिया पाकले, बारावी (कला)

चारोळी

मी वाट पाहते तुझ्या येण्याची
जसं फुलपाखरू बघतंय
कळी उमलण्याची

मैत्री तुटताना आवाज होत नाही
याचा अर्थ असा नाही की
त्याला इजा होत नाही

- कु. सुप्रिया पाकले, बारावी (कला)

झळा

जीवनाला लागली उतरती कळा
सोसेनात महागाईच्या झळा
झाले जगणे अशक्य
हिरावले गेले सार्‍यांचे ऐक्य
जो तो कमवायच्या मागे
काळाच पैसा हाती लागे
अशा श्रीमंतांभोवतीच जमती कावळे
गरीब सामान्य राहिले वेगळे
स्वप्न काहींचे झटपट श्रीमंतीने
होईन मी करोडोंचा वारिस
गरीबांची प्रेते मात्र पडली बेवारिस
दुनिया झाली भुलभुलैय्या
इथे फक्त बापसे बडा रूपैया
देवा, कसला हा जगाचा न्याय ?
सर्वसामान्यांवर मात्र होतोय अन्याय !

- कु. राजलक्ष्मी चव्हाण (बी.ए. भाग-१)

भ्रष्टाचार

या भ्रष्टाचाराचे काय सांगू गाणे
आत एक बाहेर एक असे माणसाचे वागणे
आज जो तो पैशाच्या पाठीमागे धावत आहे
आणि म्हणूनच जीवनातील खरा आनंद गमावत आहे
आज जो तो या चक्रात सापडत आहे
आणि म्हणूनच माणसाला माणूसकीची कीव येते आहे
दिवसेंदिवस दारिद्र्य वाढत आहे.
गरिबी वाढत आहे
पण या सर्व समस्यांकडे आज कोणाचे लक्ष आहे ?
स्वातंत्र्य मिळाले आपण मुक्त झालो
ब्रिटिशांच्या जुलमी गुलामगिरीतून बाहेर पडतो
याची कोणाला कल्पना आहे ?
जो तो आपल्या विश्वात वावरत आहे
आज या मानवाने आपले अस्तित्त्वच गमावले आहे
या भ्रष्टाचाराचे काय सांगू गाणे
आत एक बाहेर एक असे माणसाचे वागणे

- कु. अनिता घाडगे (बी.ए. भाग-३)

पार्टी

फॅशन होती पार्टीची
जमती माणसे श्रीमंतांची
खाऊन पिऊन मजा करूनी
जेवणाच्या वेळोवेळी आग्रह धरूनी
परि मला एकच गोष्ट खटके
तेथे बाहेर तो भिकारी भटके

काय हवे आहे त्याला ?
काहीच कसे कळेना कुणाला ?
इकडून तिकडून लोक जाती
अन्नाची थारोळी उघड्यावर फेकती
ते पाहून तो पुढे सरसावतो
तिथला वॉचमन त्याला मागे भिरकावतो

त्याचा भुकेने व्याकुळ झालेला तो चेहरा
त्याचा तो अन्नावर असलेला डोळ्याचा घेरा
माझ्या हातातदेखिल होते ताट,
पण आडवा येत होता श्रीमंतीचा थाट
मी पाहतच होतो,
एक हात पुढे येतो.

एक छोटीसी चिमुकली उभी होती
चेहऱ्यावर स्मित हास्य करत होती
तिच्या हातात होते जेवण खास
भरवत होती प्रेमाचा घास
विसरूनी सर्व जगास
श्रीमंतीचा नव्हता तिच्यात मिजास

जीवनात मी विसरणार नाही असं तीनं केलं
पण हळूच कुठेतरी मनाला तिनं लाजवलं.

- कु. रेश्मा पठाण (बी.ए. भाग-३)

चारोळी

तुझ्या मताप्रमाणे मी जर चंदन असेल,
तर मला तुझ्यासाठी अजुन खुप झिजायच आहे.
सतत झिजत राहुन तुला सुंगध द्यायचा आहे.
असाच सुंगध देऊन मला तुझ्यासाठी अमर व्हायचं आहे.

- कु. सुप्रिया पाकले, बारावी (कला)

महावृक्ष

महावृक्ष
मी एक महावृक्ष
झालो आहे पूर्ण रूक्ष
होतो पूर्वी तसा आता नाही
ढासळण्यास माझे मन पाही
पाहील्या अनेक गोष्टी,
पाहिले अनेक भाव
पण त्यातल्या त्यात घेतो
फक्त मानवाचेच नाव
केले होते त्याने
माझ्यावर फार उपकार
मात्र आता त्यांचा
माझ्याकडे स्पष्ट नकार
अशी अवस्था होते
जेव्हा मानवाची
म्हणूनच वाट घरात
आहे तो वृद्धाश्रमाची

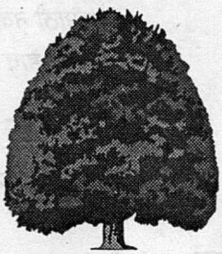

- कु. धनश्री साखळकर (बी.ए. भाग-१)

मायमाऊली

काय सांगू जनलोका
माझीया आईची कहाणी
सुखी संसार मांडताना
काट्यावरून चालणारी
पिलांना जवळ घेऊन
कुरवाळणारी
जशी गायच आहे
माझी आई !!
आहे साधी भोळी
करते प्रेम सर्वांवरी
स्वतःची झिजविते काया
पावसाच्या सरीप्रमाणे
आहे तिची माया
हे महा परमात्मा
आहे अशी माय-माऊली
दुरावू नये तिची
छत्रछाया आम्हावरूनी।

- कु. शारदा चौगुले (बी.ए. भाग-३)

आई

तू असलीस तर घर म्हणजे
घमघमणारी बाग,
तू नसलीस तर त्याच घराला
रितेपणाचा शाप,
राहशील तु जिथे ती माझी
रामश्वेर, काशी
स्वर्गप्राप्तीचे सौख्य मिळे मज
तूझ्या पावलांशी
तू नसतीस तर आयुष्याला
अर्थच काय असता ?
जन्मोजन्मी तुच असावीस
प्रेमळ माझी माय

- कु. शुभांगी चौगुले (बी.ए. भाग-१)

संपूनही सारे काही

संपूनही सारे, उरले जरासे काही।
विझूनही सारे, जळत जरासे काही॥
अजूनही काळजात खोल रितेपणा।
विसरूनही सारे, स्मरते जरासे काही॥
उधळून खेळ, आता रडती मुक्याने।
जिंकूनही सारे, हरले जरासे काही॥
कोसळती धारांनी दुःखाचे पहाड।
सुन्न संध्याकाळी दाटते जरासे काही॥
दूरवर दृष्टित फक्त निष्पर्ण झाडी।
खोल, खोल आत, सलते जरासे काही॥

- कु. निता कांबळे (बी.ए. भाग-२)

स्वागत

सारे काही विसरून विसरून,
नव्या दिशेचे, नव्या वर्षाचे
स्वागत आपण करू,
नवी पिढी, नवा समाज, नवा देश
निर्माण अपण करू,
निसर्गमय दुनियेत राहु
दुःख आपुले पुसून टाकू,
सुख आपुले आत्मसात करू,
आपल्या देशात या,
एकात्मता निर्माण करू,
नव्या वर्षाचे, नव्या उषेचे
स्वागत आपण करू,
स्वागत आपण करू,

- कु. शारदा चौगुले (बी.ए. भाग-३)

ध्येय

ध्येय म्हणजे असते तरी काय ?
खरचं हे प्रत्येकाच्या जीवनात असते काय ?
प्रत्येकाच्या जीवनात एक तरी ध्येय असतच
असतच ते जगावेगळ तर कधी आयुष्य घडवणार
प्रत्येकाने ध्येय मिळवण्यासाठी प्रयत्न करायला हवे
प्रत्येकाने ध्येय घडवण्यासाठी झटायला हवे
नसावे ध्याय कुवती बाहेरचे
असावे ते आपल्या योग्यतेचे
नक्कीच मी ध्येय पूर्ण करणार
हाच असावा आत्मविश्वास
यासाठी नको त्या गोष्टींना घालणार
आळा हाच असेल आपला विश्वास

- कु. सारिका साखळकर (१२ वी, कला)

चोहिकडे हिरवे

भिजली माती
बिजे मातीत रुजली
हिरवे झाले चोहीकडे
कोवळी पिवळी हिरवी पाने
डुलू लागली सगळीकडे
झरे रंगले पक्षी दंगले
सगळीकडे हिरवे हिरवे
आनंदाने रानं डुले
तुरे खुल्ले गवत फुलले
किती उमलले रानफुले

रवा फुलांचा घेऊन आली
नाजूक ही फुलपाखरे
आपण ही त्यांच्यासारखे
बागडू रे चला सारे॥

- कु. माधुरी आयरेकर (बारावी, कला)

नातं तुझं आणि माझं

नातं तुझं आणि माझं
असाव त्या सुंदर पक्ष्याच्या घरट्यासारखं
नातं तुझं आणि माझं
असाव इतक घट्ट
त्या पर्वतासारख
नातं तुझं आणि माझं
असावं इतक मृदू
त्या कापसा सारखं
नातं तुझं आणि माझं
असाव इतकं गोड
त्या मयासारखं
ज्याची गोडी कधीच
संपू नये आयुष्यभर

- कु. सविता बोरचाटे (बी.ए. भाग-२)

मैत्री

मैत्री असावी सुखाचा संवाद
कधी न संपणारा जिवनाचा वाद
मैत्री असावी माणुसकीची
मनातील भेद जाणणारी
मैत्रीत असावी सूर्याची प्रखरता
आणि चंद्राची शितलता
मैत्री असावी एकमार्गी
कुठेही अन्याय न होवू देणारी
भुकेलेल्यास घास देणारी
अंधळ्यास हात देणारी
पांगळ्यास साथ देणारी
माणुसकीला वाव देणारी
मैत्री असावी सुखात साथीदार
आणि असावी दुःखात भागीदार

- **कु. अपर्णा वडूजकर** (बी.ए. भाग-१)

तू

मेंदीच्या हातावर,
कोरलेली नाजूक वेल
तशीच नाजूक दिसतेस तू.
कोकीळेच्या आवाजाप्रमाणे
नाजूक गीत गातेस तू
चंद्राच्या तेजाप्रमाणे
मला नेहमी तेजोमय
भासतेस तू.
या निगर्साप्रमाणे
सर्व गुण संपन्न आहेसच तू.

- **कु. प्रिया भास्कर** (१२ वी, कला)

चारोळी

'देणारा एकच आहे... घेणारे हजार आहेत'
'मातीचे सोने करणारे विरळेच... बाकी फुसके बार आहेत'

- **कु. राजलक्ष्मी चव्हाण** (बी.ए. भाग-१)

पतंग

एक ज्योत तेवत होती आपुल्याच तोऱ्यात
एक पतंग गुरफटला तिच्या प्रितीच्या भोवऱ्यात
वाऱ्याच्या झोताने ज्योत ती हलली
प्रेमाच्या प्रतिसादाने पतंगाची कळी फुलली
आनंदान तो झेपावला ज्योतीवर
अन्--- क्षणात पंखहीन झाले कलेवर
तडफडत पडला ज्योतीच्या पायाशी
पाहून त्याला ज्योत झुरते मनाशी
पतंगाने ज्योतीचा प्रतिसाद पाहीला
अन्-बिचारा अनंतात विलीन झाला

- **कु. शिल्पा हुक्किरे** (बी.कॉम. भाग-२)

आठवणी

इतरांच्या सुखासाठी
केलाय त्याग सर्वस्वाचा
जळण मी ओढवून घेतलय
इतरांच्या सुखासाठी
बघितल नाही दुःख तर
काट्यांवर चालून पाहिलय
रक्ताने भिजलेल्या त्या
पावलांनी वेदनांना
सहन केलय फक्त
इतरांच्या सुखासाठी
मनात असणाऱ्या दुःखापेक्षा
चेहऱ्यावरील खोट्या हास्याला जवळ केलंय
डोळ्यातील अश्रूंना
पापण्याआड लपवलय
भावनांना ओठाआड दडवलय
तुझ्या प्रेमासाठी आठवणी जपल्या आहेत
इतरांच्या सुखासाठी

- **कु. शारदा चौगुले** (बी.ए. भाग-३)

शोध

स्वतःच्या मनाची माती पुष्कळच उकरून पाहिली
मात्र, शेवटपर्यंत परिचित ओल लागली नाही
असा किती खोल असावा
कोरडेपणा परस्परांच्या अनुबंधाचा ?
म्हणून
मातीला टाळून खोल अगदी खोल
पाण्याचे थेंब आणण्याचा
सफलतेच्या भावनेनं प्रयत्न केला
तर झाले उलट
माझी तहान वाढत जाऊ लागली
आता
माती
पाणी
आणि त्यांची सखोलता
शोधण्यात मला काहीही सारस्य नाही

- कु. दिप्ती मोरे (बी.ए. भाग-३)

तू नसतेस तेव्हा

तू नसतेस तेव्हा
केवळ अन-अनच असते !
तू येतेस जेव्हा
रिमझिम पाऊसच तेव्हा
आसमतात घेऊन येतेस !
तू हसतेस तेव्हा
ऊन-पाऊसच होतेस !
तू जातेस तेव्हा
पाऊस होऊनच जातेस !
मात्र केव्हा केव्हा
तू नसतेस तेव्हा
अन्हातूनच तू हसतेस.

- कु. दिप्ती मोरे (बी.ए. भाग-३)

काळीज

कधी कधी
खूप खूप मागूनही
नियती काहीच देत नाही
तर कधी
काही नको असतानाही
ती खूप खूप देते
खरं तर आता
तिच्या देण्यात नि
माझ्या हवे असण्यात
मी एक सुरेख
झुला बांधून टाकलाय
जी सूखाने हुरळत नाही
नि दुःखाने झूरत नाही
फक्त फिरत राहते
संथपणे,
मनाच्या आभाळी
धडधडणारे काळीज
टांगते ठेवून...

- कु. माधुरी कांबळे (१२ वी, विज्ञान)

चारोळी

वेदना निघून गेली म्हणजे
जखम बरी होत नाही
काही जखमा भरायला
आयुष्य ही पुरत नाही.

तुझी एक नजर सांगून जाते
नजरेत किती सामर्थ्य आहे
दुःखाच्या क्षणी तेच
खर समाधान आहे

- कु. शबिनाबानू देसाई (बी.ए. भाग-१)

प्रथम श्रेणी प्राप्त - तृतीय वर्ष कला

कु. दर्शना आडे
इंग्रजी

कु. आसावरी भोसले
इंग्रजी

कु. कामिनी दुबल
इंग्रजी

कु. प्राजक्ता कारंडे
इंग्रजी

कु. पंकजा पाटील
इंग्रजी

कु. प्रतिभा अनुसे
अर्थशास्त्र

कु. आरती देसाई
अर्थशास्त्र

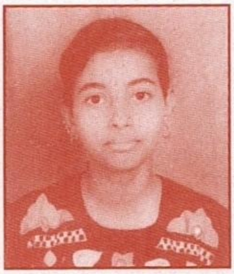

कु. दिपमाला गायकवाड
अर्थशास्त्र

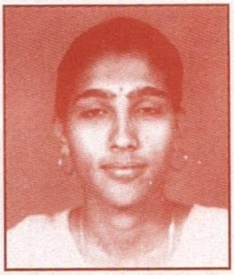

कु. छाया गुंडद
वि. प्राविण्यप्राप्त अर्थशास्त्र

कु. वसुंधरा इंचनाळे
अर्थशास्त्र

कु. रझिया काझी
अर्थशास्त्र

कु. नंदा मोठे
अर्थशास्त्र

कु. स्नेहा मुडशिंगीकर
अर्थशास्त्र

कु. वासंती पाटील
अर्थशास्त्र

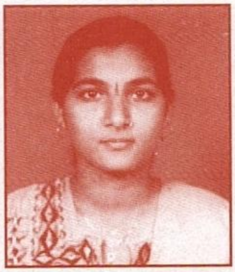

कु. नागिंद्र सावंत
अर्थशास्त्र

कु. स्वप्नाली तोरस्कर
अर्थशास्त्र

प्रथम श्रेणी प्राप्त - तृतीय वर्ष कला

कु. रुपाली वणकुंद्रे
अर्थशास्त्र

कु. मनिषा वाईंगडे
अर्थशास्त्र

कु. समिना देसाई
अर्थशास्त्र

कु. रुपाली गायकवाड
अर्थशास्त्र

कु. मनिषा कुरळे
हिंदी

कु. अंजली माने
हिंदी

कु. ज्योती नेजे
हिंदी

कु. क्रांति पाटील
हिंदी

कु. सुजाता कागलकर
हिंदी

कु. यास्मिन पाटील
हिंदी

कु. वैशाली शिंदे
हिंदी

कु. स्वाती सोनार
हिंदी

कु. गीतांजली पाटील
गृहशास्त्र

कु. मेघा अरेकर
समाजशास्त्र

कु. दिपाली जाधव
समाजशास्त्र

प्रथम श्रेणी प्राप्त - तृतीय वर्ष वाणिज्य

कु. उज्ज्वला कदम

कु. ज्योती कडोलकर

कु. आशा पाटील

कु. मंजिरी भूमकर

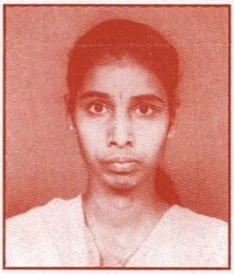

कु. श्रीलेखा देसाई

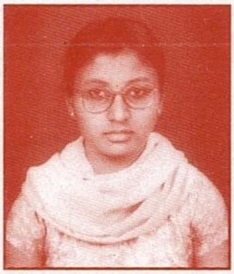

कु. वैशाली घुगरे

कु. भारती हांडे

कु. कांदबरी हाविरे

कु. सुप्रिया इंगवले
विशेष प्राविण्यप्राप्त

कु. उज्वला जाधव

कु. अस्मिता कोरे

कु. गौरी माने

कु. जयश्री पाटील

स्टुडंटस् कौन्सिल

कु. गायत्री मंडलिक
जनरल सेक्रेटरी
क्रीडा प्रतिनिधी

कु. अपर्णा उळागड्डे
सांस्कृतिक विभाग
प्रतिनिधी

कु. पूनम पवार
एन्.एस्.एस्.
प्रतिनिधी

कु. अमृता निंबाळकर
एन्.सी.सी.
प्रतिनिधी

कु. रूपाली ठोमके
प्राचार्य नियुक्त
प्रतिनिधी

कु. शितल भोरे
प्राचार्य नियुक्त
प्रतिनिधी

कु. सुजाता पाटील
तृतीय वर्ष वाणिज्य
वर्ग प्रतिनिधी

कु. वैशाली शेटके
तृतीय वर्ष कला
वर्ग प्रतिनिधी

कु. संगीता कुंभार
द्वितीय वर्ष वाणिज्य
वर्ग प्रतिनिधी

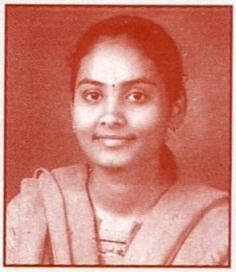

कु.दिपाली पाटील
द्वितीय वर्ष कला
वर्ग प्रतिनिधी

कु.स्वाती गायकवाड
प्रथम वर्ष वाणिज्य
वर्ग प्रतिनिधी

कु. पूजा जोशी
प्रथम वर्ष कला
वर्ग प्रतिनिधी

स्टुडंटस् कौन्सिल

कु. भक्ति मनपाडळेकर
बारावी विज्ञान
वर्ग प्रतिनिधी

कु. खुशबु मिरशिकारी
बारावी वाणिज्य
वर्ग प्रतिनिधी

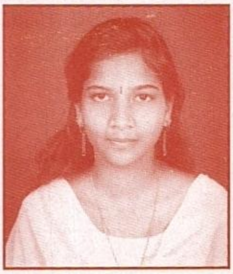

कु. गायत्री जावीर
बारावी कला 'अ'
वर्ग प्रतिनिधी

कु. सीमा माने
बारावी कला 'ब'
वर्ग प्रतिनिधी

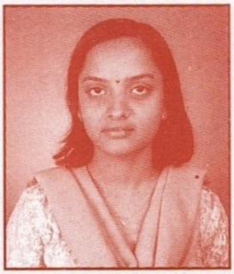

कु. वर्षा निचिते
अकरावी विज्ञान
वर्ग प्रतिनिधी

कु. सोनिया पाटील
अकरावी वाणिज्य
वर्ग प्रतिनिधी

कु. गीता खोत
अकरावी कला 'अ'
वर्ग प्रतिनिधी

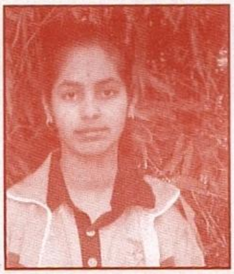

कु. गायत्री आळवेकर
अकरावी कला 'ब'
वर्ग प्रतिनिधी

कमला २००२ नियतकालिकाचे सुयश

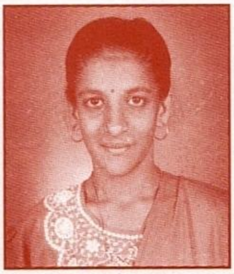

कु. दिपाली जाधव
बी. ए. भाग ३
'संघर्ष' एकांकिका
द्वितीय क्रमांक

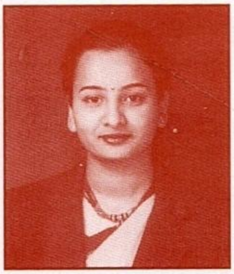

कु.चंदा नलवडे
बी. कॉम. भाग ३
My Visit to Darjeeling
प्रवास वर्णन - प्रथम क्रमांक

वर्गात सर्वप्रथम

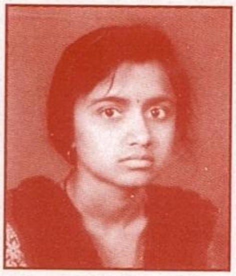

कु. सुप्रिया इंगवले
तृतीय वर्ष वाणिज्य

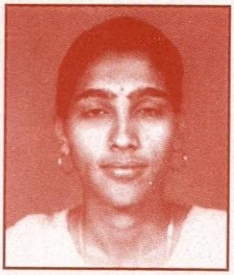

कु. छाया गुंडद
तृतीय वर्ष कला

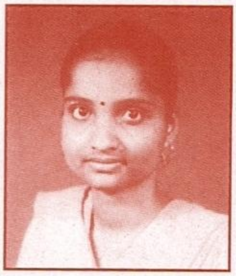

कु. सुजाता पाटील
द्वितीय वर्ष वाणिज्य

कु. वैशाली शेटके
द्वितीय वर्ष कला

कु. संगीता कुंभार
प्रथम वर्ष वाणिज्य

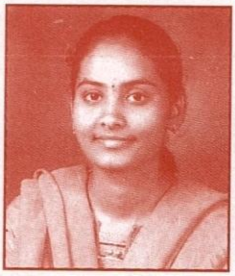

कु. दिपाली पाटील
प्रथम वर्ष कला

कु. माधुरी लंबे
बारावी विज्ञान

कु. सोनाली झंगरुचे
बारावी वाणिज्य

कु. साधना पाटील
बारावी कला

कु. भक्ती मनपाडळेकर
अकरावी विज्ञान

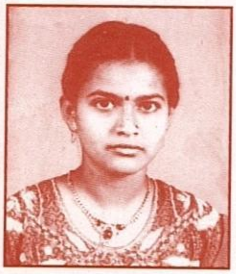

कु. अपर्णा भोसले
अकरावी वाणिज्य

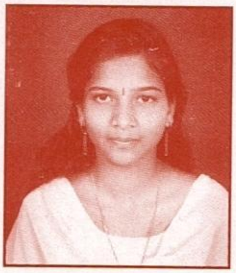

कु. गायत्री जावीर
अकरावी कला

विविध गुणवत्ता व शिष्यवृत्तीच्या मानकरी

कु. कल्पना जाधव
१२ वी सायन्स
राष्ट्रीय प्रज्ञा शोध
प्रबोधिनी शिष्यवृत्ती प्राप्त

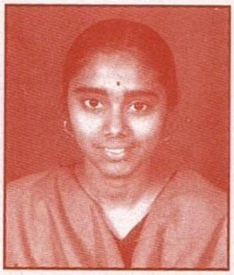

कु. जानका गडगे
१२ वी सायन्स
राष्ट्रीय गुणवत्ता
शिष्यवृत्ती

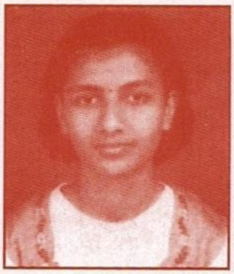

कु. सोनाली झंगरुचे
१२ वी कॉमर्स
चिटणीसाचा व्यवसाय या
विषयात कोल्हापूर
विभागामध्ये सर्वप्रथम

कु. अश्विनी पाटील
बी. ए. भाग १
'पूर्व प्राथमिक शिक्षक
प्रशिक्षण अभ्यासक्रमामध्ये
विशेष योग्यता श्रेणीसह
द्वितीय क्रमांक प्राप्त

शिवाजी विद्यापीठ गुणवत्ता शिष्यवृत्ती २००२-०३

मानकरी

कु. पूजा जोशी
बी. ए. भाग १

कु. सीमा जोशी
बी. ए. भाग १

कु. अर्चना देसाई
बी. ए. भाग १

कु. दिपाली मगदूम
बी. ए. भाग १

कु. आसमा नाईकवडे
बी. ए. भाग १

आदर्श विद्यार्थिनी पुरस्कार वितरण

मा. आमदार संपतबाबू पाटील यांचेकडून
आदर्श विद्यार्थिनी पुरस्कार स्वीकारताना
जनरल सेक्रेटरी कु. गायत्री अजित मंडलिक, बी. कॉम. भाग ३

हिंदी विभाग

"बंद दरवाजे जरा-से खोलिए,
रोशनी के साथ हँसिए-बोलिए।
मौन पीले पात-सा झर जाएगा,
तो हृदय का घाव खुद भर जाएगा।
एक सीढ़ी है हृदय में भी महज घर में नहीं,
सर्जना के दूत आते हैं सभी होकर वहीं।
ये अहं की शृंखलाएँ तोड़िए,
और कुछ नाता गली से जोड़िए।
जब सड़क का शोर, भीतर आएगा,
तब अकेलापन स्वयं मर जाएगा।"

- बालस्वरुप राही

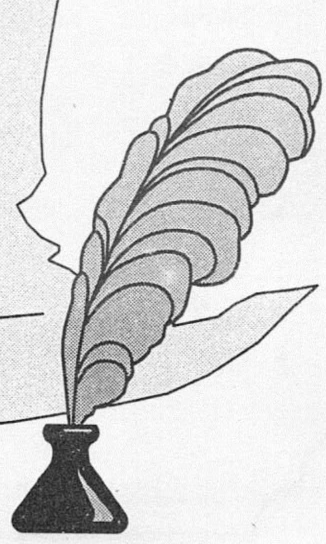

अनुक्रमणिका

गद्य परिमल

- मूल्य शिक्षा की आवश्यकता - कु. वैशाली शेटके
- धरती पे स्वर्ग की झलक - कु. शितल कांबळे
- वैज्ञानिक होड में खोया हुआ.... आदमी - कु. वैशाली कुंभार
- युवाओं की बदलती रुचि - कु. अर्चना नायकवडी
- मिटा दो आतंकवाद के भस्मासुर को - कु. सिंधु वायंदडे
- नारीत्व - कु. उमाताई पाटील
- प्रसन्नता पर प्रदूषण की छाया - कु. राजलक्ष्मी चव्हाण
- राजनीति में धर्म का सहारा...कितना सही - कु. आश्विनी एकांडे

पद्य परिमल

- राष्ट्रीय एकात्मता - कु. वैशाली शेटके
- माँ - कु. राजलक्ष्मी चव्हाण
- परवाह - कु. शितल कांबळे
- ऐ कश्मीर ! - कु. उज्वला जाधव
- जिंदगी - कु. शारदा चौगुले
- दोस्ती - कु. दीप्ती मोरे
- काश ! - कु. शितल कांबळे
- शहीद - कु. शितल होडगे
- जीवन - कु. राजलक्ष्मी चव्हाण
- दुनिया - कु. शारदा चौगुले
- दोस्ती - कु. नफिसा नायकवडी
- माहौल - कु. राजलक्ष्मी चव्हाण

मूल्य शिक्षा की आवश्यकता

कु. वैशाली शेटके (तृतीय वर्ष कला)

"देख तेरे संसार की हालत,
क्या हो गई भगवान,
कितना बदल गया इन्सान।"

इस गीत की तरह सचमुच ही हमारे संसार की हालत बुरी हो गयी है। संसार के इन्सान भी बदल गए है। इसकी वजह भी ऐसी ही है और वो है 'मूल्य शिक्षा की कमी।' 'मूल्य शिक्षा याने जीवन मूल्यों की शिक्षा, मूल्य शिक्षा याने सदाचार, मूल्य शिक्षा याने नीति शिक्षा। अर्थात मूल्य शिक्षा का तात्पर्य है, "मानव जीवन को सही दिशा दिखाना और मानव को मानव बनाये रखना।"

एक समय था जब कि प्रात:काल होते ही विद्यार्थी अपने सरस्वती मंदिरों में जाकर ईश-वंदना के गान पश्चात अपना-अपना अध्ययन आरंभ करते थे। पहले जमाने में बचपन से बच्चों पर 'रामायण', 'महाभारत' आदि कथाओं का संस्कार होता था। 'छत्रपति शिवाजी' महाराज को उनकी माँ ने मूल्य शिक्षा दी थी। 'साने गुरूजी' को भी उनकी माँ ने मूल्य शिक्षा दी थी। लेकिन भौतिकवाद युग में लोगों की जरुरते बहुतही बढ गयी है। पति-पत्नी दोनों को नौकरी करनी पडती है। उन्हें अपने बच्चों की ओर ध्यान देने के लिए समय नहीं है, इसलिए आज बच्चे मन माने ढंग से जीने लगे है।

आज फिर से समाज में राष्ट्र भक्ति, राष्ट्रीय एकात्मता, स्त्री-पुरुष समानता, धर्मसहिष्णुता, संवेदनशीलता, श्रमप्रतिष्ठा, वैज्ञानिक दृष्टिकोण, सौजन्यता वक्त का महत्व आदि कई मूल्यों की आवश्यकता हैं। आज इन उदात्त मूल्यों से बननेवाली 'सभ्यता' और 'संस्कृति' का अर्थ बदल गया है।

"मेरा भारत महान',
भारत की संस्कृति महान।"

इन शब्दों में हम सब भारतीय अपने देश का गौरव करते है; लेकिन मन में विचार आता है कि इन सब बातों में कहाँ तक सच्चाई नजर आती है ? आज संस्कृति की जगह विकृति ने ली है। बढता आतंकवाद, बढती गुनहगारी, बढती व्यसनाधिनता शिक्षा क्षेत्र की आराजकता, महिलाओं पर अत्याचार, खून-मारपीट ऐसी स्थिति में हम अपने देश की प्रगति कर पायेंगे ?

हमारे राष्ट्र का विकास.... ? समाज का विकास....? नामुमकीन ! समाज मे फिर से संस्कृति लाने के लिए 'मूल्य शिक्षा' की आवश्यकता है; नहीं तो महाभारत में जो 'दुर्योधन' है वैसे कलियुग में हजारों 'दुर्योधन' पैदा हो जायेंगे इसलिए आज 'मूल्य शिक्षा' की आवश्यकता है।

आज इस जीवन के धाँधलियों में 'मूल्य' कही ना कही खो गये हैं। आज मनुष्य शिक्षित हुआ है लेकिन उसका व्यवहार, वर्तन गलत हो रहा है। दूसरों की सहायता करना, बडों का सम्मान करना, दूसरों के प्रति मन में प्रेम की भावना रखना, प्रामाणिकता श्रद्धा, निष्ठा, प्रेम आदि मूल्यों का अभाव दिखायी देता है।

'कबीर' ने सच ही कहा है-

"पोथी पढि-पढि जग मुआ; पंडित भैया न कोय
ढाई अक्षर प्रेम के; पढे सो पंडित होय।"

आज वर्तमान युग में राजनीतिक, धार्मिक, सामाजिक, साहित्यिक, सांस्कृतिक, शैक्षणिक आदि क्षेत्रों में 'मूल्य शिक्षा' का अभाव दिखायी देता है। जैसे गुजरात मंदिर पर हुआ हमला और रेल के डिब्बों को जलाना जैसी घटनाएँ सिर्फ 'धर्मसहिष्णुता' न होने की साक्ष देती है। गोधा हत्याकांड अक्षरधाम मंदिरपर हमला ये क्या है ? क्या यही संस्कृति है ? आज युवा पीढी के मन में 'राष्ट्रभक्ति' का आवेग धूमिल सा दिखायी देने लगा हैं।

आज कल के नेतागण भी लोगों के प्रति झूठी तसल्ली दिखाते है, झूठे आश्वासन देते है, झूठे वादे करते हैं। आज लोगों के मन में प्रेम, सहानुभूति कम हो रही है। आज मनुष्य के पास संवेदनशीलता दिखायी नहीं देती।

''अतिथि देवो, भव''

यह शब्द तो हमारे लिए अनपहचाने लग रहे हैं। आजकल लोग कामों में इतने डूब गये हैं कि हम हमारे साथ कोई मेहमान भी है यह भूल गये। उनका आदर करने के लिए हमारे पास वक्त नही है। इसके साथ-साथ वर्तमान युग में युवा पीढी वक्त के साथ चलकर मेहनत करना भूल गयी है।

कबीर ने सच कहा है-

''कल करे सो आज कर,
आज करे सो अब,
अवसर बीता जायेगा,
फिर करेगा कब ?''

'कबीर' जी के इस दोहे से ही हमें 'वक्त' का महत्व ज्ञात होता है।

आज हर क्षेत्र में स्त्री आगे है लेकिन फिर भी समाज मे स्त्री-पुरुष समानता नहीं दिखायी देती। आज भी इस 'वैज्ञानिक-युग' में अंधविश्वास दिखायी देता है। मनुष्य भौतिक सुख के पीछे भाग रहा है। मानव के मन में स्वार्थ, दुश्मनी, ईर्ष्या पैदा हुयी है। आज मानव केवल आत्मकेंद्रित बन गया है। इसलिए मनुष्य के मन में मानवता निर्माण करने के लिए 'मूल्य शिक्षा' देना जरूरी है; नहीं तो वह एक यंत्र बनकर रहेगा। वह संवेदनशून्य, भावनाविरहित, निष्ठुरता और कठोरता से समाज के साथ व्यवहार करेगा। मनुष्य में व्यसनाधिनता, व्याभिचार, अत्याचार, आतंकवाद बढता जायेगा। वह अपने जीवन कि 'दशा' और 'दिशा' से दूर हो जायेगा। इसलिए नीति मूल्य, जीवन मूल्य, धर्म मूल्य, समाज मूल्य सांस्कृतिक मूल्य, राष्ट्रीय मूल्य, सामाजिक मूल्य आदि मूल्यों की शिक्षा देना यह वक्त की आवश्यकता नही बल्कि 'मानवतावाद' बढाने का मंत्र है।

इन सभी मूल्यों का प्रसार हम 'शिक्षा' के माध्यम से कर सकते हैं। इसलिए आज पाठशाला में मूल्य शिक्षा दी जा रही है। यही मूल्य शिक्षा यदि घर से शुरू हुई तो आगे चलकर बच्चा 'आदर्श नागरिक' बन जाएगा। मनुष्य को अपने आप में परिवर्तन करके मूल्य शिक्षा के ढाँचे में ढालकर खुद को उत्तम और चरित्र्यसंपन्न बना देना है। तभी हम गर्व के साथ कह सकते है-

''सारे जहाँ से अच्छा, हिंदोस्ताँ हमारा,
हम बुलबुले है इसकी, यह गुलिस्ताँ हमारा॥''

''जब विचार बदलते है, तो स्वभाव बदलता है।
जब स्वभाव बदलता हैं, तो आदतें बदलती हैं
जब आदते बदलती हैं, तो व्यक्तिमत्व बदलता है
जब व्यक्तित्व बदलता हैं, तो भविष्य बदलता है।

''जो बसे हैं वे उजडते हैं
प्रकृति के जड नियम से,
पर किसी उजड़े हुए को
फिर बसाना कब मना है ?
- डॉ. हरिवंशराय बच्चन

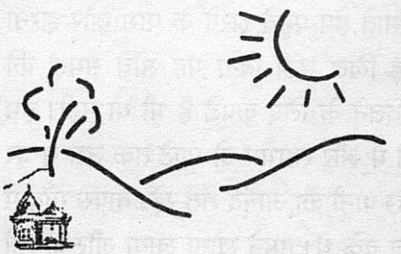

धरती पे स्वर्ग की झलक

कु. शितल कांबळे (तृतीय वर्ष कला)

कमला कॉलेज में दाखिल होने के समय से ही मेरी तमन्ना थी कि सफर का मजा कैसा होता है। उस समय हमारी खुशी का ठिकाना न रहा जब २४ सितंम्बर को यह घोषणा हुयी कि अगले दिन सुबह 'वैभववाडी' जैसे मनोरम स्थान के लिये हमें रवाना होना है। वहाँ का विशेष आकर्षण का केंद्र था वृक्ष-मित्र सहयोग संस्थान। पूर्वयोजना के अनुसार लडकियों के काफिले तैय्यार हुए। एक काफिला पहुँचा संभाजीनगर स्टेशन पर। सुबह आठ बजे प्रस्थान करनेवाली बसमें हमने अपना सामान एवंम् शरीर स्थित कर दिया। बस के इंजन के साथ ही हमारे कंठ की ध्वनि ने भी तरंगो को रूप दिया और गणपति बाप्पा मोरया... के साथ हमारा अभियान प्रारंभ हुआ। साडे आठ बजे बस मुख्यबसस्थानक के पास पहुँची तो लडकियों का दूसरा काफिला हमारी राह देख रहा था। मैंने सोचा ''खूब गुजरेगी मिल जायेंगे जब दो दिवाने'' और यहाँ तो पूरे के पूरे दो काफिले। जब हमने कोल्हापुर छोडा तो लडकियों मे नया जोश आया।

इसमें चार प्रोफेसर एवंम दो कर्मिक शामिल थे। जोश के साथ लडकियोंके नाच गाने एवं हल्ले गुल्ले ने पुरी बस के माहोल को रंगीन बना दिया। इस माहोल मे चार चाँद लगा दिये। हम अपने साथ कुछ नाश्ते की सामग्रियाँ लाये थे। हम उन नाश्तों की थैलियों पर ऐसे टूट पडे जैसे सब यज्ञ उपवास से उठकर आये हो। नाश्ते का यह फायदा भी हुआ कि चालक एवंम संचालक जो शुरू में भूख से हल्ला करने के कारण विचलित नजर आ रहे थे उन्होंने भी सहयोग देना शुरू कर दिया। खुशी के इस माहोल में हम कब गगनगड पहुँच गये पता ही नही चला और हमें होश आया। दिल की हर कली खिल उठी गगनगड-गगनगिरी महाराज के मठ के लिये जानी जाती है जो पुराने किलें में स्थापित किया गया है।

सहयाद्री की श्रेणी में बसे इस छोटे मठ के चारों तरफ कि हरियाली एवंम् घाटियों के सुन्दर उतार-चढाव का मिश्रण हमे मंत्रमुग्ध किये जा रहा था। काश हमे आगे न जाना होता तो हम जी भर के प्रकृति के उस अनुपम सौंदर्य का आनंद उठाते, खैर बस आगे बढी एवंम् घाटियों को चीरती हुई चली जा रही थी। जब कि हम सब हँसना गाना छोडकर प्रकृति के अनमोल रत्नों की छवि अपनी आँखों में बसा रहे थे। लगभग साडे ग्यारह बजे हम अपनी मंजिल पर पहुँचे तब हमने हलका सा जलपान किया और अपने पहले अभियान पर चल दिए। वृक्ष-मित्र सहयोग संस्थान एक बंजर भूमि के हरियाली में बदलने का सुन्दर उदाहरण है। जिसको न सिर्फ भारत ने सराहा बल्कि इसके लिए इसे ''प्रियदर्शनी पुरस्कार'' मिला है। संस्थान यहाँ के वातावरण के खिलाफ आधुनिकता का प्रतीक बना खडा है।

यह फार्म सौ एकड में फैला है। जो १९८०-८१ में शुरू हुआ था दुसरे चरण के संपन्न होते होते यह वन ८० एकड हरा भरा किया गया। फार्म पर स्थित वह ऑफिस था। विश्रामगृह पक्की इंट एवंम् सिमेंट के प्लास्टर का बना है। उसकी दिवारे ऊँची एवंम खुली

हुई है। जो उस गांव के वातावरण के विपरीत है और साथ ही बारिश के मौसम में हर साल बाहरी दिवार का प्लास्टर उखड जाता है। उस में एक विशेष आकर्षक कमरा है। जिसे अनोखी पद्धति से वातावरण के अनुकूलता से बनाया गया है। उसकी दिवारों मे गोंबर एवं कुछ जडी बुटियों के मिश्रण का उपयोग करकें दिवारोंका आवरण बनाया है जिससे यह कमरा विशेषरुप से ठण्डा रहता है। जहाँ तक जंगल का सवाल है इसमें मुख्य वृक्ष साल बॉस सुरू और निलगिरी है। अगर आप एक बार उस छोटे से जंगल में चले जाये तो निश्चतही झूम उठेंगे। जंगल देखते-देखते हम लडकियाँ अलग-अलग चली गयी।

तभी हमे छोटी पहाडी नजर आ रही थी। उसके ऊपर जाने में जो आनंद आया वह अविस्मरणीय रहा। लगभग दोपर दो बजे हम वापस आये और खाना खाने बैठे। उस स्वादिष्ट भोजन को देखते ही मुँह में पानी आया। शाम करीब चार बजे हमने अपनी अपनी चित्रकला की किताबे निकाली और प्रकृति के रूप की तसवीर खींचना शुरू कर दिया। लगभग छः बजे हम सभी लडकियाँ बस के पास आयी और हल्के नाश्ते के बाद हमने नाच-गाना शुरू किया। और एक लडकियों का समूह आया जिन्होंने लगभग एक घण्टे तक मंत्रमुग्ध करनेवाला कठपुतली नृत्य दिखाया। चारों ओर अंधेरा फैलता गया और रात के अंधेरे में जंगल की भयानकता रेंगटे खडी कर रही थी। हिचकोले खाती हुई गाडी के आगे से जाने कितने ही छोटे-छोटे जानवर गुजर जाते थे। लगभग साडे ग्यारह बजे हम जंगल छोडकर लौटे तो सभी गानों एवम् चुटकूलों में मग्न थे। लगभग एक बजे हम एक छोटे से गाँव पहुँचे और वहाँ हमने सराय में विश्राम किया।

सुबह साडे सात बजे हम नैफाडे की तरफ चले जो इस गाँव से लगभग बारह कि.मी. की दूरी पर है। बस सिर्फ आठ कि.मी. तक ही जा सकती थी। इसलिए बाकी रास्ता हमने पैदल ही तय किया। झूमते-गाते हँसते-हँसाते हम पहुँचे झरने के पास और झरना देखते ही बॉहे खिल उठी बिना यह सोचे समझे की हमारे पास बदलने के लिए कपडे है भी या नही। हम कूँद पडे पानी में और लगभग दो घण्टे तक उस सुन्दर झरने के स्वच्छ पानी का आनंद लेते रहे। वापस गाँव में पहुँचते दो बज चुके थे। हमने खाना खाया और वापसी के लिए रवाना हो गये। लौटते समय भी बस में जैसे बंदरों की टोली जमा थी।

उन सुन्दर घाटियों को पार करते हुए हम वापस चले आ रहे थे। वह सुन्दर घाटियाँ, वह खुला आसमान छोडने का जी नही कर रहा था। दिल में एक अजीब सूनापन भरता चला जा रहा था। जैस अपना प्रियतम् बिछड गया हो सच ही तो है। वैभववाडी एक स्वर्ग का दुकडा हमारे हाथोंसे पीछे जो छूट गया था।

भाग्यवादिता

जिन दिनों अब्दुर्रहिम खानखाना मुगल-साम्राज्य के वकील मुतलक थे, उन दिनों जब वे एक दिन सेना के पैदल सिपाहियों का वेतन बंटवा रहे थे तो भूल से एक प्यादे के नाम के आगे दाम के स्थान पर तनका लिख गया। उस समय तनका चांदी का सिक्का होता था, और उसका मूल्य चालीस दाम के बराबर होता था। इस प्रकार एक सहस्र दाम अर्थात पच्चीस रूपये के स्थान पर एक सहस्र रूपया हो गया। जब रहीम का ध्यान इस भूल की ओर दिलाया गया तो इन्होंने भूल-सुधार न करके केवल यह कहा कि प्यादे के भाग्य में इतना ही लेना लिखा था, सो उसे इतना ही दे दिया जाये। इस घटना से रहीम की असीम उदारता एवं अचल भाग्यवादिता प्रकट होती है।

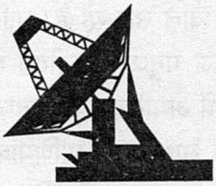

वैज्ञानिक होड में खोया हुआ... आदमी !

कु. वैशाली कुंभार (द्वितीय वर्ष कला)

''विज्ञान की प्रगति निस्सीम,
नर का है अपूर्ण विकास।
चरण तल है भूगोल,
मुठ्ठी में है आकाश।''

इन पंक्तियों को देखकर ऐसा लगता है, मानो मनुष्य ने विज्ञान के पंख अपने पीठ से लगाये है, और वह इस सारी दुनिया पर राज कर रहा हैं। मनुष्य ने विज्ञान के सहारे अपना पहला कदम 'चाँद' पर रख दिया। दुसरा कदम 'मंगल' पर रख दिया हैं। और अब हमें पूर्ण विश्वास है कि उसका अगला कदम जरूर ही 'शुक्र' या शनि पर भी पड सकता हैं।

पहले जमाने में इन्सान को एक गाँव से दूसरे गाँव जाना होता तो वह दिन-रात सफर करता रहता लेकिन आज उसे मोटर सायकल, रेलगाडी या फिर हवाई जहाज से कम से कम समय में वह कहीं भी आ जा सकता हैं। यह इसी विज्ञान की देन है।

विज्ञान की प्रगति से मनुष्य ने अपनी प्रगति कर ली है। यंत्रमानव जीवन का मंत्र बन गया हैं। विज्ञान के अनेक-अनेक कारनामों से आज चाँद क्या ? और मंगल क्या ? सारे नजदीक आ गए है।

आज से दस हजार वर्ष पूर्व जब खेती की खोज नहीं थी उस वक्त मनुष्य इस पर्यावरण का घटक था। लेकिन जैसे-जैसे मनुष्य ने अपनी प्रगति की वैसे-वैसे इस पर्यावरण की हर एक वस्तु के बदलाव की माँग की। उसका पूर्णरूप से इस्तेमाल करने के लिए उसे विज्ञान की दृष्टि से देखा। जब उसने खेती का प्रयोग कर दिया तब से उसने पीछे मुडकर देखा नहीं। अपनी प्रगति की। १८ वी सदी में जब औद्योगिकरण शुरू हुआ तब से मनुष्य प्रगति की ऊँचाई प्राप्त करता जा रहा है। आज २१ वी सदी में मनुष्य इतने आगे चला गया हैं, कि अब रूकने का नाम नहीं लेता।

आज सुबह से रात के सोने तक वह विज्ञान के हर एक उपकरणों और मशिनों तथा तंत्रज्ञान के साथ ही जीता हैं। विज्ञान ने अपने कारनामों से हर एक चीज को बदल दिया। इस पूरे पर्यावरण को अपने मुठ्ठी में कैद किया।

विज्ञान की प्रगति में रेडिओ, टी.व्ही. बिजली, टेलिफोन, संगणक, इंटरनेट, अवकाशयान आदि का विकास किया। साथ ही नए-नए यंत्रो से कारखानों की तरक्की कर दी। आज घर की हर एक वस्तु में वैज्ञानिक दृष्टि का स्वीकार किया है। कृषिक्षेत्र में 'हरितक्रांति' लाकर राष्ट्र की प्रगति की। आज हर एक क्षेत्र को इसी विज्ञान की दृष्टि से देखा जाता है।

अंधे को आँखे, बहरे को श्रवणशक्ति, गूंगे को वाणी यह सब हमें इसी विज्ञान सहारे मिल गया हैं। जिससे मनुष्य का जीवन अधिक सुखी एवं संपन्न बन गया हैं। आज प्लास्टिक सर्जरी के सहारे लोगों के चेहरे भी बदल जाते हैं। आज विज्ञान के सहारे हृदय को भी बदल दिया जाता है। कॅन्सर जैसी बीमारियों का इलाज करवा दिया जाता है। आज विज्ञान ने इस तरह हर व्याधी पर अपनी मेहनत और विश्वास से जीत हासील की हुई है।

सबसे बडी बात तो यह हैं कि, आज संगणक, इंटरनेट से दुनिया बहुत नजदीक आ गई है। संगणक, इंटरनेट आदि इस विज्ञान के मेहनत का फल है। इसके साथ यंत्रमानव, राकेट की निर्मिति की हुई हैं, जिससे हमे सेवा प्राप्त होती हैं। आज मनुष्य के विभिन्न अंगो का सफलतापूर्वक प्रत्यारोपण किया जा रहा हैं। 'कलोन्ड' तंत्रज्ञान से एक सजीव के जैसा दुसरा सजीव निर्माण करने का तंत्रज्ञान भी हासिल किया है।

विज्ञान कि प्रगति में मनुष्य ने अणुशक्ति का भी विकास किया है। भूगर्भ के प्रकल्प किए हैं। इसके साथ समंदर के खारे पानी को मीठा बनाने का ज्ञान भी मालूम कर लिया हैं। इर तरह के कारखानो से अपनी उत्पन्न शक्ति बढाई है। विज्ञान की कृपा से खनिज संपत्ति का भी हम इस्तेमाल करते हैं।

"आज विज्ञान ही विधाता हैं,

विधाता नहीं वह कर्ता है।

कर्ता नहीं वह हर्ता हैं,

- यही त्रिमुर्ति हैं।

विज्ञान को इसतरह त्रिमुर्ति माना हैं।

... लेकिन इस विज्ञान की होड में मनुष्य मात्र कहीं खो गया है। इन्सान जब अपनी इन्सानियत खो देता हैं। तो वह खुद को अशांत महसूस करता है। जिससे उसके द्वारा गलत, बुरे काम हो जाते है। उसका मन त्रिशंकू सा हो जाता है। वह मानव से दानव बन जाता है।

प्रकृति के ओठों पर हँसी मुस्कुरा उठती हैं। आकाश में चॉदनी की मुस्कान है। लेकिन मनुष्य के ओठों पर अणुबम्ब के गिरने का डर फैला हुआ हैं। आज वह पंछियों की तरह आकाश में उड सकता है। मछली की तरह पानी में तैर सकता हैं। लेकिन इन्सान की तरह इन्सानियत से रहना कब सीखेंगा ? क्या जीवन का अर्थ इतना सीमित है ?

आज बढनेवाली मँहगाई, बेरोजगारी, युवकों की व्यसनाधिनता इससें नए-नए सवाल उठ रहें है। नई-नई परेशानी ऊठ रहीं है। आज मनुष्य के जीवन में अनेक प्रश्न हैं। दुसरे महायुद्ध में अमरिका ने अणुबम्ब का इस्तेमाल किया। मनुष्य के साथ बाकी प्राणिमात्रा को भी इससे बचना मुश्किल हुआ। हिरोशिमा, नागासाकी यह दोनों शहर जल गए। इतना बडा विध्वंस हुआ। यह विज्ञान का दुसरा रूप है। विज्ञान के दुरूपयोग का परिणाम आज मनुष्य कों ही सहन करना पडता हैं।

विज्ञान की प्रगति से तो दुनिया चमक गई। लेकिन इसी विज्ञानरूपी अमृत के प्याले को देवताओं के हाथों से शैतानों ने खींच लिया। जिसका बहुत बडा मूल्य आज मनुष्य को चुकाना पड रहा है।

आज जंगल नष्ट करके सिमेंट के घर बनाए जाते हैं। कारखानों से आज प्रदुषण बहुत बढ गया हैं। जिसका हमारे ही शरीर पर असर पडता जा रहा हैं। पहले के जमाने में मनुष्य को कोई साधन या उपकरण न रहने से सब काम करने पडते। लेकिन उससे वे तंदुरूस्त रहते। लेकिन आज हर चीज आसानी से मिलती हैं। जिससे मनुष्य आलसी और परावलंबी बन गया है।

बच्चे खेलने-कुदने नहीं जाते। या फिर वह किताबें नहीं पढते। बल्कि संगणक पर गेम-शो खेलते रहते है। जिससे उनके शिक्षा के साथ स्वास्थ्य पर असर पडता है।

विज्ञानरूपी अमृत का प्याला शैतानों के हाथ गया। इससे अब हमें कहना होगा कि,

"लोहे असि निर्मिति की,

अपने अभाव को भरने की।

पर हाय हमारी भूख नें,

लाये असि खुद, कट-मरने को।"

इससे विज्ञान का उपयोग कैसे करना है यह हमारे ही हाथ हैं।

इस तरह इस विज्ञान की होड में खोए हुए आदमी को इन्सानियत का रास्ता दिखाना है। उसे अपनी प्रगति के साथ साथ और जीवों को भी वरदान देंना है। इस विज्ञान का दुरूपयोग करके मनुष्य खुद के साथ उन जीवों को भी खतरा पहुँचाता हैं, जिनका इससे कोई वास्ता नहीं हैं।

पर्यावरण को बचाना हैं। इन्सानियत को बचाना हैं। इसलिए विज्ञान की वैज्ञानिक दृष्टि को हमें खोना नहीं है।

हमारे प्राचीन ऋषि कहते है-

''जीवन की मृत्यु संभव नहीं''

ठीक उसी प्रकार से विज्ञानरूपी जीवन की भी कभी मृत्यु संभव नहीं है। इसको हमे अधिक सतेज बनाना है। जिससे हमारा भविष्य और भी उज्वल हो। हाँ, लेकिन उसका सहीं उपयोग हमें करना हैं। इससे इस सजीव सृष्टि को कोई आँच ना आ सके। इसकी हमे सावधानी बरतनी है। विज्ञान की होड में खोया हुआ आदमी, इन्सानियत को ना भूलें। इन्सानियत के साथ उसे मेहनत, सच्चाई के साथ ही इस वैज्ञानिक दृष्टिकोन का अपने जीवन में इस्तेमाल करे तो धरती पे स्वर्ग उतर आएगा।

मानव को मानव के लिए जीना चाहिए। मगर आज आदमी विज्ञान उपलब्धियों के कारण खुद का ही विचार करने लगा हैं।

''वही मनुष्य है जो मनुष्य के लिए मरे''
लेकिन आज का मनुष्य इसतरह जीता है-
''वही मनुष्य है कि, जो विज्ञान के साथ जिए,
और अपने लिए मरे...''

विज्ञान यह अमृत है वह अमर हैं। यह सच हैं की विज्ञान अपने आप में विनाशकारी नहीं है। परंतु मनुष्य के दुरूपयोग करने से यह विनाशकारी बन गया है। विज्ञान की होड में आदमी गलत रास्ते की और कहीं खो गया है। इसी खोए हुए आदमी को हमें यह चेतावनी देनी हैं कि -

''सावधान मनुष्य। यदि विज्ञान है तलवार,
इसे दे तू फेंक तज हो मोह स्मृतिपर,
खेल सकता तू नहीं दिन दया अवतार,
काँट लेंगा अंग, तीखी बडी हैं यह तलवार।''

अंत में मैं इतना ही कहना चाहूँगी कि मनुष्य जन्म एक बार ही मिलता है। तो हम सब इस जीवन को सुंदर, सार्थक बनाने का प्रयास करेंगे। मनुष्य मनुष्य को पहचानेगा नहीं तो और कौन पहचानेगा ? आज मनुष्य खुद को भी पहचानता नहीं है तो वह औरों को कैसे पहचानेगा ?

हम वापस अपनी दुनिया में आएँगे।

विज्ञान और अध्यात्म को साथ-साथ लेकर चलेंगे तो हमारे रिश्ते-नाते और भी सुदृढ हो जाएँगे। जिससे मानवता का निर्माण होगा।

'जिओ और जीने दो''

इस मंत्र को लेकर साथ चलेंगे और धरती माँ को स्वर्ग बनाने का प्रयास करेंगे। इसी भीडरूपी मेले में हँसी-खुशी जीवन बिताकर मनुष्य जीवन को सफल बनाने का प्रयास करेंगे।

आदमी खुद एक करिश्मा है। इस कुदरत के करिश्मे को और सुंदर बनाना हमारे ही हाथ है।

ख्वॉबों कि दुनिया में
सभी रंग भरते हैं
फिर फूलों को भी कॉटे होते हैं
ये क्यों भूलते हैं ?

युवाओं की बदलती रुचि

कु. अर्चना नायकवडी (तृतीय वर्ष कला)

''कुछ पाना है,
कुछ कर दिखाना है।''

हम बहुत कुछ कर सकते हैं, बहुत कुछ ही नहीं हम सब कुछ कर सकते हैं, अगर हमें उसमें रुचि हो तब...

'युवावस्था' मनुष्य जीवन की सबसे महत्त्वपूर्ण ओर हसीन अवस्था है। इस अवस्था में अगर वह विश्वास के साथ, लगन से कोई भी श्रम करेगा तो उसका भविष्य निश्चित रूप से उज्वल होगा। आज युवा पीढी में कुछ कर दिखाने की चाह जरूर है परंतु एकाग्रता की, सबर की उनके पास कमी है। मैं तो कहूंगी युवाओं की रुचि कपडों की भाँति बदलती है। एक समय ऐसा था जब युवाओं में क्रांति की मशाल जल उठी थी। जैसे भगतसिंह, सुखदेव, गुरूगोविंद सिंह, नेताजी सुभाष चंद्रजी इन्होंने अपना पूरा जीवन देश के लिए समर्पित किया था, उनमें देशप्रेम कूट-कूटकर भरा था। खुद की आहुती देकर दूसरों का जीवन संवारना चाहते थे।

पर आज युवक कम समय में बहुत कुछ हासील करना चाहता है। आज उन्हें बुरी बातों में, बुरी आदतो में ज्यादा रुचि है। 'बेरोजगारी' बढ रही है इसीमें से मार्ग आक्रमित कर अपनी मंजिल तक पहुंचना है। आज ज्ञान की कथाएँ इतनी बढ रही हैं परंतु पढाई की ओर जितना ध्यान देना चाहिए उतना नही दिया जा रहा है। विज्ञापन, दूरदर्शन, ई-मेल, इंटरनेट आदि आधुनिक साधनों का गलत इस्तेमाल कर वक्त बरबाद किया जा रहा है। पढाई के अलावा क्लब जाना, जुआ खेलना, नशा-पान करना, अवैध सम्बध रखना आदि बातों को ज्यादा पसंद किया जा रहा है। कॉलेज जाना तो उनके लिए एक फॅशन सा हो गया है। कॉलेज में पढने के बजाय आजकल युवक-युवतियाँ फिलमी जगत की फॅशन को अपनाकर रंग-रलियॉ मनाने में समय गंवाते है। बेवजह इधर-उधर घूमना, गलियों की नुक्कड की दुकानों पर बैठकर लडकियों को छेडना, अश्लील बाते करने में खुद को माहीर समझने लगे हैं।

देश कि प्रति, मॉ-बाप के प्रति, भाई-बहनों के प्रति सम्मान की या आदर की भावना धूमिल सी होती जा रही है। आज युवकों को मॉ-बाप बोझ के समान लग रहे हैं इसीलिए तो वृद्धाश्रमों में बढौती हो रही है। सिर्फ मा-बाप की कमाई पर गाडियों में घूमने, ऐशोंआराम की जिंदगी बिताने में गर्व महसूस करते हैं। अपने कर्तव्यों के प्रति नजर-अंदाज करके सिर्फ मांगे करने में ही जिंदगी बरबाद कर रहे हैं।

'प्रेम' इस पवित्र शब्द को, उस भावना को समझने की क्षमता युवा पीढी में कम हो रही है। तू मेरी नहीं तो किसी और की भी नहीं हो सकती यह कहकर खून बहा जा रहा है। ईश्वर के प्रति श्रद्धा, मॉ-बाप-गुरू के प्रति आस्था कम दिखाई दे रही है।

इन्ही सभी बातों के लिए मॉ-बाप भी कम जिम्मेदार नहीं है। क्योंकि बचपन में संस्कार करने की बजाय उन्हे पालना-घर में रखा जाता है। यहीं से बच्चे माँ-बाप होते हुए भी उनके प्यार से दूर-दूर होते जाते हैं। महंगाई के जमाने में पति-पत्नी का नौकरी करना

अनिवार्य सा हो गया है। उनके मनमें यही इच्छा रहती है कि, बच्चा अच्छे स्कूल में पढ सकता है, अच्छा खान-पान खा सकता है, बच्चे के भविष्य को संवारने के सपने हर मॉ-बाप देखते रहतें हैं। लेकिन इन्ही सपनों को साकार करते समय बच्चे का बचपन छिन लिया जाता है। उसकी नींव कमजोर रहती हैं और इसी का नतीजा बच्चे की भविष्य रूपी इमारत डावांडील होने लगती है। ऐसी हालत में यह सवाल खडा होता है कि -

इन सब बातों के लिए जिम्मेदार कौन ?

ऐसी हालत में जीवन-मूल्य भी परिवर्तित हो रहे हैं। युवाओं की निराशा बढ रही है। महंगाई अपना उग्र रूप धारण कर रही है -

''कुछ युवा डीग्री लेकर खडे हैं, नौकरी के हवालपर

तो कुछ युवा खडे है, आत्महत्या करने के लिए कुतुब-मिनार पर।''

दुनिया में जीते समय सभी प्रकार की मानसिकता पहले से ही तैयार करने की आवश्यकता है। शिक्षा में परिवर्तन की आवश्यक है। किताबी ज्ञान की बजाय जीने के लिए किन बातों की जरूरत है इससे उन्हें परिचित कराना चाहिए ताकि आगे उसके मनमें किसी भी प्रकार का अवसाद ना रहे। युवाओं की रुचियों को बदलने मार्ग अपने घर से ही शुरू होने चाहिए।

''जो अपनी मॉ से, बहन से प्यार नहीं कर सकता

वह अपनी प्रेयसी या पत्नी से प्यार नहीं करेगा।''

युवाओं की शक्ति का सही ढंग से हस्तेमाल हो तो कोई भी देश सफलता की ऊँचाई पर पहुंच सकता है। अगर मन में विश्वास हो, दिल में हिम्मत हो तो जरूर कामयाब हो सकते हैं। इसीलिए आवश्यक बातों को सामने रखकर नेकी से प्रयत्न करना जरूरी है। इसीलिए युवाओं की रुचि को बदलने में समाज की भी बहुत बडी जिम्मेदारी है। समाज अगर युवकों को प्रेरणा देगा, स्फूर्ति देगा, नैतिक बल देगा तो मुझे नहीं लगता कि युवकों में अच्छी बातें, नेक विचार पैदा होने में देर नहीं लगेंगी।........

प्रसंगावधान

एक दिन रहीम राजा टोडरमल के साथ शतरंज खेलने लगे। शर्त यह थी कि जो हार जायेगा वह विजेता द्वारा बताये गये जानवर की बोली बोलेगा। रहीम हार गये, और यह कहकर उठ चले कि मैं शाही काम से जा रहा हूँ, उसे करके अभी आता हूँ। किन्तु राजा टोडरमल ने उन्हें पकडकर कहा कि- पहले तीन बार बिल्ली की बोली बोलो, तभी यहां से जाने दूगा। तब रहीम 'मी आयम् मी आयम् कहने लगे, जिसका अर्थ है कि ''में आता हूँ, मैं आता हूँ, मैं आता हूँ'' और यह ध्वनि बिल्ली की 'म्याऊं' बोली से भी मिलती-जुलती है। इस घटना से रहीम की प्रत्युत्पन्नमति व्यक्त होती है।

भगवान की लीला

भगवान की लीला बडी ही विचित्र है, इसका वर्णन करते हुए रहीम कहते हैं कि भगवान जिस व्यक्ति को सुख देना चाहते हैं, उसे कोई टालने का प्रयत्न करके भी टाल नहीं सकता। उस व्यक्ति के पास तो धन भी बिना परिश्रम और पुरुषार्थ किये ही, अपने आप ही हाथ फैलाता हुआ आ जाता है। सभी देवता अपनी-अपनी सीमायें सोचकर हंस पडे कि भगवान की लीलायें सोची भी नहीं जा सकती। तभी तो पुत्र तो वसुदेव के महल में उत्पन्न होता है, और पुत्रोत्पन्न के हर्ष तथा आनन्द के नगाड़े नन्द के द्वार पर बजते हैं।

मिटा दो आतंकवाद के भस्मासूर को !

कु. सिंधू वायदंडे (द्वितीय वर्ष कला)

"Live and let live."

''जिओ और जीने दो।''

यह वाक्य है, भगवान महावीरजी का। परंतु आज विश्व के कुछ देश दहशतवाद को आश्रय देने, उसे बढावा देने का काम कर रहे हैं। और राजकिय तथा धार्मिकता के नाम पर आतंकवाद का समर्थन कर रहे हैं।

आतंकवाद आज समूचे जगत में फैल गया है। आतंकवाद यह एक 'शस्त्र' बन बया है, जो एक राष्ट्र दुसरे राष्ट्र के विरूद्ध इस्तेमाल कर रहा है। अपना उद्देश्य पूर्ण करने के लिए और कम से कम पैसो में युद्ध करने के लिए 'आतंकवाद यह संकल्पना निर्माण हुई है। ''भारत की जन्नत'' जिसे कहते है, उस कश्मीर की समस्या यह भारत पाक संबंधी का मूल केंद्र है, और यही भारत की आतंकवाद की समस्या का मूल कारण है। परिणाम स्वरूप १९४८ से ही कश्मीर में वक्त-बे-वक्त फुटीरतावादी शक्तियाँ अपना शक्तिप्रदर्शन दिखाती है। और आतंकवाद ने अपना असली रूप दिखाना शुरू किया और कश्मीर में घुसपैठी भेजने के पाक के प्रयत्न चलते रह हैं। दोनों देशों में तीन युद्ध भी हुए। उसी प्रकार कुछ महिनो पहले जम्मू-कश्मीर की विधानसभा पर भी अचानक हमला हुआ।

कश्मीर में स्थित भारतीय सैनिकों के ध्यान में न आए इसलिए आतंकवादियों ने अनेक महिलाओं को अपने दल में समाविष्ट किया है। 'दुख्तरन-ए-मिल्लत' यह दल महिला आतंकवादियों का संदेशवाहक और शस्त्रवाहक के रूप में कार्यरत है। कश्मीर से लेकर श्रीनगरसहित और भी छः जिलों में यह संघटना सक्रिय है। पाक व्याप्त कश्मीर की सीमा पर पूंछ-राजौरी जिलें मे महिलाओं का ऐसा दल तैयार हो रहा है। कश्मीर में सालभर कोई न कोई आतंकवादिओं के हादसे होते रहते है। इन आतंकवादी संघटनाओं के लिए पाकिस्तान सरकार साल में ६०० से ८०० करोड रुपया खर्च करती है, ऐसी संभवना है।

भारत का इतिहास अगर हम देखें तो ऐसा स्पष्ट होगा कि, जब जब भारत ने ऐसा कोई प्रयास किया कि दो राष्ट्रों के आपसी संबंध अच्छे बने; या जब कोई परराष्ट्रीय प्रधानमंत्री भारत में आते है तब तब कश्मीर में आतंकवादी घटनाएँ घटित होती है। जब बिल क्लिन्टन भारत आए तब भारत ने ''दिल्ली-लाहोर'' सद्‌भावना बस शुरू करके भारत पाक आपसी संबंध अच्छे बनाने का प्रयत्न किया परंतु उसी समय लष्कर प्रमुख जनरल मुशर्रफने वाजपेयीजी को मिले बगैर कश्मीर में घुसपैठी भेजना शुरू किया और कारगिल के युद्ध को आमंत्रण दिया। उसी प्रकार जून २००१ में कश्मीर में स्थित हिंदु-मुस्लिम एकता का प्रतीक समझनेवाले ''चरार-ए-शरीफ'' दर्गे में अतिरेकियों ने दहशतवादी हमला किया। उसके बाद 'हजरतबल दर्गा' भी अपने कब्जे में रखा था। इन घटनाओं का मतलब है कि, स्थित जनता की भावनाओं को उकसाने के लिए घुसपैठियो ने धार्मिक स्थलों पर हमला करवाना आरंभ किया है आज भी 'लष्कर-ए-तोयबा' इस पाक ने आश्रय दी हुई संघटना के नेता और घुसपैठी कश्मीर मे दंगा-फसाद करवाते है।

कश्मीर में 'लष्कर-ए-जब्बार' इस आतंकवादी संघटनाने राज्य की मुस्लिम महिलाओं पर अनेक निर्बंध जारी किए है। इनमें मुस्लिम महिलाओं को पर्दा पहनने के लिए मजबूर किया गया। उसी प्रकार बस से सफर करते समय महिला पुरुषों के बगल में न बैठे। इस प्रकार के निर्बंधों का इसमें समावेश होता है। पहले से ही आतंकवाद ग्रस्त कश्मीर में घुसपैठियों के इन निर्बंधो का परिणाम न होते रहता क्या ? कश्मीर के महाविद्यालयों मे, सब्जी मंडी में रास्तों पर मुस्लिम महिला पर्दा पहने दिखाई देती। इसके असार अब भारत के अन्य स्थानों में भी दिखाई देने लगे हैं। कश्मीर मे इस बंधनो के डर से जो बदलाव आया है, उसे देख ऐसा लगता है कि, इसके पीछे हुरियत जैसी संघटना होगी।

इसीप्रकार शुक्रवार की प्रार्थना करने उपस्थित हुए १५ हजार लोगों पर बम हमला करने का डाढस सिर्फ आतंकवादीही कर सकते है। नमाज के लिए इकठ्ठे हुए मुस्लिमों पर हमला होने की यह पहली घटना थी।

कश्मीर में पाकप्रणित आतंकवादियों के द्वारा सन १९९० से १९९७ इस समय में करीब-करीब ४० हजार लोग मारे गए। इनमें बहुत से युवक थे। आतंकवाद का और एक भीषण परिणाम कश्मीर पर हुआ है। आतंकवादियों के हमलो में अपने युवा बेटे, अपने पति, अपने भाई को या घर के अन्य सदस्यों को खो देने से तथा मर जाने से मनोरुग्ण बने लोगों की संख्या लगातार बढ रही है। श्रीनगर के अस्पताल में १८८० से १९९४ इन चार सालो में यह गिनती ४१६०० तक बढ गयी।

आतंकवाद के कारण भारत का सुख-चैन खत्म हो गया है। उसी प्रकार भारत का राष्ट्रीय उत्पन्न घट रहा है, क्योंकि कश्मीर का 'पर्यटन' यह एक प्रमुख व्यवसाय है, पर आतंकवादियों के डर से सब कश्मीर से दूर जा रहे हैं, इस कारण कश्मीर के पर्यटन व्यवसाय को क्षति पहुँची है। परिणामतः बेरोजगारी बढ रही है, दारिद्रय बढ रहा है। गरीबी के कारण लोग अपना पेट नहीं भर सकते, इस वजह से कुपोषण हो गया है और ऐसे रोगियों की संख्याओंमे बढोत्तरी हो रही है। सन १९९३ से १९९६ तक ऐसे रूग्णों की संख्या थी, ५३४६। और यह रोगी सिर्फ श्रीनगर के अस्पताल में ही थे। इन सारी घटनाओं का परिणाम कश्मीर और भारत की आर्थिक स्थिति पर हुआ है। कश्मीर यह भारत का अविभाजित घटक है और उसे बचाने के लिए भारत ने बहुत कुछ किया है।

एकतर्फा शस्त्रसंधी की घोषणा कर वाजपेयीजी ने आतंकवादियों को और उनसे संबंध रखनेवालों को एक मौका दिया है। एक तर्फा शस्त्रसंधी के बाद सेना द्वारा की अंतर्गत सुरक्षा को हटा दिया गया है। इस कारण सीमादल और स्थित पुलिस व्यवस्था पर आरोप किए जाते है। हुरियत और आतंकवादी इनमें अच्छे संबंध है। ऐसे काम कर आतंकवादी हुरियत को निदर्शन करने का मौका देते है।

विश्व में जो भी घटित होता है, उसका सम्मिलित परिणाम कश्मीर पर दिखाई देता है। कश्मीरी लोग हिंसा नहीं चाहते, हर एक कश्मीरी शांति और अपने बच्चों का उज्वल भविष्य चाहता है। भारत में सत्तापर आनेवाले सभी राजकिय दलों ने कश्मीर के बारे मे जनता को कभी भी सच बात नहीं मालूम होने दी। इस कारण शासकीय उपायों के बारे में कई भारतीय जनता अनजान रही है।

आज आतंकवाद के घेरे में जखडे गए भारत को इस उलझन से मुक्त करने के लिए भारत सरकार ने आतंकवाद विरुद्ध कडी-से-कडी कारवाई कर उसे जड से उखाडना चाहिए। इसलिए युवाशक्ति को संघटित होना है। युवा शक्ति ही अपनी निष्ठा, लगन, समर्पण, ज्वाज्वल्य देश अभिमान आदि गुणों के बल पर आतंकवाद को जड से उखाडने का कार्य कर सकती है। अब भारतमाता ऐसें सुपुत्रों की प्रतिक्षा में है।

***

नारीत्व

कु. उमाताई पाटील (तृतीय वर्ष कला)

नारी ! पारिवारिक, सामाजिक जीवन का प्रमुख अंग। प्राचीन काल से लेकरआज २१ सदी तक विभिन्न रूपों में समाज के समाने आयी। सबला, अबला, मुक्त, बंदिनी, माँ, बहन, पत्नी, सखी कई रूपों में। कभी मैत्रेयी, गार्गेयी लोपामुद्रा बनकर महान विदूषी के रूप में तो कभी पारिवारिक सामाजिक बंधनों की बेडी पहनकर। हर रूप में नारी अपनी भूमिका निभाती रही। पुरूषप्रधान समाजव्यवस्था में नारी को जादातर गौण स्थान दे दिया।

'ढोर, गवार, शुद्र, पशु नारी ये सब ताडन के अधिकारी' कहनेवाले कवियों ने नारी को मोह माया ढगिनी भी माना लिया।' और उसे उपेक्षा का हकदार बनाया ''नहीं स्त्री स्वातंत्र्य अर्हति'' कहकर उसे बंधन में रखा। तो कभी ''यत्र नार्यस्तु पुज्यन्ते रमन्ते तम देवत;'' कहकर मंदिर की मुर्ति बनाकर रखा। हर हालत मे उसे अधिकार से वंचित रखा फिर भी नारी अपनी विभिन्न भूमिकाएँ निभाने मे सदा से कार्यरत रही है।

समाज परिवर्तनशील है। परिवर्तन समाज के साथ नारी के जीवन में भी बहुत कायाकल्प हो रहा है। वह प्रगत बन रही है। उसके विचारों में प्रगल्भता दिखायी दे रही है। वह जागरूक बन गयी है। पुरूषो के बराबर समान हक की हकदार बनना चाहती है। इसी का ही परिणाम कि आज की नारी शिक्षा, साहित्य, विज्ञान, चिकित्सा, वाणिज्य, प्रशासन, राजनिति, अर्थव्यवस्था, खेल, तकनिक आदि सभी क्षेत्रो में काम करती हुआ दिखायी दे रही है। तो क्या सचमुच नारी विकास की चरमसीमा पर पहुँच गयी ? यदि ऐसा है तो कभी भी नारी पर होनेवाले जुल्म अत्याचार इन में कोई कमी दिखायी नही देती। कभी भी नारी की आत्महत्या या हत्या ऐसी दर्दनाक घटनाएँ घटित होती दिखायी देती है। इससे छुटकारा पाना है तो नारी को ही आत्मनिर्भर बनाना होगा। इसके खिलाफ आवज बुलंद करनी होगी।

लेकिन एक ओर समाज में ऐसा भी दृश्य दिखायी दे रहा है कि नारी अपनी मुक्ति के लिए जो कदम उठा रही है वह सही दिशा में नहीं है। मुक्ति के नाम पर अपनी जिम्मेदारियों से भाग रही है। पारिवारिक, सामाजिक उत्तरदायित्व से मुँह मोड रही है। अपनी पुरानी प्रतिमा को त्यागकर अपनी नयी प्रतिमा को समाज के सामने रखना चाहती है लेकिन गलत ढंग से। उच्च वर्ग की नारी पार्टी क्लब में सुख ढूँढ रही है। अपने रूपसौंदर्य के लिए नवजात शिशु को भी उसके हक से वंचित रख रही है। बच्चों की देखभाल घर का चुल्हा-चौका, सीना-पिरोना यह सब उसके लिए कोई मायने नहीं रखतें। सामाजिक सुधार, सामाजिक कार्य के नाम पर अपने नारीयुक्त गुणों का त्याग कर रहीं है। वास्तव में विधाता ने ही नारी को वात्सल्य, ममता, स्नेह, सहनशीलता आदि कई गुणों का वरदान दिया है। लेकिन इन सब बातों में उसे पिछडापन नजर आता है। तो क्या। ये सब बाते प्रगति के लक्षण है?... नहीं।

नारी अपने नारीत्व का त्याग करके कभी उन्नति के शिखर पर नहीं पहुँच सकती। उसे तो प्रकृतिदत्त गुणों के बल पर ही आगे बढना होगा। कभी शांति की मूर्ति, दूर्गा बनकर तो कभी दुर्जनों का विनाश करनेवाली काली बनकर। नारी की उपस्थितिही नंदनवन है। वह जहाँ जायेगी वहाँ नंदनवन की छुवन, उर्जा, महक बनकर रहेगीं

संक्षेप में नारी की प्रगति उसके स्त्रीत्व में है, नारीत्व में है। यही इसकी प्रगति की आधारशिला है। नारीत्व का इन्कार - नारी की हार है।

प्रसन्नता पर प्रदूषण की छाया

कु. राजलक्ष्मी चव्हाण (प्रथम वर्ष कला)

मई महीने के बाद बारिश के अगस्त महीने में मुझे एक पवित्र स्थान की भेट के लिए निकलने का शुभयोग आया। शुभयोग इसलिए कि वह भगवान का स्थान था, जिसे सारा महाराष्ट्र 'संतों की भूमि' से जानता हैं आप जान ही गए होंगे अर्थात पंढरपूर। सफर तो थोडा लंबाही था कोल्हापूर से। लेकिन भगवान के दर्शन करने के उत्साह में ये सफर तो कम ही लग रहा था। पंढरपूर, मैं तो पहली बार ही जा रही थी। समाचार पत्र में पढा था एवं लोगों के मुँह से सुना था कि, कार्तिक एकादशी को कितनी दूर दूर से लोग वहा आते हैं। ज्यादातर उनमें 'वारकरी संप्रदाय' के लोग आधुनिक जमाने में भी पैदल चलकर आते हैं। उनकी पिछली पीढियों के लोग भी पैदल आया करते थे, उनकी रीतरिवाज से ही आज भी पैदल आते हैं। अब तो विदेशी लोग भी हमारी संस्कृति के आकर्षण से वहा आते हैं। यह आधुनिक काल आने से पहले याने उन महान संतकाल में और उसके बाद कई वर्ष ये भूमि सचमुच की पवित्र थी। ये भूतकाल वाक्य मैने इसलिए लिया क्योंकि, आजतक निसर्गप्रिमी लोगों से सुनती आ रही हूँ कि इस पवित्र स्थान पर भी अब प्रदुषण की काली छाया पड गयी है। तब भी मन में आशा थी कि, भगवान का स्थान तो हमेशा पवित्र होता है। प्रदुषण की बात सुनकर दुख भी हुआ था, लेकिन उसपर इस तरह की 'आशा' नामक दवा का इलाज मेरे मन पर चल रहा था। प्रत्यक्ष अपनी आँखों से देखूँगी तो विश्वास कर लूँगी ऐसा निश्चय भी हुआ।

आखिर जिस स्थान के दर्शन के लिए, साक्षात् भगवान विठ्ठलजी के दर्शन के लिए मन तरस रहा था वहा हम आ पहुँचे। शाम के सात बज गए थे, तो निश्चय हुआ कि सबेरे जल्दी ही 'चंद्रभागा' नदी पर स्नान करके 'विठ्ठल-रखुमाई' जी का दर्शन लेंगे। शहर में ही 'गजानन महाराज' के मठ पर हमने रहने का प्रबंध किया। हमारे घर के लगभग छः सदस्य थे। भोजन के बाद हम मठ के आसपास का परिसर देखने के लिए निकल पडे। परिसर बडाही साफ-सुधरा दूर तक फैला हुआ था। 'गजानन महाराज' जी का अप्रतिम कलाविष्कार दिखानेवाला बडाही सुंदर मंदिर अभी अभी पाँच-छह महिने पहले 'ट्रस्ट' के द्वारा बांध दिया गया था। वहाँ का वातावरण बडाही प्रसन्न था। मेरा तो वहाँ से चलने का मन ही नही हुआ, लेकिन, कल तो 'विठ्ठलजी' के दर्शन भी तो करने थे। यहाँ तो मुझे कही प्रदुषण नजर नहीं आया।

सोते वक्त मन फिर उत्साह से भर गया। नदी में पानी कितना होगा, वहा का परिसर...। हम कोल्हापुर से निकलते वक्त कितनी बारिश थीं लेकिन यहा तो मई महीने जैसा वातावरण था। आदि विचारों से मैं निद्रा के अधीन हो गयी। सुबह कब हुई पताही नही चला। सुबह छह बजे ही हम 'चंद्रभागा' के तट पर पहुँचे। काफी लोगों की चहल-पहल थी वहाँ लेकिन तट पर ऐसा वातावरण था कि वहाँ क्षण भी ठहरने का मन नहीं हुआ। नदी का पात्र 'कचरे का कुंड' बन गया था। जगह-जगह कागज, प्लॅस्टीक, सुखी मालाएँ बिखरी हुई थी। नदी में तो पानी भी नहीं था। जो कुछ हाथ-पाँव धोने के लिए बचा था उसमें भी लोग कपडे,

जानवर धो रहे थे। ये दृश्य देखकर स्नान का इरादा तो मन में डूब गया। कहा वो मठ की साफ सुधरी व्यवस्था और कहा इस पवित्र भूमि की दुर्दशा। एक ही शहर में ऐसी भीषण विषमता देख मन दुख से कह उठा,

'पानी रे पानी तेरा रंग कैसा
हमने ही बनाया प्रदुषित ऐसा
गंगा मइया बेचारी कब की चली गयी
बोझ हमारा सह न पायी
हम जानवरों ने मइया की
कैसी दुर्दशा बनायी।'

मन में विचार आया जहाँ संत तुकारामने अपनी पोथियाँ इस पवित्र जल में डुबा दी थी और गंगा मइया ने प्रकट होकर उन्हे वह लौटाई थीं। वह गंगा मइया क्या कहती होगी हम आधुनिक मानवों को, जिसने उनका पवित्र रुप प्रदुषण से काला बना दिया। मठपर आकर हम फिर स्नान करके भगवान जी के पासवाले मंदिर में गए। वहाँ का पुजारी तो आनेवाले हर भक्त के पास से १०१ रु., ५०१ रु. के हिसाब से दक्षिणा के नामपर भगवान को देखने की कीमत ही वसूल कर रहा था। कुछ लोग इतने पैसे देने में असमर्थ थे। उनसे भी इतने पैसे ले जा रहे थे। साक्षात् भगवान के स्थानपर चल रहा उनका ये सौदा कुछ अजीब और आश्चर्यकारक लगा। इस घटना से मुझे हमारे हिंदी के किताब की मैथिलीशरण गुप्त जी ने लिखी हुई 'स्वयमागत' कविता याद आयी,

'तेरे घर के द्वार बहूत है,
किसमें होकर आऊँ मैं ?'

बिलकूल वैसी स्थिति यहा नजर आयी। फिर दो तीन घंटे बारी में रहकर विठ्ठल भगवान का दर्शन लेकर हम वहाँसे विदा ले रहे थे। ये सब अनुभव लेकर मन बहुत निराश हुआ। ये लोग पैसे तो कमाते है पर अपने और भगवान जी के परिसर को साफ-सुधरा रखने की भावना उनके मन में क्यों नहीं आती ? मै तो भगवान से दुआएँ माँग रही थी कि, इन लोगों को जल्दी बुद्धि देना इस बात की। ताकि आगे चलकर आनेवाली पीढियों को ये ना कहना पडे कि, ये स्थान भी कभी पवित्र हुआ करता था और यहा की नदी का पानी 'प्लॅस्टीकमय' नहीं था। एक तरफ भगवान की भेट होने का आनंद और एक तरफ ये प्रदूषणवाली, सौदेवाली बात पर हुआ दुखी मन ऐसे मिश्रभाव लेकर हम वहाँ से निकल पडे।

''इस जगत में जीने के लिए कड़ी छाती चाहिए, जिसमें आदमी अपनी कसम छिपा सके और बाहर आनंदित रह सके। यह जीवन तो हँसी, रुदन, ख़ुशी और घुटन से भरा है। यहाँ सुख-दुख, अश्रु और हास्य सभी कुछ है। जो समय को परखकर आनेवाली अच्छी या बुरी परिस्थिति का सहर्ष स्वागत करना जानता है, उसी को यहाँ जीने का अधिकार है। जिसको यहाँ प्रकृति से प्रेम है, जो सादगी भरा जीवन जी सकता है, वही इस पृथ्वी पर अधिकारपूर्ण जी सकता है।

– डॉ. हरिवंशराय बच्चन

मैंने कब कहा,
मैं सागर हूँ
मैं तो एक पानी की बूँद
मैंने कब कहा,
मैं शायर हूँ
मैं तो शायरी के अक्षर की एक मात्रा हूँ।

राजनीति में धर्म का सहारा... कितना सही ?

कु. अश्विनी एकांडे
तृतीय वर्ष कला

क्या आप जानते है कि राजनीति किसे कहते है ? वह क्या होती है ? मेरे ख्यालसे राजनीति याने अपने प्रांत और देशवासियोंका विकास करना, उनमे एकता बढाना आपसी मूठमेड मिटाना और लोगों कि शक्ति बढाना यही सच्चा कर्म एवं राजनीति है।

हिंदुस्थान में पहले राजा-महाराजाओंका शासन चलता था। हमेशा प्रजा के हित के बारे में वे सोचते थे, इसलिए कभी अपनी खुशियाँ, जीवन की बलि चढ़ानी भी पड़े तो वे हमेशा से तैय्यार थे। यह बात तो स्वयं जनता भी जानती थी इसलिए पूरे एकता एवं विश्वास के साथ राजा के आश्रय में सुख से जीवन बीताती थी। प्रजा के कल्याण के लिए सबसे बड़ी खुशियाँ त्याग दे यही राजा का सच्चा कर्म माना जाता था। भगवान रामचंद्रने भी लोगों की बातें और कहानियाँ सुनकर पवित्र सीता मैय्या को भी त्याग दिया था। कितना बड़ा था वह त्याग !'

लेकिन क्या आज हमारे देश में कही भी ऐसे नेता मिलेंगे जो देशकी प्रगति, उन्नति एवं विकास के लिए आतुर एवं उत्सुक है या क्या आज की जनता सच्चाई के लिए लढ़ना चाहेगी। इसका जवाब सिर्फ खामोशी से ही मिलेगा।

हिंदुस्थान की आजादी से पहले सिर्फ हिंदू और मुस्लिमही नहीं तो सारे धर्म और जातियता के लोग सगे भाईयों की तरह रहते थे। एक-दुसरे के लिए और देश के लिए मर मिटने की मानो इर्षाही थी। सभी लोगों को मदद करना उनका एक मात्र धर्म था और आपस में एकता बनायी रखना एकमात्र कर्म। अँग्रेजो को हमेशा यही डर लगा रहता था कि इसी तरह यह लोग मिले-जुले रहे तो देखतेही देखते पुरी दुनिया में हिंदुस्थान का नाम रोशन हो जाएगा। इनकी एकताही इनकी सबसे बड़ी ताकद है यह वे अच्छी तरह से जानते थे। इसी ताकद एवं शक्ति को तोडने के लिए उन्होंने 'धर्म' का सहारा लिया। और इसी शस्त्र का सबसे बड़ा परिणाम आज तक हो रहा है। अँग्रेज तो कब के चले गए लेकिन इस धर्म के बवंडर का परिणाम हिंदुस्थान के विखरने पर हुआ और हो नयी शक्तियोंने जन्म लिया वह है भारत और पाकिस्तान। सही मायनेसे सभी से धर्मवाद शुरू हुआ और दिन-ब-दिन बढता ही गया। आज वह हमारे बीच इतना गढ गया है कि चाहकर मी इसे अब कोई नही मिटा सकता। और राजनीति तो इसका एक अविभाज्य अंग बना है।

कहने को तो आज हमारे देशमें गणतंत्र का विकास अच्छी तरहसे हुआ है लेकिन क्या लोग सही अर्थ से अपना नेता चुनते है ? सालभर के लिए पुरी जनता एकता के साथ रहती है, एकदुजे के राष्ट्रीय, सांस्कृतिक कार्यक्रम विशेष दिनों मे गले मिलते है। सारे पड़ोसी भाईयो की तरह रहते है, लेकिन जब 'चुनाव' का समय नजदीक आता है तो न जाने इन्हे क्या हो जाता है। एक-दुसरे के गले मिलने की अपेक्षा तो दूर वे तो गले काँटने पर भी कोई कसर नहीं छोडते। बंधुधर्म का पालन करने की जगह एक-दुसरों के घर जलानें मे गढे रहते है। उस वक्त नेता बड़ी उत्साहसे देश की एकता

और प्रगति के विकास करने की बाते करते हैं और कुर्सी मिलने पर उन्हे तो शायद सपने मे भी इन वचनोंकी याद नही आती। 'धर्म के नामपर झगडा लगाकर यह महोदय सुखचैनसे कुर्सी पर बैठे ऐशोराम करते रहते है और बेवकूफ जनता धर्म के भुलभुलैय्येमें इसतरह खो जाती है कि उनका ध्यान उस नेता पर भी नही जाता जो आग लगाकर चले गए है। वे जनता का काम कम और अपना काम ज्यादा करके कबके चले गए है इसका होश भी उन्हे नही रहता। इस धर्मवादने तो हम सबका जीवन हराम कर दिया है। अगर कमी अलग धर्म में कोई शादी कर लेता है तो लोक इनके घरोंको मिलाने की बजाय जलाने की भी कोई कसर नही छोड़ते।

राजनीति में तो 'धर्म' का इतना बडा सहारा लिया जाता है कि लोग नेता की बजाय धर्म को कुर्सी पर बिठाने के लिए लालायित रहते है और इसीमे मारपीट दंगे शुरू हो जाते है। इसका असर पूरे जीवन पर होता है। पैसों का नुकसान होता ही है लेकिन पर्याप्त रूप से देश का भी बडा नुकसान होता है। यही छोटी-छोटी बातें अगर कभी देश का नुकसान करती है तो वे नेता लोग किस काम के ज्यों देशकी प्रगति और एकता के लिए केवल भाषण देते है जो एक कागज तक ही सिमित रहता है। ऐसे नेता किस कामके ज्यों भाषणोंसे लोगों पर बुरा असर करते है और ऐसे 'चुनाव' किस काम के जिसका असर हमारी अधोगति होने में होता है।

अगर लोक चाहे तो इस 'धर्म' और जातियता के बवंडर को आसानी से मिटा सकते है और इससे हमारे, गाँव, शहर, राष्ट्र, प्रांत और पर्याप्त रूप से देश की प्रगति हो सकती है। अगर लोग केवल अपने 'धर्म' के बारे में न सोचकर कभी 'सच्चे कर्म' का सहारा ले तो किसी नेता की बकवासभरी बाते सुनने की कोई भी जरूरत नही।

'धर्म' और 'जातियता' की मूठभेट मिट गयी तो वह समय ज्यादा दूर नही जब हमारा देश दुनिया में सबसे आगे शक्तिमान का प्रतीक लिए ऊँची स्थान पर होगा। लेकिन अगर ज्यादा देर तक यही धर्म तथा जातियता वाद कायम रहा तो वह दिन भी दूर नही जब लोग मुर्गियों की जगहपर आदमियों को काटकर खाएँगे।

अंतमे मैं केवल इतनाही सूचित करना चाहुँगी कि राजनीति में धर्म का जहर फैलाता, अपनाही विकास कम करना यह उचित नही है। हमे एकता, प्यार और एक-दुसरे का विश्वास जीतना चाहिए और अपनी प्रगति करनी चाहिए, सबके जीवन में हरियाली लानी चाहिये। उसी वक्त हर भारतीय बड़े गर्व से कहेगा, ''जहाँ डाल-डालपर सोनेकी, चिड़ियाँ करती है बसेरा, वह भारत देश है मेरा।''

***

पारसमणि

रहीम की सवारी कहीं जा रही थी कि किसी ने क्रुद्ध होकर इनकी पालकी में लोहे की एक पंसेरी फेक दी। उसके उत्तर में रहीम ने पाच सेर सोना उसे दिलवा दिया। जब किसी ने इस दंडनीय कार्य को पुरस्कृत करने का कारण पूछा तो रहीम ने उत्तर दिया- ''उसने हमें पारसमणि समझकर लोहा फेंका था, अतः हम उसके विश्वास को तोडना नहीं चाहते।''

इस पथ का उद्देश्य नहीं है,
श्रांत भवन पर टिक रहना।
किन्तु पहुँचना उस सीमा तक,
जिसके आगे राह नहीं।

- जयशंकर प्रसाद

राष्ट्रीय एकात्मता

इन्सान को इन्सान से हो भाईचारा
यही संदेश हमारा
वो मंदिर हो या मस्जिद
चर्च हो या गुरूद्वारा
एक ही भगवान को
अलग नामों से पुकारा
फिर भी एक हैं हम
यही संदेश हमारा-------
है वेष अलग और भाषा
हैं प्रान्त अलग और भूमि
पर एकता का नारा
हमारे दिल ने है पुकारा
रहे एकता से
यही संदेश हमारा-----
सदा रहे एकता से
सदा रहे भाईचारे से
हम एक है यही नारा
हम सभी ने पुकारा
भारत हो सभी को प्यारा
यही संदेश हमारा------

कु. वैशाली शेटके
तृतीय वर्ष कला

माँ

दुनिया में है एकही
ऐसा शब्द
जिसके सामने फिके पडे
रूपए अब्ज
किलकारियाँ मारता हुआ
बच्चा बोलता है 'माँ'
लगता छोटा सारा जहाँ
लहर आनंद की
फुली न समाती
ऐसी है जग में
'माँ' की महती
मुँह मोडता हमसे जग सब
'माँ' ही सवरती हमको तब
किसी भी मुसीबत में
साथ साथ होती
परायापन की भावना को
छूने भी न देती
जगत में जहाँ माँ नही
कहलायी सूनी जगह वही।

कु. राजलक्ष्मी चव्हाण
प्रथम वर्ष कला

परवाह

क्यूँ करू मैं परवाह किसी की
कौन करता है परवाह मेरी
वो कहते है ये मत करो
दिल कहता है ये करो
वो कहते है ये करो,
दिल कहता है ये मत करो
उनके दिल की कश्मकशने,
बंजारा हालत कर दी है मेरी
आसान नहीं है विश्वास खो देना
मैंने विश्वास बनाके खो दिया
उनका विश्वास खोखला था
मैंने उसे तोड दिया
हाँ यही है गलती मेरी
क्या इसीलिए करूँ परवाह उनकी ?
मेरा जीवन कब मेरा होगा
कब मेरी मर्जी मेरी होगी
कब अपनी तमन्नाओं को
ख्वॉबों से परे मैं पूरे करूँगी
अब तो यही है आरजू मेरी
काश करता कोई परवाह मेरी
लोग करे तो शौक है
वो मैं करूँ तो पाप है
उनकी वाणी अमृत धारा है
मैं बोलू तो शाप है
इसीलिए---इसीलिए उनके साएँ से भी
दूर रखूँगी 'छाया' अपनी।

कु. शितल कांबळे
तृतीय वर्ष कला

ऐ कश्मीर !

ऐ कश्मीर, अपनी आवाज बुलंद रखना।
तुम्ही भारत की आज तुम ही भारत की शान।
तुम ही पर कुर्बान भारत का हर एक जवान।
तुम्हारे लिए दिया है बलिदान, तुम हमे मत भुलाना।
दोस्ती के आड में दुश्मन चाहे पर वार करे,
हम पर गोलियों की बौछार करे या बमों की वर्षा करे।
मिट जाना पर कभी अपना शीश मत झुकाना,
कारगील फिर दोहराया जाएगा, पीठ पर फिर वार होगा।
दोस्ती के आड में फैलेगा आतंकवाद
प्रेम से भरा दिल तार-तार होगा।
उन्होंगे दिया जख्म, उन्हे तुम भूल मत जाना।
किसी ने अपना पति-पुत्र, किसी ने खोया है भाई,
इनकी आवाज से गुँजती है यहाँ की हर चट्टान और साई।
उन विरों के लिए भी तुम दो आँसू जरूर बहाना।
तुम ही बंगाल, तुम ही बिहार, तुम ही केरल और राजस्थान।
तुम ही बसंत, तुम ही बहार, तुम ही पतझड और सावन।
तुम सदा बहार की तरह खिलते रहना,
ऐ कश्मीर अपनी, आवाज बुलंद रखना !

कु. उज्वला जाधव
प्रथम वर्ष कला

''अंधकार है वहां, जहाँ आदित्य नहीं।
मूर्दा है वह देश, जहां साहित्य नहीं।''
- मैथिलीशरण गुप्त

जिंदगी

वक्त का काम चलना है
मौसम को भी बदलना है
रिश्ते-नातों के दर्पण में
दु:ख भुलाकर सुख बाँटना है
ख्वॉबों के सहारे जीना है
गमों को मिटाना है
वक्त के साथ चलना है
यही जिंदगी का फसाना है
जिंदगी भी आखिर क्या है
सिर्फ एक कोरा कागज है
जिसमें सुख दु:ख
लिखते जाना है
सबको अपनाना है।

कु. शारदा चौगुले
तृतीय वर्ष कला

"दोस्ती"

दोस्ती वही जो जीवन में
'दीप्ति' की तरह रोशनी पैदा कर सके।
दोस्ती वही जो उसकी
मन से 'अर्चना' कर सके।
दोस्ती वही जो
'सूचि' के समान सही दिशा बता सके।
दोस्ती वही जो
'माधव' कृष्ण के समान दिल में छा सके।
दोस्ती वही जो
'शिल्प' के समान मन-मंदिर की मूर्ति बन सके।
दोस्ती वही जो
'क्षमा' से हमें पूर्णता दे सके।

कु. दीप्ति मोरे (तृतीय वर्ष कला)

काश !

काश ! मैं तेरा गजरा होता;
तेरी झुल्फों मे महकता रहता।
काश ! मैं तेरा कजरा होता
तेरी नयनों में समाया रहता।
काश ! मैं तेरी बिंदियाँ होता;
तेरे माथे की शोभा बढाता।
काश ! मैं तेरा झूमका होता;
तेरे गालों को सराहता रहता।
काश ! मैं तेरे गले का हार होता;
तेरी दिल की धड़कने गिनता।
काश ! मैं तेरा कंगन होता;
तेरे हाथ हमेशा थामे रहता।
काश ! मैं तेरी पायल होता;
तेरे पावोंको चूमता रहता।
काश ! तू ही मेरी होती;
तो मुझे ये सब न होना पडता।

कु. शीतल कांबळे
तृतीय वर्ष कला

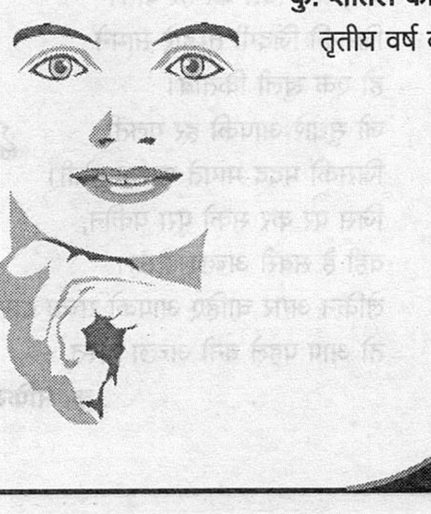

शहीद

क्यों माँ बहाती हो आँसू
रात के अँधेरे को चीर रहा है
कल का उजाला
खुल रहा है आकाश हमारा
जो शहीद हुआ
वो सपूत था
भारत माँ का।

गर्व करो तुम उस पर
जिसने रखी माँ की शान
देकर अपनी जान
जो शहीद हुआ
वो सपुत था
भारत माँ का।

कु. शितल होडगे
प्रथम वर्ष कला

दोस्ती

दोस्ती वही है जिसे हम,
बता सके दिल की हर बात।
जिसकी जिंदगी तुम्हारे सामने
हो एक खुली किताब।

जो सुधारे आपकी हर गलती
जिसकी मदद मांगते शर्म न होती।
जिस पर कर सको पूरा यकीन,
वही है सबसे अच्छा दोस्त।
लेकिन अगर चाहिए आपको सच्चा दोस्त
तो आप पहले बनो अच्छा दोस्त

कु. नफिसा नायकवडी
बारहवी कला

जीवन

जीवन तो है एक सरोवर
जिसमें हमें तैरना है
आये कितनी भी मुसीबतें
उनको पार कर जाना है।

उसमें कभी आए
सुख के सुहाने पल
कभी आऐंगे दुख के
काले घने बादल
सुखदु:ख के भँवरों को
हमें पार कर जाना है
जीवन तो है एक सरोवर
जिसमें हमें तैरना है।

तुफानें तो आती रहती
लडना भी ये हमें सिखाती
सुख तो है आलस्यप्रतीक
सुख और दु:ख का जीवनमें
मेल हमें भी रखना है
जीवन तो है एक सरोवर
जिसमें हमें तैरना है।

कु. राजलक्ष्मी चव्हाण
प्रथम वर्ष कला

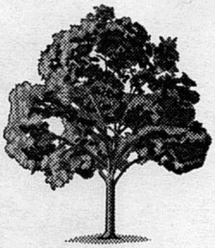

"दुनिया"

चाहा था सपने सच हो
बहते आँसू कम हो
सब अपने हो हम सबके हो
विश्वास की प्यार भरी दुनिया हो
जीना वह जीना ही क्या
जिसने मिटना न जाना हो
वह राह, राह ही क्या
जिसकी मंजिल ना हो
नदी, नदी ही क्या
जिसका सागर से मिलाप ना हो
वह ख्वाब ही क्या हो
जो सच ना हो
वह आकाश ही कैसा
जिसमें काले, घने बादल ना हो
वह दोस्ती किस काम की
अगर विश्वास ना हो
वह प्यार ही क्या----
जिसमें कुर्बानी ना हो
वो दुनिया ही क्या----
जिसमे ये सब कुछ ना हो।

कु. शारदा चौगुले
तृतीय वर्ष कला

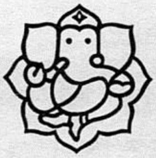

माहौल

हे भगवान, क्या माहौल है
इस दुनिया का
कोई नहीं अपना किसीका
स्वार्थ ही भरा हुआ है
सभी के दिलों में
आते है नजर सबको
दुजेही अपनों में
हे भगवान, कब मिटेगा ये भेद
नही तो ये जग
महसूस करेगा खेद
कैसे मिटाऊँ मैं इसको अकेली
करू निर्माण फूल चमेली
आओ जग को इकट्ठा लाए अब
स्वार्थ मिटाए नवनिर्माण करे सब !

कु. राजलक्ष्मी चव्हाण
प्रथम वर्ष कला

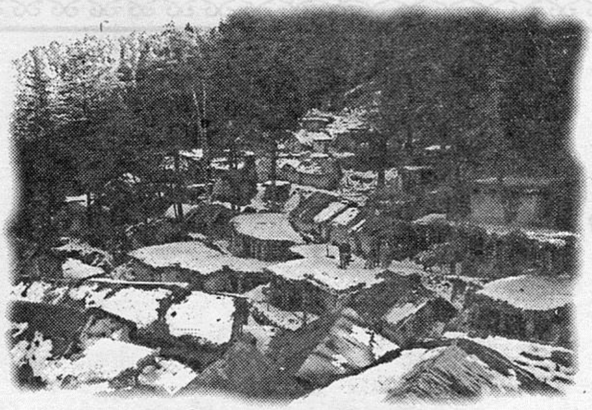

हिमात हरवली घरे

आणि पाषाण बोलके झाले
(पाषाण शिल्प)

आणि पाषाण बोलके झाले (पाषाण शिल्प)

हिरवे हिरवे गार गालिचे हरित
तृणांच्या मखमलिचे

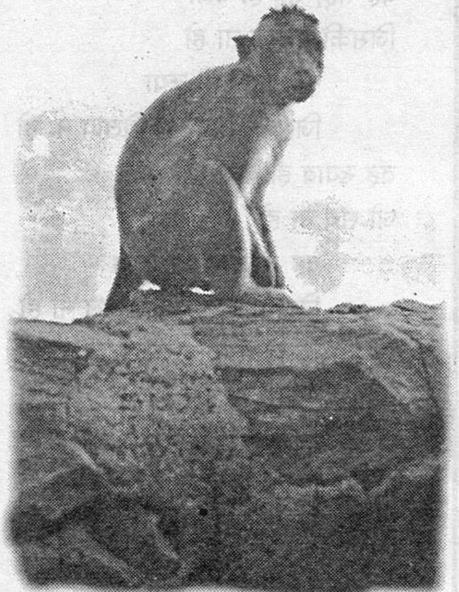

कोणत्या लक्ष्याचा वेध घेती ही
निसर्गाची लेकरे

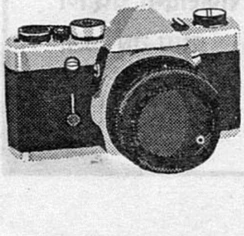

सर्व छाया - **कु. अश्विनी गायकवाड**
(बी.ए. भाग-२)

कलाविष्कार

(पेन्सिल स्केच)

◀ कु. उमाताई पाटील (बी.ए. भाग-३)

◀ कु. तनुजा शेट्टी (बी.ए. भाग-३)

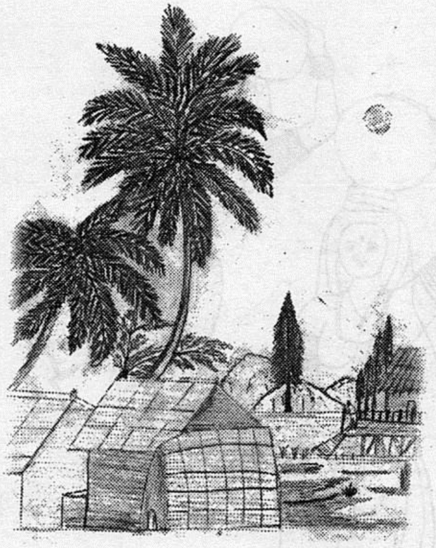

◀ कु. अंबुताई सुतार (११ वी आर्टस्)

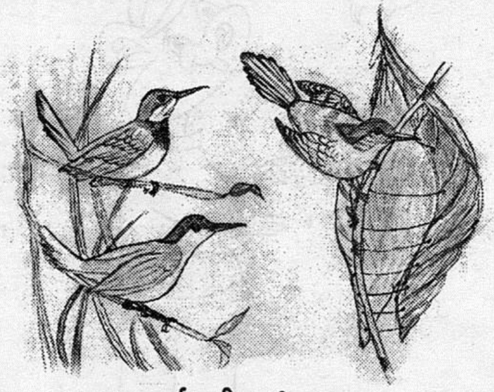

◀ कु. उमाताई पाटील (बी.ए. भाग-३)

◀ कु. शिवानी ताडे (बी.ए. भाग-३)

◀ कु. उमाताई पाटील (बी.ए. भाग-३)

कलाविष्कार (पेन्सिल स्केच)

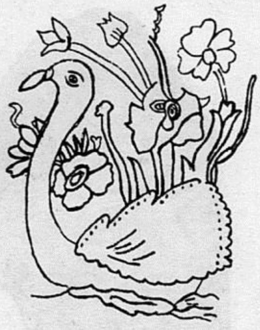

◀ **कु. शारदा चौगुले** (बी.ए. भाग-३)

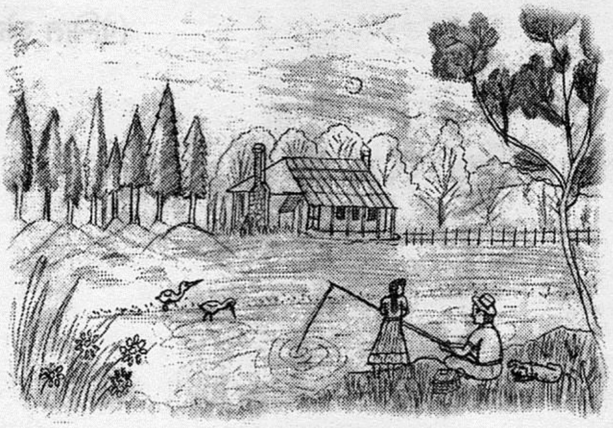

◀ **कु. अंबुताई सुतार** (११ वी आर्टस्)

◀ **कु. अनिता घाडगे** (बी.ए. भाग-३)

◀ **कु. दिप्ती मोरे** (बी.ए. भाग-३)

◀ **कु. दिप्ती मोरे** (बी.ए. भाग-३)

◀ **कु. शारदा चौगुले** (बी.ए. भाग-३)

The decline of literature
indicates the decline
of a nation; the two
keep pace in their
downward tendency

- Goethe

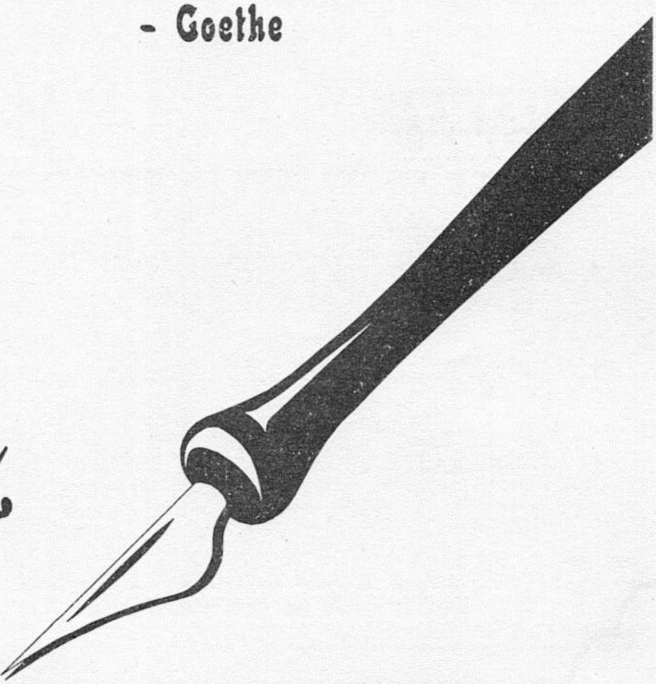

English Section

CONTENTS

PROSE

- Barkee Jungle Adventure - Miss. Amruta Nimbalkar B. A. II
- Tragedy of Columbia - Miss. Reshma Sutar B. A. III
- Terrorism's New Strategies - Miss. Snehal Parulekar B. A. III
- Contribution of N.C.C. in Inculcating Leadership Qualities in Indian Youth - Miss. Deepali Patil B. A. II

POETRY

- A poem Dedicated to My Teacher - Miss. Aparna Ulagadde B. A. II
- An Orphan - Miss. Reshma Pathan B. A. III
- O My Mind - Miss. Parveen Shaikh B. A. III
- In Kolhapur - Miss. Reshma Pathan B. A. III

Barkee Jungle Adventure

Miss. Amruta Nimbalkar

B. A. II

On 14th August 2002 the co-ordinatore of our Nature Club, Mrs. Dhumal Madam, announced Barkee Jungle Adventure and we were tremendously thrilled. Earlier we had visited many places and pilgrimages in school and college trips but this one was unheard so far. Eighteen members of our nature club unanimously decided to go for the adventure. Accordingly, 21st August was the day settled for our adventure trip.

Early in the morning we gathered at the college gate. A mini luxury bus was waiting for us. Our teachers, Mrs. Dhumal, Miss Pandit and Mr. Pawar, Education officer of WWF Mr. Suhas Waingankar, and a guide had already arrived. Everyone was so excited that all of us were talking about each other's preparations. We were asked to bring raincoats and shoes were compulsory. We started at 7.00 a.m. As we left Kolhapur for Shahuwadi we saw greenary everywhere. As it was rainy season, small waterpools and streams were seen. Small villages alongside looked marvellous. The roads were so small that at a time only one vehicle could pass possibly. In between there were rain-showers. The atmosphere was totally cloudy. When we were taking pleasure of green farms alongside, suddenly we caught sight of a pair of peacocks. Waingankar Sir asked us to keep quiet and not to make noise. The bus was stopped and noiselessly we got down the bus. For a long time we were observing the pair unnoticed. But some how they came to realize our presence and they disappeared.

As it was not a regular pleasure picnic, there was no singing songs or making nonsence fun but the expert had given us some books related to the lifestyle of birds, animals, and books about woodcraft etc. Every now and then some new information was provided regarding rains in Shahuwadi and atmosphere, lifestyle of the people there, animals and birds and much more. In nature club trips there is a lot of information given always therefore every moment is fruitful.

From Kolhapur the destination was about 50 kms. It is a very famous place for waterfall in rainy season. Most of the people in vicinity visit the place to take relish of the beautiful fall. But we decided not to visit the fall but to undertake very odd route and to reach on the top from where the fall springs up.

We reached our destination, Barkee, and we were instructed to be careful because the place is known for leeches. We had an oinment and savlon liquid as first aid kit. And our adventure started. Whatever we came across, may it be bushes, shrubs, trees insects, fruits, flowers or even a particular kind of a land, immediately information regarding it was provided by the expert; it's name, scientific name, its speciality, medicinal use and almost all information related to it. The expert gave us information about the lifestyle of mites

and very interesting unheard information was provided. Some ants build their castle-like hill underground. They have their own defence system and their queen rules them. As long as she is alive they remain in the castle and after her death they leave it. The castle is built so cautiously that even in accidental fires in jungle it remains unhurt, undisturbed. We saw another hill of mites and the expert broke the top of it. He told that while we would return it would have been rebuilt.

While we were trekking, we saw flowers and plants of very rare kind. On both the sides of our treking route there was greenary but to our surprise there was a circle. It seemed as if it was man made. Greenary was not seen in that circle. It was so perfect a circle but our guide told that it was a circle made by deers when they fight and try to push eachother aside they move in circle. Every information was new and we were amazed to find wonders of nature. We wouldn't have walked a kilometer or so one by one we were stung by leeches. Actually nobody noticed it immediately after stung. When bleeding was seen then we realized it that there was a leech. Once it sticks to the body, it can not be removed easily and bleeding continues even after removing it.

Upto now there was plain but further there was thick jungle. Our teacher said that we had to walk a lot and we would trek for 11 kms. We were excited and immediately agreed. She instructed us not to drink water or eat anything as it would have caused great trouble while trekking. We started walking. The forest was so thick that at 11 a.m. there was darkness. There was only a footpath, one after other we were walking. Everyone took a long stick from the jungle and really speaking we were a little bit scared. In between the expert was giving us information and when he told that Barkee Jungle is an immigration place for sambars and chithas we shuddered. We were asking our teacher about our safety. She said not to be afraid because when there is a crowd an animal seldom attacks. She asked us to be bold. But genuinely we were scared though no one spoke anything. We had no weapons with us for self defence except one dagger with the guide and of course our long sticks !

There were many streams on our way and that was the greatest relief for us. We enjoyed thoroughly streambath, sprinkling water over each other and some of us just sat in the middle of the stream. One of my friend's, shoe washed away and she could not get it as the stream had great force. For a moment we had forgotten that we had to go forward. We were hurried up by the teachers. We wanted to reach the top of the hill. So we were on our onward march. By this time we were desperately exhausted and we came across a difficult steep. The guide who was with us went forward and from there he dropped a thick rope, other end of the rope was tied to a huge tree. The road was very slippery and constantly our teachers were instructing not to hold each other. With the help of rope we went upwards. When everyone of us came again we started. Then we came near a cave and to our surprise there was an empty place on the upper part of the cave and from there sky was seen. After four hours' constant walk, for the first time we saw sky no doubt sky was cloudy. From that small empty place we climbed and now that was time to be prostrate by amazement and surprize. There was a long spread platoo, Just untamed plain. Once we felt as if we were on some other planet. It seemed as if the world was confined on that platoo only. Our teacher told that after every fifteen minutes atmosphere on platoo changes. Once it is cloudy and the other time rain starts again, after fifteen minutes it becomes clear. We experienced the same.

For the first time we were aware of our

tiffins. As there was no dry place to sit, only wet rocks, we sat on the rocks, opened out tiffins and just started. Sometimes there were rain showers and the other times it was clear and again foggy. Thus our lunch was full of variety of natural phenomena.

Noiseless, polution free and totally unconnected with the outer routine world, it was the place of utter quietude. As if we were, breathing peaceness. Only whistle birds whistles pierced the silence. All of us were experiencing a kind of bliss. The guide then took us to the origin of the waterfall. Very silently and noiselessly water was flowing. No one would have imagined that later the same water was transformed into huge, roaring, stormy, snowwhite stream. There we drank water to our fill. Took some photographs and our Journey back to destination began. The same road again but with new experiences. We ducked down the upper part of the cave and started descending the steep. This time it was more difficult. Ascending that way is safer but descending ? Oh God ! we experienced it within no time. As it was straight steep and the road was slippery, many of us slipped down. Some how we managed to come down. Again thick woods began. Now we were walking little fastly. While climbing we were exhausted but then we felt lighter. We were now talking and laughing and in doing so a group used to leg behind or another used to go forward and we had to wait for all gathering. A time came when our group was almost lost. Bacause one group which was with the guide went forward and other group was yet to approach and there were two roads. We were in quandry which road should be chosen ? In Jungle all roads seem identical. Then we decided to wait until the group following us approached. Meanwhile we were calling loudly names of our friends and the guide who had gone further but in Jungle voice muffles. Besides, we were near a stream. For a moment I was on the brink of crying and the group following us approached. We told our teacher about the confused state but within no moment he showed a stick that was errected by him as a sign. We learned one more lesson that in Jungles some signs should be left behind if the Jungle is unknown. Again we started and soon approached the other group.

Leeches were accompanying us throughout our trek. By this time we were used to leeches. We were making fun of eachother. Somebody said that leeches bit those who are righteous. And the count began who was more righteous. We then came near that termites hill of which the top was broken and to our surprize those termites had reconstructed the broken top. The day was full of surprizes for us. We took some photographs of it and further we went.

By 4.30 pm. we came where the bus was stopped. All of us were exhausted, wet and clothes were muddy all over. First thing we did was we changed clothes and nursed leeches stung, and relaxed for a while. All the time there was a funny sensation of leech stung lest one would have left unnoticed ! And our backward journey began. Though exhausted our minds were exalted by the most thrilling experience. Now we were badly in need of a hot cup of tea and some fresh refreshment. The bus was stopped near a tea-stall. We had tea and refreshment. We were really refreshed not just-because of tea but trully speaking because of the unique experience we had gone through. We were trying to store those memories permanently in our mind. The excited talk about the adventure went on and we did not realize when we reached Kolhapur. It was a terrific experience. We departed on the note that again in the next rainy season we will visit Barkee Jungle.

***

Tragedy of Columbia

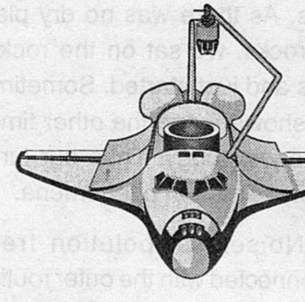

Miss. Reshma Sutar

B. A. III

Columbia, the name itself was full of adventure. On 11 May 1782, Robert Grey had completed a voyage of 1000 miles with the ship named Columbia and completed an orbit around the earth. The same name was taken for American Space Shuttle. That proves, Columbia means a vehicle operated in almost odds and which has adventures. When space Age started in 1981, the same name was given to one of the space shuttles. That space shuttle also completed its orbit around the earth but of course in space itself.

OV-102 was the scientific name of Columbia. It was an orbiter vehicle and its weight was 45,000 kilograms. This was the oldest shuttle so far as it was completed in 1979. Corers of dollars had been spent on the shuttle. On 12 April 1981 S+S-1 was its first launching and on 16 January 2003 S+S+7 was it's last flight. Upto now Columbia had 27 launchings. NASA scientist very well knew that as it's take off was difficult so did its, landing.

The coordinators had experience of 27 take offs therefore they were relaxed this time. It was not a new thing for them. Though the time and date was already decided it was a top secret because there was an astronaught from Israel in the expedition. He had attacked earlier on an Atomic Centre of Irac and destroyed it. He was a fighter pilot. All Israelites were looking forward for the launching. He was the first Isralite to go in space. Therefore utmost care was taken to avoid suspected attack on the space shuttle by terrorists. In addition to that the politicians were engaged in war talk against Saddam Husein. Earlier 21 July 2001 was the date settled for its launching but due to certain repairs, launching was prolonged. As it's launching time was kept secret so did it's landing.

On 2 February a welcome programme was arranged, Everywhere 'Go Go Columbia, Go smoothly, boards were hanging. In Kanady Space station there is 300 ft. wide and 15,000 ft. long run-way. Before two hours of its landing, 150 trained engineers were ready with their specific vehicles. It was a fine morning of Saturday 1 February. For the landing of space shuttle the place is 1250 ft. high and at the time of landing Safety Assessment team encircles the shuttle to scrutinize if there is oozing of poisonous gases like Hydrogen, Hydrazine, Mono Methal Hydrazine or Nitrogen Tetroxide ammonia etc. It takes 45 minutes. After that the astronaughts come out of the shuttle. There is medical check-up of all the astronaughts. The Commander and his subordinates give nice welcome to the astronaughts but these astronaughts were cursed not to receive the same.

According to space scientist the landing was perfect as per the rules the regulations. Since 22 years other space shuttles including Columbia had experience of 112 launchings and landings. As Columbia was old space shuttle it was called 'Old Grey Lady' musingly.

On, February 1st space scientists were

happy because they were going to get 300 core dollars for space Research. Actually for space shuttle like columbia there should have been module for emergency. After 17 years of challenger accident Columbia mishap took place.

According to Geofery Kluggar, Science writer of Time weekly, there are three possible reasons of the mishap. One possibility is of Aerodynamics Break-up. In that case the range of the space-shuttle would have mistaken. If the cone of the space-shuttle is mistaken, the astronaughts can do nothing. Because, while entering in the range of the earth, fuel is not provided to the shuttle. To keep the perfect cone while landing is the most difficult job and in such a situation the astronaughts are helpless. Another possibility is breaking of heat-resistant tiles. To protect space shuttle from heat, tiles are fixed in the shuttle but perhaps due to hyper heat those would have broken. When shuttle lands and enters in the range it faces tremendous heat. At this time tiles protect the shuttle. If some of them are lose that causes tragedy. But this one is the rarest possibility. At the time of launching, breaking of tiles is heard and at a time all tiles getting burned out is that way impossible. Third possibility is stopping the engine. If engine is stopped accident can take place and again if there is some leftover fuel in a tank accident causes. These are the three possible reasons of the accident. Everyone denied the possibility of it as a terrorists' act. Because at such height where the explosion took place, man carried missile can not reach. As everyone feels, while landing the space shuttle would have come across accident.

Generally accidents take place while launching as there is a lot of fuel in shuttle. Reentering the range of the earth needs skill. Earlier Appolo-13 had destroyed while landing but the astronaughts saved. In 1970, astronaughts in Soviet space shuttle became unconscious because of leakage of oxygen in it. In this difficult job Russians have won mastery since 1961. Later on Americans acquired the mastery.

To protect themselves in accidental case, astronaughts are given proper training but in unexpected massive accident, astronaughts are helpless. In this expedition 80 experiments would have been held. Fire extinguishing spring experiment was one of those. An experiment on prostate Cancer was also going to be made but all in vain.

At preset There are three astronaughts on space station. To bring them back one more space-shuttle should be launched otherwise they have to return by Soyuz a Russian space-shuttle but Americans would never accept that. Of course, without coming to concrete conclusion of the Columbia accident, America would not take further steps off space-shuttle launching.

(Adopted)

She : *"And are you sure you love me and no one else ?"*

He : *"Dead sure ! I checked the whole list again yesterday".*

A student at work on his true vocation becomes creative and passionate. A professional whose work comes out of his very soul should almost have to pay instead of being paid for doing that which fills his life with light.

Doing things out of obligation, no matter how much effort you put into it, will always be like dragging a ball and chain. Because of this, every man should struggle to love what he does when he cannot do what he loves.

J. L. Martin Descalzo.

Terrorism's New Strategies

Miss. Snehal Parulekar
B. A. III

"A terrorist is a violent person possessed with means of inflicting violence, inflicting that violence in order to establish that what he say is right and what you say is not right but that I do not even concede to you the right to say that an alternative. thought is possible."

T. N. Seshan

After two decades of organized violence in Panjab and Jammu Kashmir India has learn't to live with terror. But recently the country was greeted by a new face of terror as jehadis moved down innocent including women and infact at the Swaminarayan temple in Gandhinagar coming just seven months after Godhra massacre. The latest killing makes it amply clear that jehadis decided to open fronts against soft targets in states other than Kashmir. The deadly attack on the Swaminarayan temple shown that terrorists have attempted to trigger communal tensions were forwarded this time but the tactic has emerged as the newest threat.

On Tuesday Sept 24 two terrorists stormed into Akshardham, the Swaminarayan temple in Gandhinagar killing 29 civilians including 4 children and three security persons. After that all night gunbattle held and they, were shot dead. The attack symbolised terrors new face.

Why Akshardham ? It's spracing campus in a tourist spot with thousands people from all faiths visiting it everyday. It is in a VIP area near the CMs house.

The key lies in finding out about such plots before they are exculted taking ruthless steps to crack down on terrorist and disrupting their organisation within the country. That called the extra ordinary intelligence capability "Terrorism is globle phenomenon and India is doing all it can to protect the soft targets." says A. S. Dulat. former RAW chief and adviser to the PMQ on Kashmir.

Shortly after the 1997 Kargil war the NDA Government woke up to the urgent need for what is termed "The actionable intelligence."

India at present has a national security as counter terrorist force with the additional operational role in the anti-hijacking hostage situations and protection of select VIPs.

Expanding Targets of Terror

On October 1, 2001 Twenty two persons killed and 60 injured when Jaish-e-Mohammad suicide bomber blows himself up outside the J & K Assembly. In December 13, 2001 thirteen person including 5 Jehadis killed as a fidayeen squad sneaks into parliment house in the head of Delhi. Thirteen people mostly women & children killed by terrorist at Kaluchak, Jammu in May 14, 2002. The attackers were killed by the Police. In Feb 27, 2002 fifty seven Ram-Sevaks travelling on the Sabarmati Express torched to death in train compartment outside the Godhra Station in Gujarat.

Horror on 9168 PN The burning to death of 57 Ram Sevak sparks religious hate across Gujarat and leads to the worst rioting the state

has been since the Babri Masjid fell. In Godra on February 27 it looked like partition against. Carred bodies of 57 people including 25 women and 14 children lay in the burst shell of the railway coach that had been carrying them back from Agra at Ayodhya. Urmilaben Trivedi a VHP leader who was on the train says that as the tired Ram sevaks alighted for tea and snacks a Muslim youth bumped into one of them. One hour often this innocous beginning 57 people lay dead and the train had become a funeral The news spread like coldfire. Revenge attacks have since claimed over 100. Then over than 2000 people reached there and fought one another. Both were armed with swords, sticks and firearms. After that remaining people were shouting slogans like, "Tumhari shahidi bekar nahi jayegi hum mandir bana kar hi rahenge"

Militants storm temple kill 7 Raghunath temple.

At least seven people were reported to have been killed & 28 injured in a daring late sunday evening attack in Jammu when terrorists stormed the historic Raghunath temple. Security personnel immediately cordoned off the area. A gunbattle between the forces and the area, a gunbattle between the forces and militants was on till late evening. The heavily armed militants attacked the temple near Raghunath chowk on Recidenty road at 7 p.m. The area is generally croweted with people visiting the temple and market nearby to people including 4 security personnel & two militants were killed.

The police suspect the involvement of the out lawed students Islamic Movement of India (Simi) in the blast which ripped apart a BEST bus at Ghatkopar (w) killing two people and injuring 37 source said. "Simi had allegedly planned two blasts one at Ghatkopar & another at Andheri." While the first bomb placed in a BEST bus on route no. 416 exploded at 6.40 p.m. another kept in a bus or rout no-316 (Andheri Station to Santa-cruse) did not explode. The timer was believed to have been set to 20 minutes. The bomb had a capacity to cause damage around 100 metres, The senior police officer said "The intention were to kill at least 100 commuters in both the buses." But in the Ghatkopar incident, all the passangers alighted at the last half near railway station. The explosion took place when other commuters were about the board the bus at 6.40 p.m.

Really think about it, if God is every where and God exists in every person then why this horrible issue ? Hindu, Muslim, Ayodhya-Ram bhumi on Babari Masjid take place. What our country needs today ? it is unity. No one can terrorise as whatever the reasons are our thinking is the same and unless we wipe out discrimination in the community we can not face terrorism breavely. Each and every child must be given military training so that anyone can fight against the social evils. Tolerence is taught in the schools and homes. It is an identity of Indian but in case of terrorism enough with tolerance !!

***

Stores are not just something we read to put ourselves and our children to sleep, nor just something we read in literature classes. Rather, they are the thing that lies at the heart of human intelligence. To understand intelligence, we need to understand stories : their structure, their acquisition, their retelling.

Robert Sternbert

"So you think you've got problems !" a man said to his co-worker. "I lent a guy Rs. 50,000 for plastic surgeoy. and not I don't know what he looks like !"

Contribution of N.C.C. in Inclucating Leadership Qualities in Indian Youth

Miss. Deepali Patil

B. A. II

It was Dr. Kothari, who stated that, "The Destiny of India is being shaped in her class-rooms." It means that the young generation today is the maker of new India tomorrow. The statement by Dr. Kothari clearly indicates the fact that the class-room is the right place to shape budding youths to become the model citizens of India. Proper schooling enables the young minds to acquire many aspects which will be helpful for them to state the character of nation. "Leadership" is one of the most essential qualities to be acquired by the young generation.

The Bhagwatgita rightly explains Leadership as,

"Leader's duty ordained
by his nature
Is to be how
Unflinching and fearless
Great hearted in battle
A resolate Leader."

When we think of the noble saying of the Bhagwatgita we have to think of true nature of the quality of leadership.

It is said that, human personality itself is the store house of noble qualities early from the birth. Proper motivation helpes to bring such qualities to the surface. Unless there is proper target before our eyes, we cannot reach to the goal.

If we wish to taste sweeter fruits, we have to cultivate and to nature the plants; in the same manner leadership without proper training and timely guidance is impossible thing. Leaders are architects of any nation. An able leader is a noble born given by the mighty God. But the paradox is that every man is not a born leader. The qualities which are necessary to be a leader are to be acquired. At this juncture N.C.C. plays a herculean role. N.C.C. is the best way to develop leadership quality in young generation. The basic aim of N.C.C. is to provide para- military training. In the pre-Independence period Netaji provided para-military training. He fought against the British imperialism and became 'Netaji'- The beloved leader of millions of Indians.

N.C.C. helps the young men to develop the spirit of patriotism. They are motivated to fight for the protection of our borders. Through the medium of N.C.C. young generation can learn that life itself is the war front and that they should be promising enough, to fight against evils that can harm the character and greatness of nation.

N.C.C. inculcates the values like team spirit, discipline, commitment to do something for the nation even it enables them to render their selfless sacrifice for the sake of safety and security of the mother land. N.C.C. is the best workshop where the best qualities like

devotion, patriotism, courage, boldness etc. are instilled in the cadets. It gives a new direction and dimension to our approach to discipline which is the inherent feature of the N.C.C.

The inculcation of the spirit of self-confidence leads the young generation to render their human service to lead the nation to become self-sufficient and to become one among the galaxy of developed state. N.C.C. helps the young minds to be brave and fearless. As a result they can shine in social, industrial and cultural fields. Aims of N.C.C. is development of both Individuality and Personality. Naturally, the physical fitness and the mental abilities of the participant are taken into consideration. It teaches the values like obedience, to the serious proper mannerisms, courage, patience, integrity, sense of justice, high moral and selfless sacrifice.

One who wish to become a leader must have these qualities and capacity to bring them into practice in day-today life. Leader must have capacity to understand his followers. He must have self-disciplines and power of persuation. He must have sense of adjustment and true spirit of democracy.

N.C.C. does not distinguish the participants into the narrow walls of caste, creed, religion and differences based on poverty or richness of material thing. N.C.C. creates heraes in action. We do not find difference in act and saying of the true cadets. Sometimes we can acquire qualities which can give a fresh stand to our life. Pandit Nehru, Mrs. Gandhi became the Global personalities due to proper schooling by proper people only.

The young generation today participates in N.C.C. and strictly follow the high ideals of these great sons in history and their glorious deeds for the nation, they will surely reach to the goal of becoming a leader in the future to come.

Therefore I think that, N.C.C. is the right and best channel to undertake leadership quality.

***

I believe in miracles. The way I see it, life isn't flat and thin and "realistic", it's rich and full of mystery and surprise. I think miracles exist in part as gifts and in part as clues that there is something beyond the flat world we see. I also think they happen every day, from the baby's perfect shoulder in the sonogram to saints perfoming wonders.

Peggy Noonan

Papa Bear : *"Somebody has eaten all my porridge !"*

Baby Bear : *"Somebody has eaten all my porridge !"*

Mama Bear : *"Nag ! Nag ! Nag ! I haven't even made it yet."*

Reap the Harvest

If you have the soul of a gardner, not for anything would you work with gloves on. The feel of the warm earth, not too dry, not too wet, is something no one can ever describe to you if you don't get it yourself. The smell of it and the unassuring wonder of what it accomplishes fill you with a kind of faith. You may not actually think about it, but if you do, it probably comes out something like this : if anything so simple, so humble, can do so much, there is hope for man, no matter how determined he is to destory himself.

Ruth Stout, Gardening without work.

O My Mind

O My Mind
don't walk so fast
you are endlessly walking
but my mind is constantly aching.

You are wandering
throughout the universe
I am earthly therefore
like you cannot traverse

You are boundless, checkless
so you can see even unseen
I am chained and
live in boundries within

Miss Parveen Shaikh- B.A.III

An Orphan

I have neither mother not father
Am I a sinner ?
I have searched for your love
But not yet given up !
Where ever should I beg for alms
Yet it is empty Alas !
Nobody has given me a piece of bread
However for love I traverse road
My hands have remained empty
And my eyes for love thirsty
Yes I am mad, I don't understand
love is not found on the roads and beyond
I have to walk on this road
And I am sure certainly somebody I'll get ahead
Yet I can't seek the deserved love
where my mind will ponder like dove
Therefore I ask you o Mothers and fathers
love your children and give them what they deserve.

Miss Reshma Pathan- B.A.III

In Kolhapur

Please don't mistake us
Though we have cherished
16th century values
We are progressing
And changing our rules.
Take for example
Municipal electricity scam
Or even of milk or sugar
The same is Damn !
And of course why not
This is Kalapur,
The land of Arts
Kolhapur has its own
Identity and stance
O yes one more thing
We are lucky to have
Waters of five ganges together
But mind you
Do not taste it ever
In slogans it is
Clean city
Beautiful city
Actually it is full of filth
And very much dirty
About 'Roads' don't ask me !
Only thing I can tell
Once you drive on the roads
You can go everywhere very well
Roads are mended
Only by patchwork
But never are those restructured
I am sorry
But I am rather realistic
Otherwise Kolhapur is fantastic

Miss Reshma Pathan
B.A.III

A Poem Dedicated to my Teacher

You have made me happy
By imparting knowledge of the world
You taught me what to ignore
And how belief should be hold

The thing that impresses me most
Is your utter simplicity
And the thing that touches me
Is your pure humanity

You have imbibed in me that
If I expect honesty from others
First I must be honest myself
And then to others.

We are undivided whole
Wherever I may go my life is
Always connected with you
I wish in my life to be just like you

Miss Aparna Ulagadde
B.A.II

दि प्रेस ॲण्ड रजिस्ट्रेशन ऑफ बुक्स ॲक्ट

नियम ८, फॉर्म नं. ४ प्रमाणे आवश्यक असलेली माहिती

स्थळ	:	ताराराणी विद्यापीठ, कोल्हापूर
काळ	:	वार्षिक
नांव	:	शरद श्रीपाद गोसावी राजहंस प्रिंटिंग प्रेस
राष्ट्रीयत्व	:	भारतीय
पत्ता	:	२५० / ब २७, नागाळा पार्क, कोल्हापूर ४१६ ००२. फोन : २६६६३६०, २६६४६३०
नांव	:	प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार रं. पाटील
राष्ट्रीयत्व	:	भारतीय
पत्ता	:	कमला महाविद्यालय ताराराणी विद्यापीठ, राजारामपुरी, कोल्हापूर
नांव	:	प्रा. सुजय बाबुराव पाटील
राष्ट्रीयत्व	:	भारतीय
पत्ता	:	कमला महाविद्यालय ताराराणी विद्यापीठ, कोल्हापूर
मालकी	:	कमला महाविद्यालय ताराराणी विद्यापीठ, कोल्हापूर

मी. डॉ. क्रांतिकुमार रं. पाटील असे जाहिर करतो की, वरील माहिती माझ्या समजुतीप्रमाणे बरोबर आहे.

प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार रं. पाटील

अहवाल विभाग

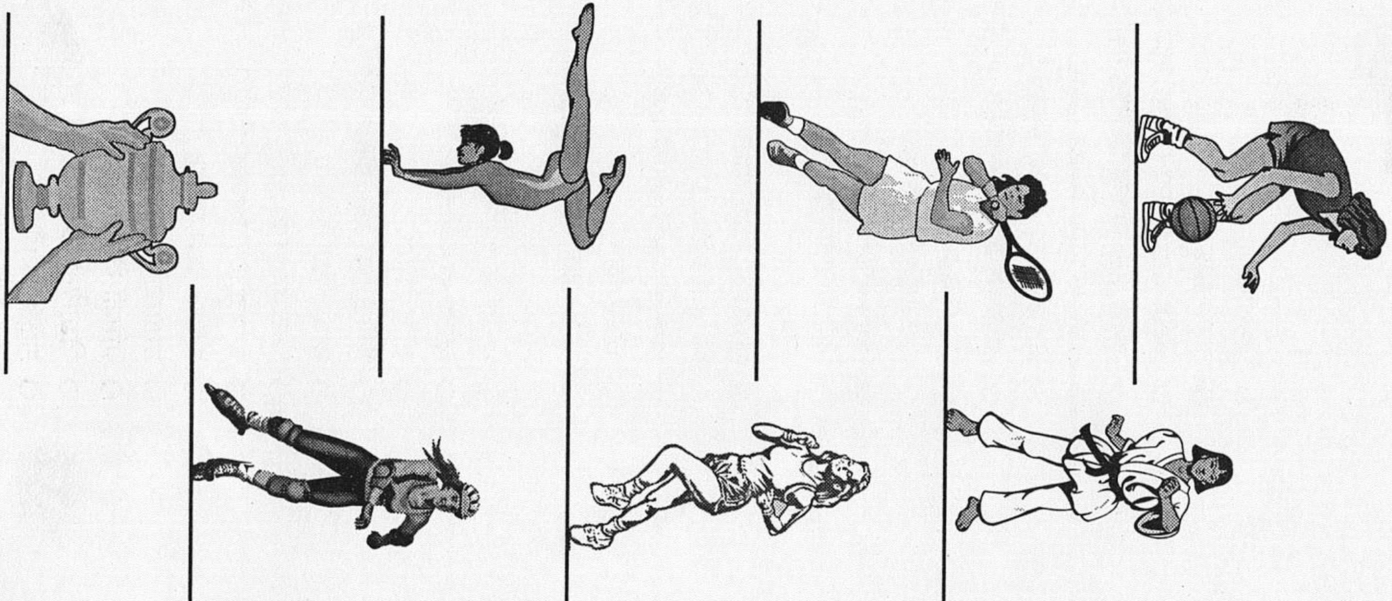

अनुक्रमणिका

- जिमखाना
- राष्ट्रीय छात्र सेना
- राष्ट्रीय सेवा योजना (वरिष्ठ महाविद्यालय)
- राष्ट्रीय सेवा योजना (कनिष्ठ महाविद्यालय)
- व्यवसायाभिमुख शिक्षण विभाग
- प्रौढ व निरंतर शिक्षण विभाग
- स्पर्धात्मक परीक्षा मार्गदर्शन आणि व्यक्तिमत्त्व विकास समिती
- वाद विवाद मंडळ
- लोकसंख्या शिक्षण मंडळ
- मराठी वाङ्मय मंडळ
- हिंदी साहित्य मंडळ
- इंग्लिश फोरम
- सामाजिक शास्त्र मंडळ
- निसर्ग व पर्यावरण जाणिव जागृती मंडळ
- योगा व स्वास्थ जागृती मंडळ
- कॉमर्स फोरम
- विविध कला गुण विकास मंडळ
- 'गुंजारव' भित्तीपत्रक
- प्राध्यापक प्रबोधिनी समिती
- कमला हेल्थ क्लब
- सहल विभाग
- लैंगिक छळ प्रतिबंधक समिती
- माजी विद्यार्थिनी संघ
- 'अपयशातून यशाकडे' मानस तज्ञांचे मार्गदर्शन
- वार्षिक दिन अहवाल
- संगणक अभ्यास केंद्र
- ग्रंथालय अहवाल
- प्रसिद्धी विभाग
- विद्यार्थिनी कल्याण निधी विभाग
- साक्षरता अभियान
- तक्रार निवारण समिती

जिमखाना अहवाल

कमला महाविद्यालयाच्या सिनीयर संघाने बास्केट बॉल, व्हॉली बॉल, हॅण्डबॉल, खो-खो, ज्युदो, शुटींग, अॅथलेटिक्स, मीट इ. क्रीडा प्रकारामध्ये कौतुकास्पद यश मिळविले. खो-खो व बास्केट बॉल संघांनी कोल्हापूर झोन स्पर्धेमध्ये सुयश मिळवून आंतर विभागीय स्पर्धेत प्रवेश केला. आंतर विद्यापीठ स्पर्धेकरीता 'शिवाजी विद्यापीठाच्या संघात' आमच्या विद्यार्थिनींची निवड झाली. तसेच 'अश्वमेध' मुंबई येथे आमच्या गायत्री मंडलिक, उज्वला काटे, संगिता पाटील, दिप्ती पाटील या विद्यार्थिनी सहभागी झाल्या.

जिमखाना विभागाच्या सर्व यशस्वी उपक्रमांना मा. प्राचार्य डॉ. कांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

जिमखाना विभाग संचालिका

प्रा. सौ. एस्. एम्. काळे

प्रा. सौ. एस्. एस्. पाटील

क्रीडा विभाग

कु. गायत्री मंडलीक
आंतर विद्यापीठ बास्केटबॉल
स्पर्धेत सहभाग

कु. क्षमा पाटील
आंतर विद्यापीठ हँडबॉल
स्पर्धेत सहभाग

कु. दिप्ती पाटील
राष्ट्रीयस्तर आंतर विद्यापीठ
खो-खो स्पर्धेत सहभाग

कु. उज्वला काटे
राष्ट्रीयस्तर व अश्वमेध खोखो
स्पर्धेत सहभाग

कु. संगीता पाटील
राष्ट्रीय स्तर व अश्वमेध खो-खो
स्पर्धेत सहभाग

कु. सुप्रिया बेडेकर
राष्ट्रीयस्तर व अश्वमेध खो-खो
स्पर्धेत सहभाग.

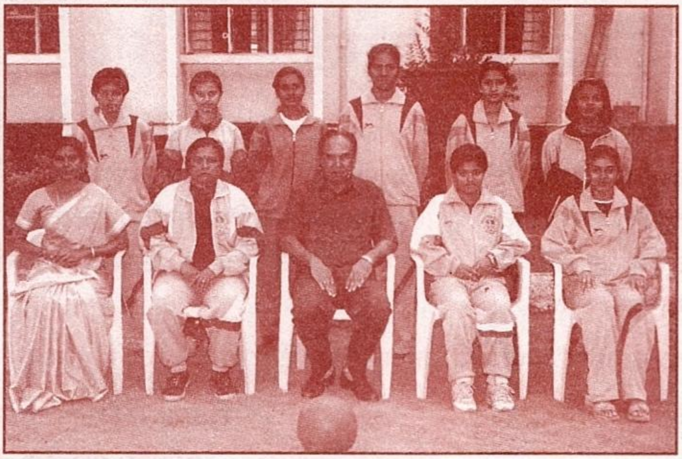

गायत्री मंडलिक
पुनम कोळी, उज्वला काटे
रूपाली जाधव, बानु शेख
अनिता चौगुले, प्रमिला
शितल शिंदे
प्राचार्यासमवेत आंतर विभागीय
बास्केट बॉल स्पर्धेत सहभागी झालेला
संघ

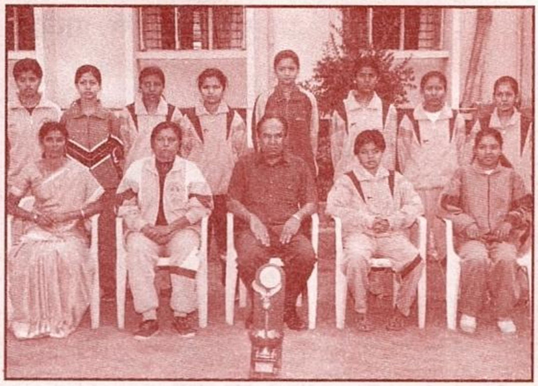

उज्वला काटे, पुनम कोळी, गायत्री मंडलिक, गिरीजा
जाधव, अनिता भोपळे, सुप्रिया बेडेकर, शुभांगी आळवेकर,
विद्या जाधव, पुनम कोळी, संगिता पाटील
प्राचार्यासमवेत आंतर विभागीय स्पर्धेत तृतीय क्रमांक प्राप्त
केलेला खो-खो संघ

सुप्रिया बेडेकर, उज्वला काटे, पुनम कोळी,
सुप्रिया पाटील, गायत्री मंडलिक
प्राचार्यासमवेत कोल्हापूर झोन विभागात रिले संघात
द्वितीय क्रमांक मिळालेला संघ

कु. शेवंता नाईक
राष्ट्रीय कराटे स्पर्धेत सहभाग

कु. अनिता चौगुले
शिवाजी विद्यापीठ
बास्केटबॉल कॅम्पमध्ये सहभाग

कु. सुप्रिया पाकले
विभागीय हॅण्डबॉल निवडीसाठी निवड

कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या संघाने बास्केटबॉल, हॅण्डबॉल, खो-खो, तलवार बाजी, कॅरम, टेबल टेनिस, बुद्धिबळ, ज्युदो आणि अॅथलेटिक्स मीट इ. क्रीडा प्रकारामध्ये भाग घेतला व सुयश मिळविले.

कु. आरती खांडके
विभागीय हॅण्डबॉल
निवडीसाठी निवड

कु. ज्योति राजपूत
राष्ट्रीय ज्युदो स्पर्धेत सहभाग

कु. वासंती पाटील
शहरस्तरावर १०० मी व
२०० मी. धावणे मध्ये प्रथम क्रमांक.

कु. दिपाली डावरे
शहरस्तरावर ४०० मी., ३००
मी. धावणेमध्ये प्रथम क्रमांक

कु. दिप्ती जाधव
शहरस्तर गोळाफेकमध्ये
प्रथम क्रमांक

कु. सुप्रिया शिंदे
शहरस्तर उंच उडी
प्रथम क्रमांक

कु. शितल पंढरे
शहरस्तर ८०० मी.
धावणे द्वितीय क्रमांक

कु. सारिका मोठे
शहरस्तर ४ X १०० मी.
रिले प्रथम क्रमांक

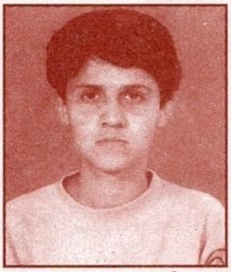

कु. मंदाकिनी सुर्यवंशी
राज्यस्तरीय टेबल टेनिस
कॅम्पकरिता निवड

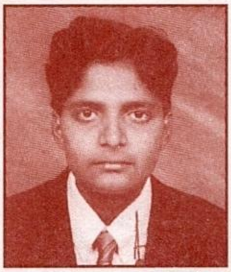

कु. शामल खंडागळे
विभागीय टेबल टेनिस
द्वितीय क्रमांक

कु. दिपाली पावले
विभागीय टेबल टेनिस
द्वितीय क्रमांक

कु. ज्योति पाटील
विभागीय बुद्धिबळ स्पर्धेत
सहभाग

कु. गायत्री आळवेकर
शहरस्तर ४ X १०० मी.
रिले प्रथम क्रमांक

कु. दिपाली कारंडे
शहरस्तर ४ X १०० मी.
रिले प्रथम क्रमांक

कु. स्वाती तानवडे
शहरस्तर ४ X १०० मी.
रिले प्रथम क्रमांक

राष्ट्रीय छात्र सेना NCC अहवाल

कमला महाविद्यालयातील राष्ट्रीय छात्रसेनेच्या वीरांगणांची घोडदौड सतत चालूच आहे. मागील वर्षीच्या घोडदौडीपेक्षा एक पाऊल पुढेच पडलेले दिसून येते.

शैक्षणिक वर्ष २००२-२००३ मध्ये विविध ठिकाणी झालेल्या कॅम्पमध्ये आमच्या विद्यार्थिनी सहभागी झाल्या व त्यांनी चमकदार कामगिरी करून दाखविली. तसेच प्रजासत्ताक दिनानिमित्त शिवाजी पार्क स्टेडियम मुंबई व शाहू स्टेडियम कोल्हापूर येथील परेडकरीता सहभागी विद्यार्थिनींनी उत्कृष्ट नेतृत्व केले. जल साक्षरता अभियानांतर्गत कोल्हापूर ते पुणे 'जल साक्षरता सायकल रॅली' मध्ये आमच्या चार छात्रसैनिकांनी सहभाग घेतला. २००२ मध्ये झालेल्या 'सी' प्रमाणपत्र परीक्षेत कॉलेजच्या ७ कॅडेट उत्तीर्ण झाल्या. त्या पैकी ज्युनियर अंडर ऑफिसर चंदा प्रकाश नलवडे ही 'अ' श्रेणीत आणि बाकीच्या ६ कॅडेट 'ब' श्रेणीत उत्तीर्ण झाल्या. तसेच 'ब' प्रमाण-पत्र परीक्षेत १७ कॅडेट उत्तीर्ण झाल्या. त्या पैकी सार्जंट पूनम आण्णासो कोळी हिला 'अ' श्रेणी मिळाली.

राष्ट्रीय छात्र सेनेच्या सर्व उपक्रमांना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

2 / Lt सौ. वर्षा साठे - एनसीसी विभाग प्रमुख

ज्यु. अंडर ऑफिसर
सुप्रिया श्रीकांत संकपाळ
CATC III KOP. Pre CATC. I
Intergroup (Ahmednagar)
NIC (ओरिसा)
TSC - I, II, III, Blood Donor

ज्यु. अंडर ऑफिसर
अमृता विलास निंबाळकर
कॅम्प : ट्रेकिंग कॅम्प (हिमाचल प्रदेश)
TSC (सांगली)
Blood Donor

सार्जंट
वैशाली भिमराव नायकवडी
कॅम्प : ट्रेकिंग कॅम्प (हिमाचल प्रदेश)
CATC III KOP. Pre CATC. I
Intergroup (Ahmednagar)
TSC - I, II, III, Blood Donor

सार्जंट
पूनम आण्णसो कोळी
कॅम्प : ATC : KOP

सार्जंट
स्वाती विलास पाटील
कॅम्प : ATC : KOP
ATC : Panhala

सी. पी. एल.
इंदिरा सुरेश यादव
कॅम्प : CATC III KOP, Pre CATC. I
Inter group (अहमदनगर)

सी. पी. एल.
प्रियदर्शनी बाबासाहेब मोहिते
कॅम्प : NIC (ओरिसा)

सी. पी. एल.
रेश्मा बशीरखान पठाण
कॅम्प : TSC (सांगली) NIC (औरंगाबाद)

कॅडेट
शितल दिलीपराव घाटगे
कॅम्प : ATC (कोल्हापूर) NIC (कराड)

कॅडेट
शितल राजाराम होडगे
कॅम्प : ATC : (कोल्हापूर)
NIC : (कराड), TSC (सांगली)

कॅडेट
निलोफर अल्लाबक्ष शेख
कॅम्प : TSC, I, II, III : KOP
ATC : (कोल्हापूर), ATC : (पन्हाळा)

कॅडेट
पूनम उदय करवडे
TSC (सांगली)
ATC (कोल्हापूर)

सार्जंट
दिपाली प्रताप पाटील
कॅम्प : ATC : (कोल्हापूर)
RDC : (मुंबई)

सी. पी. एल.
शुभांगी विलासराव कदम
कॅम्प : TSC, I, II, III : KOP
ATC : (कोल्हापूर),
ATC : (पन्हाळा)

सी. पी. एल.
अनिता अनंत कदम
कॅम्प : ATC :
(कोल्हापूर)

कॅडेट
प्रज्ञा रावसाहेब शिंदे
कॅम्प : ALC (ओरिसा)
ATC (पन्हाळा)

कॅडेट
माधूरी दिनेश जोशी
कॅम्प : ATC (कोल्हापूर)
RDC (मुंबई)
CATC I, II, III

कॅडेट
रुपाली यशवंतराव हवालदार
कॅम्प : ATC : (कोल्हापूर)
CATC I, II, III Pre CATC
Inter group : (अहमदनगर)

कॅडेट
दिप्ती रंगराव मोरे
कॅम्प : ATC (पन्हाळा)

छात्रसैनिकांचा विविध उपक्रमातील सहभाग

डॉ. व्ही. टी. पाटील तथा काकाजी यांच्या जयंतीनिमित्त आयोजित रक्तदान शिबिरात रक्तदान करतेवेळी एन. सी. सी. च्या विद्यार्थीनी व 2/Lt प्रा. सौ. वर्षा साठे

जलसाक्षरता अभियानातंर्गत आयोजित राज्यस्तरीय सायकल रॅलीमध्ये सहभागी राष्ट्रीय छात्रसेनेच्या विद्यार्थिनी

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभ २००२-२००३ मध्ये प्रमुख पाहुणे मा. आमदार संपतबापू पाटील यांचे हस्ते एन. सी. सी. **बेस्ट कॅडेट** ॲवॉर्ड स्विकारताना ज्यु. अंडर ऑफिसर कु. अमृता विलासराव निंबाळकर

ओरिसा (कटक) येथील राष्ट्रीय एकात्मता शिबिरामध्ये सहभागी कमला कॉलेजच्या छात्र सैनिका

राष्ट्रीय सेवा योजना (वरिष्ठ महाविद्यालय)

महाविद्यालयामध्ये शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थिनींच्या मनामध्ये सामाजिक कर्तव्यांचे, सेवेचे भान सदैव जागृत रहावे म्हणून राष्ट्रीय सेवा योजना सदैव कार्यरत आहे.. सन २००२-२००३ या शैक्षणिक वर्षामध्ये राष्ट्रीय सेवा योजना अंतर्गत वृक्षारोपण, गाजर गवत निर्मुलन, एड्स रॅली, दत्तकखेडे मौजे कणेरी या गावचा परिसर स्वच्छ करणे, हस्तकला कार्य शाळेचे आयोजन, पल्सपोलिओ अभियानामध्ये सहभाग, जलसंवर्धनाबाबत समाज जागृती व वैज्ञानिक जाणिवा प्रकल्प, रक्तदान शिबीराचे आयोजन इ. उपक्रम राबविले गेले. या सर्व उपक्रमांना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रा. एन्. एस्. शिरोळकर
प्रा. ए. एस्. घस्ते
प्रकल्प अधिकारी

प्रा. जे. बी. पाटील
प्रा. डॉ. बी. व्ही. शेळके
सहाय्यक प्रकल्प अधिकारी

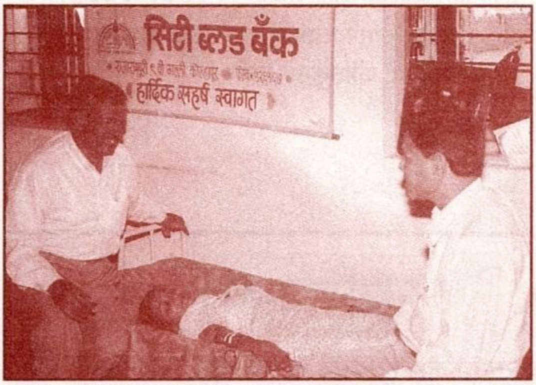

कै. डॉ. व्ही. टी.पाटील तथा काकाजी यांच्या जयंतीनिमित्त आयोजित रक्तदान शिबिरात सहभागी राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विद्यार्थिनी

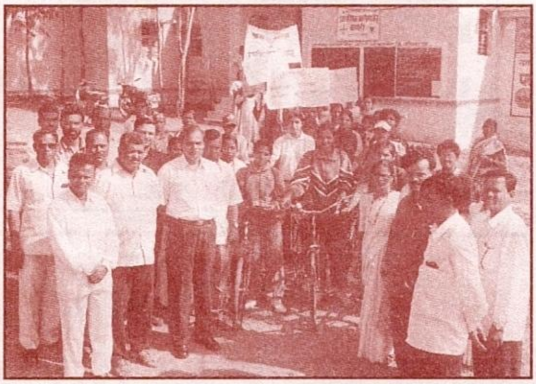

छ. प्रमिलाराजे रुणालयाच्यावतीने आयोजित एडस् रॅलीमध्ये सहभागी राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विद्यार्थिनी

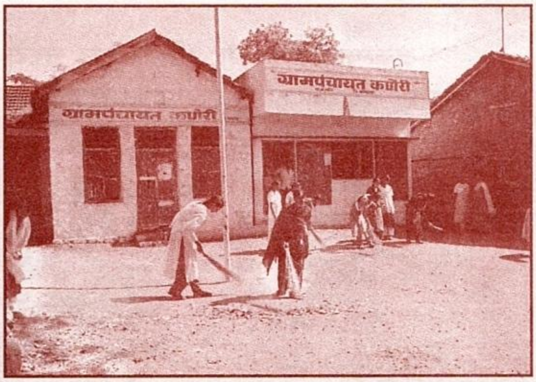

दत्तक खेडे मौ. कणेरी गावच्या परिसराची साफसफाई करताना राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विद्यार्थिनी

मौजे कणेरी येथील काडसिद्धेश्वर हायस्कूल येथील विद्यार्थिनींना हस्तकला विषयक मार्गदर्शक करतांना राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विद्यार्थिनी

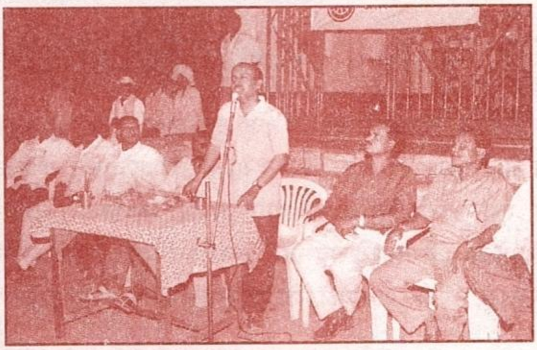

मौजे कणेरी गावांतील ग्रामस्थांना 'जलसंवर्धन काळाची गरज' या विषयाअंतर्गत मार्गदर्शन करताना मा. प्रा. पी. एस. जाधव

वैज्ञानिक जाणिवा प्रकल्पाच्या सन २००२-२००३ परीक्षेस बसलेल्या विद्यार्थिनी मार्गदर्शक प्राध्यापक व मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील

राष्ट्रीय सेवा योजना (कनिष्ठ महाविद्यालय)

महाविद्यालयामध्ये शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थिनींच्या मनामध्ये सामाजिक कर्तव्यांचे, सेवेचे भान सदैव जागृत रहावे म्हणून राष्ट्रीय सेवा योजना सदैव कार्यरत आहे.. सन २००२-२००३ या शैक्षणिक वर्षामध्ये राष्ट्रीय सेवा योजना अंतर्गत वृक्षारोपण, गाजर गवत निर्मुलन, एड्स रॅली, दत्तकखेडे मौजे हणमंतवाडी येथे 'पल्स पोलिओ रॅलीचे' आयोजन करण्यात आले, आरोग्य व पर्यावरण या विषयावरल व्याख्याने व विविध कार्यक्रम राबवले. या सर्व उपक्रमांना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रकल्पाधिकारी, प्रा. श्री. ए. एल्. नरके

सी. पी. आर. हॉस्पिटल, कोल्हापूर यांच्यावतीने एडस् जाणीव जागृति रॅलीमध्ये सहभागी प्राध्यापक व विद्यार्थिनी

महाविद्यालयाच्या परिसरातील गाजरगवत निर्मूलन करतांना एन. एस.एस्. च्या विद्यार्थिनी

व्यवसायाभिमुख शिक्षण विभाग

या उपक्रमांतर्गत विद्यापीठ अनुदान आयोगामार्फत सन १९९६-९७ या शैक्षणिक वर्षापासून प्रथम पदवी स्तरावर ''ऑफिस मॅनेजमेंट अँड सेक्रेटरीयल प्रॅक्टीस'' हा व्यावसायाभिमुख शिक्षण अभ्यासक्रम सुरू करण्यास आमच्या महाविद्यालयास परवानगी देण्यात आली आहे. हा अभ्यासक्रम वाणिज्य शाखेकडे सुरु करण्यात आला असून अभ्यासक्रमाबरोबरच प्रत्यक्ष कामाचा अनुभव मिळावा म्हणून वेगवेगळ्या कंपन्या, कारखाने, कार्यालये इ. ठिकाणांना शैक्षणिक भेटी दिल्या जातात गतशैक्षणिक वर्षात एम्.आय.डी.सी. गोकुळ शिरगांव येथील 'मेनन अॅन्ड मेनन बेअरिंग्ज प्रा. लि. या कंपनीस शैक्षणिक भेट आयोजित केली गेली होती. वरील सर्व उपक्रमांसाठी मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

विभाग प्रमुख

प्रा. एस्. व्ही. बागल

'मेनन अँड मेनन बेअरिंग्ज प्रा. लि. ' गोकुळ शिरगांव या कंपनीस शैक्षणिक भेट प्रसंगी व्यवस्थापनाशी चर्चा करतांना विद्यार्थिनी

प्रौढ व निरंतर शिक्षण विभाग

विद्यार्थिनींच्या शैक्षणिक विकासाबरोबर त्यांचा शारीरिक व मानसिक विकास होण्याच्या दृष्टीने त्यांच मन व मनगट बळकट होण्याच्या उद्देशानं प्रौढ व निरंतर शिक्षण विभागामार्फत जिमखाना विभागाच्या सहयोगाने १९८५ पासून 'ज्युदो-कराटे' हा एक महिन्याचा कोर्स राबविला जात आहे. या कोर्समुळे विद्यार्थिनी स्वसंरक्षणाच्या बाबतीत आत्मनिर्भर होण्यास बरीच मदत होत आहे.

विभाग प्रमुख

प्रा. श्रीमती रेखा पंडित

'ज्युदो-कराटे कोर्स'मधील विद्यार्थिनी 'वन हॅण्ड इप्पोन' करताना...

स्पर्धात्मक परीक्षा मार्गदर्शन आणि व्यक्तिमत्त्व विकास समिती

२१ व्या शतकाची आव्हाने पेलण्यासाठी विद्यार्थिनींना सक्षम, समर्थ बनविण्यासाठी विद्यार्थिनींचा परिपूर्ण व्यक्तिमत्त्व विकास होणे गरजेचे आहे. त्या दृष्टीने स्पर्धात्मक परीक्षा मार्गदर्शन व व्यक्तिमत्त्व विकास समिती सदैव प्रयत्नशील असते या वर्षी या समितीमार्फत विविध उपक्रम राबविण्यात आले.

'बँकिंग क्षेत्रातील बदल' या विषयांवर बँक ऑफ महाराष्ट्राच्या शाखा व्यवस्थापिका श्रीमती सुखिता भावे यांनी विचार मांडले. उद्योजकता शिबिराच्या उद्घाटन प्रसंगी संजीवनी विकास प्रशिक्षण केंद्र सांगलीचे सचिव श्री. अनिल सुर्यवंशी यांनी विविध उद्योग व्यवसायामध्ये महिलांच्या उत्कर्षाबाबत मार्गदर्शनपर मते मांडली. प्रा. डॉ. वर्षा मैंदर्गी यांचे 'तणाव व्यवस्थापन' या विषयांवर व्याख्यान झाले. कु. माणिक पाटील यांची स्पर्धा परीक्षांची तयारी कशी करावी ? या विषयावर व्याख्यान झाले. श्री. उदय चौगुले यांची Introduction to Career Avenues, Career for women, what's happening ? Financial Services ? या विषयावर व्याख्यानमालिका आयोजित करण्यात आली. श्रीमती गीतांजली शिंदे यांनीही स्पर्धा परीक्षांबाबत मुलींच्या शंकांचे निरसन केले. वरील सर्व उपक्रमांना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रा. डॉ. वर्षा मैंदर्गी
विभाग प्रमुख व इतर सदस्य

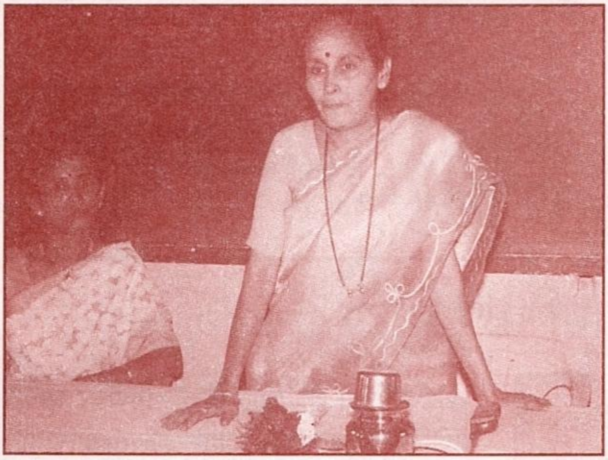

'बँकिंग क्षेत्रातील बदल' या विषयावर विचार मांडतांना बँक ऑफ महाराष्ट्रचे रिजनल मॅनेजर श्रीमती सुखिता भावे

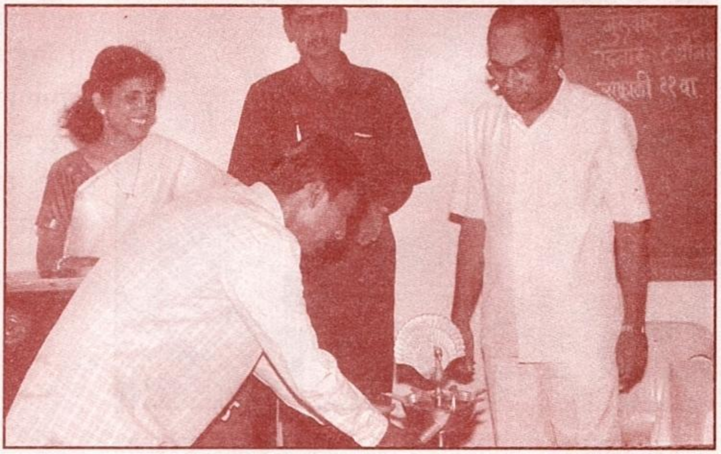

उद्योजकता परिचय शिबिराच्या उद्घाटनप्रसंगी मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील, प्रा. सौ. मैंदर्गी, घाटगे पाटील इंडस्ट्रिजचे श्री. उदय चौगुले

वक्ता दशसहस्त्रेशू

वादविवाद मंडळ

सध्याच्या स्पर्धेच्या युगामध्ये व्यक्तिमत्त्व विकासाचे महत्त्व अनन्य साधारण असे आहे. व्यक्तिमत्त्व विकासातील आवश्यक घटक म्हणजे वक्तृत्त्व कला व त्यातून येणारा आत्मविश्वास. आमच्या विद्यार्थिनींच्यामध्ये या दोन्ही घटकांचा विकास व्हावा म्हणून आम्ही 'वादविवाद मंडळा' मार्फत सदैव प्रयत्न करतो. दि. ०९ सप्टेंबर २००२ रोजी 'राष्ट्रीय खेळ दिना'निमित्त व दि. ९ जानेवारी २००३ रोजी वार्षिक स्नेहसंमेलना निमित्त वक्तृत्त्व स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले. यामध्ये अनेक विद्यार्थिनींनी उत्स्फूर्त सहभाग घेतला तसेच शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत व राज्यस्तरीय खुल्या वक्तृत्व व निबंध लेखन स्पर्धेमध्ये आमच्या विद्यार्थिनींनी भाग घेऊन यश मिळविले. वादविवाद मंडळाच्या सर्व उपक्रमांना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रा. सुजय पाटील
विभाग प्रमुख व इतर सदस्य

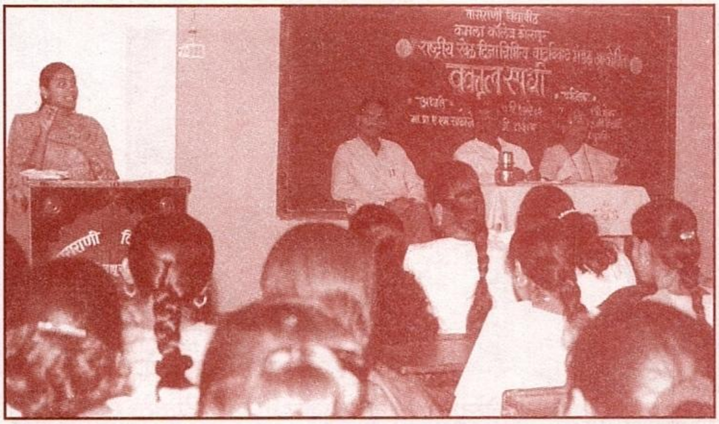

राष्ट्रीय खेळ दिनानिमित्त आयोजित वक्तृत्व स्पर्धेत भाषण करतांना महाविद्यालयाची विद्यार्थिनी

कु. दिपाली पाटील
श्रीधर स्पोटर्स, मु. पो. सोनरवाडी यांच्या तर्फे आयोजित 'खुल्या वक्तृत्व स्पर्धेत प्रथम क्रमांक', कोल्हापूर जिल्हा वक्तृत्व विकास समिती मार्फत आयोजित स्व. वसंतराव शेटे राज्यस्तरीय वक्तृत्व / काव्यवाचन स्पर्धेत उत्कृष्ट काव्य रसिकाचा प्रथम क्रमांक प्राप्त.

कु. राजलक्ष्मी चव्हाण
राजर्षी शाहू नगर वाचनालय, शिरोळ सुवर्णमहोत्सवी वर्षानिमित्त आयोजित राज्यस्तरीय काव्यवाचन स्पर्धेत चौथा क्रमांक प्राप्त.

कु. रेश्मा पठाण
कोल्हापूर जिल्हा वक्तृत्व विकास समिती मार्फत आयोजित स्व. वसंतराव शेटे राज्यस्तरीय वक्तृत्व / काव्यवाचन स्पर्धेत उत्कृष्ट काव्यवाचन स्पर्धेत उत्तेजनार्थ प्रथम क्रमांक प्राप्त.

कु. शितल भोरे
'महाराष्ट्र शासन समाजकल्याण विभाग-कोल्हापूर' यांच्यावतीने आयोजित निबंध लेखन स्पर्धेत जिल्ह्यात प्रथम क्रमांक प्राप्त.

लोकसंख्या शिक्षण मंडळ

प्रौढ आणि निरंतर शिक्षण विभाग शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर यांच्या मार्गदर्शनाने आमच्या महाविद्यालयात लोकसंख्या शिक्षण मंडळ कार्यरत आहे. चालू शैक्षणिक वर्षामध्ये या मंडळामार्फत विविध उपक्रम राबविले गेले. 'बहाई युथ असोसिएशन आणि ग्लोरी पर्सनॅलिटी डेव्हलपमेंट इन्स्टिट्यूट कोल्हापूर' यांच्या संयुक्त विद्यमाने ''११ जुलै हा लोकसंख्या दिन' साजरा करण्यात आला. १३ जुलै ते १५ जुलै २००२ या दरम्यान लोकसंख्या दिनानिमित्त पोस्टर्स प्रदर्शन आयोजित केले गेले. दि १६-०८-२००२ रोजी कोल्हापूर जिल्हा सहकार बोर्ड व महाविद्यालय यांच्या संयुक्त विद्यमाने 'युवती सहकार मेळावा' संपन्न झाला. दि. २५-१०-२००२ रोजी 'फोरम ऑफ फ्री एन्टरप्राईजेस मुंबई'द्वारे आयोजित ३७ वी हिराचंद वालचंद स्मृती वक्तृत्व स्पर्धा महाविद्यालयात संपन्न झाली. वरील सर्व उपक्रमांना मा. प्राचार्यांचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रा. नेताजी पोवार
प्रकल्पाधिकारी, लोकसंख्या शिक्षण मंडळ

लोकसंख्या शिक्षण मंडळ व अर्थशास्त्र विभाग यांच्यावतीने आयोजित पोस्टर्स प्रदर्शनाची पाहणी करतांना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील व इतर प्राध्यापक वर्ग

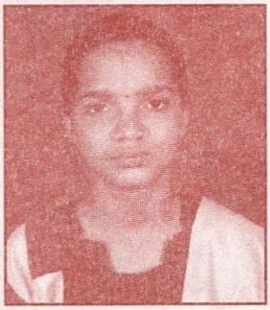

कु. अनमोली उपाध्ये
कोल्हापूर जिल्हा सहकार बोर्डाच्या वक्तृत्व स्पर्धेत जिल्हा स्तरावर द्वितीय क्रमांक व महाराष्ट्र राज्य सहकार संघाच्या राज्यस्तरीय वर्क्तृत्व स्पर्धेसाठी निवड.

'मराठी असे आमुची माय बोली'

मराठी वाङ्‌मय मंडळ

'युवा सकाळ आणि युवतींच्या अपेक्षा' या परिसंवादाचे उद्घाटन करताना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील, श्री. मल्हार अरणकल्ले-संपादक, दै. सकाळ, कोल्हापूर विभाग, श्री. नंदन मिठारी-मुख्य व्यवस्थापक, दै. सकाळ व इतर

विद्यार्थिनींच्यामध्ये संभाषण, वाचन, आकलन व लेखन या भाषिक कौशल्यांचा विकास व्हावा या हेतूने 'मराठी वाङ्मय मंडळाची' स्थापना करण्यात आली. सन् २००२-२००३ या शैक्षणिक वर्षात मराठी वाङ्मय मंडळाच्यावतीने दि. २७ जुलै २००२ रोजी प्राध्यापक प्रबोधिनीच्या सहयोगाने 'कवयित्री शांता शेळके' या विषयावर प्रा. मंदा कदम यांचे व्याख्यान आयोजित केले गेले. दि. १ ऑगस्ट २००२ रोजी लोकमान्य टिळक पुण्यतिथी निमित्त निबंध लेखन स्पर्धा घेण्यात आली. ०२ ऑक्टोबर २००२ रोजी कमला कॉलेज व युवा सकाळ यांच्या संयुक्त विद्यमाने 'युवा सकाळ व युवतींच्या अपेक्षा' हा परिसंवाद संपन्न झाला. दि. ०४, ०५, ०६ डिसेंबर २००२ रोजी कमला कॉलेज, इंडियन डेंटल असोसिएशन शाखा कोल्हापूर व युवा सकाळ यांच्या सहयोगाने 'दंत चिकित्सा' शिबिराचे आयोजन करण्यात आले. मराठी वाङ्मय मंडळाच्या या सर्व उपक्रमांना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन व विद्यार्थिनींचा उत्स्फूर्त सहभाग लाभला. मराठी वाङ्मय मंडळाच्या सर्व उपक्रमांना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रा. सुजय पाटील
मराठी वाङ्मय मंडळ प्रमुख व इतर सदस्य

'युवा सकाळ आणि युवतींच्या अपेक्षा' परिसंवादात आपले विचार मांडतांना विद्यार्थिनी कु. अनमोली उपाध्ये

'युवा सकाळ आणि युवतींच्या अपेक्षा' परिसंवादास उपस्थित विद्यार्थिनी

दंतचिकित्सा शिबिराचे उद्‌घाटन करताना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील व उपस्थित डॉक्टर मंडळी व विद्यार्थिनी

दंतचिकित्सा शिबिरात विद्यार्थिनींच्या दातांची तपासणी करतांना डॉक्टरांचे पथक

हिंदी साहित्य मंडळ

हिंदी भाषा संदर्भात विद्यार्थिनींच्यामध्ये संभाषण, वाचन, लेखन व आकलन या भाषिक कौशल्यांचा विकास व्हावा या उद्देशाने हिंदी साहित्य मंडळाची स्थापना करण्यात आली.

या शैक्षणिक वर्षामध्ये या मंडळामार्फत विविध उपक्रम राबविले गेले. दि. १३-०८-२००२ रोजी मंडळाच्या उद्‌घाटकपर प्रसंगी प्रा. रजनी भागवत यांचे व्याख्यान झाले. १४ सप्टेंबर २००३ रोजी हिंदी दिनानिमित्त डॉ. सुनिलकुमार लवटे यांचे व्याख्यान झाले व हिंदी दिना निमित्त निबंध लेखन, वक्तृत्त्व व पत्रलेखन स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले. तसेच महाविद्यालयाच्या वार्षिक स्नेहसंमेलनानिमित्त हिंदी निबंध लेखन स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले. या सर्व उपक्रमांना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रा. डॉ. सुमित्रा पोवार
विभाग प्रमुख

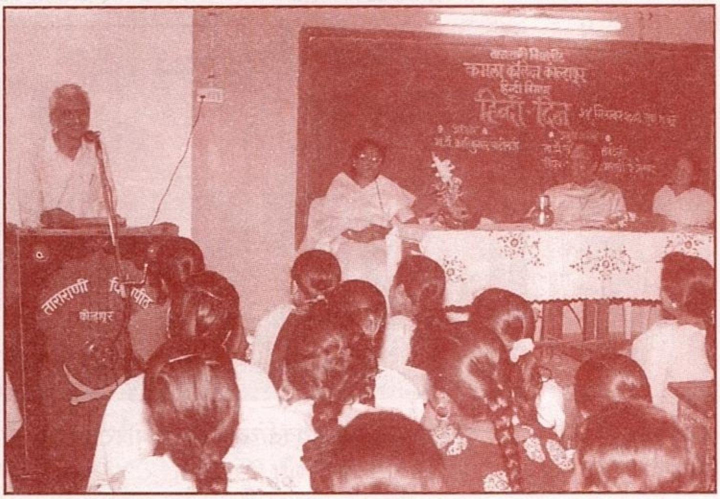

कार्यक्रमाचे अध्यक्ष प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील, डॉ. बी. व्ही. शेळके व विद्यार्थिनी

'हिंदी दिनानिमित्त' आयोजित व्याख्यानात विचार मांडताना मा. प्रा. डॉ. सुनिलकुमार लवटे.

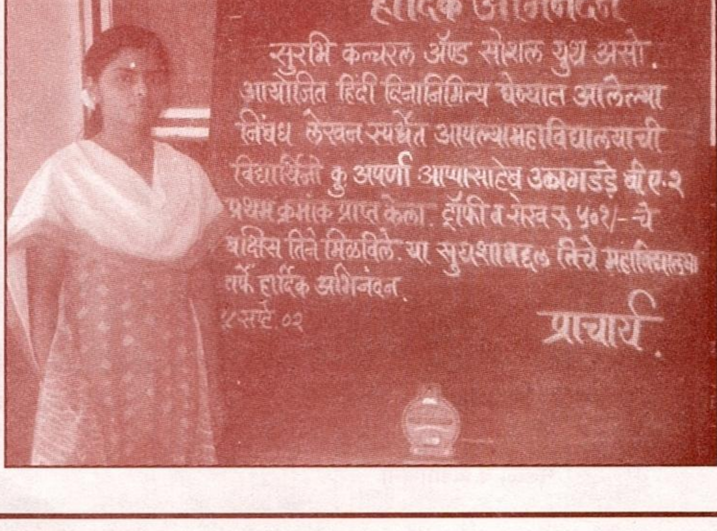

सुरभि कल्चरल क्लब ॲण्ड सोशल युथ असोसिएशन आयोजित निबंध लेखन स्पर्धेत यशस्वी विद्यार्थिनी कु. अपर्णा आप्पासाहेब उळागड्डे.

इंग्लीश फोरम

विद्यार्थिनींच्या मनातून इंग्रजी भाषेबद्दलची अनाठायी भिती नष्ट व्हावी व त्यांनी आत्मविश्वासपूर्वक इंग्रजी भाषेचा व्यवहारात व शैक्षणिक उपक्रमांत वापर करावा या उद्देशाने इंग्लीश फोरम कार्यरत आहे. चालू शैक्षणिक वर्षामध्ये इंग्लीश फोरममार्फत विविध स्पर्धा व अभ्यासवर्गाचे आयोजन करण्यात आले. बी.ए. भाग१ व २ या वर्गातील 'आवश्यक इंग्रजी' विषयांत कमी गुण मिळालेल्या विद्यार्थिनीसाठी उजळणी वर्गाचे आयोजन करण्यात आले तर दि. ०८ जानेवारी २००३ रोजी या संदर्भात 'संगणक' या विषयांवर ॲपटक कॉम्प्युटर्सचे श्री. चिटणीस यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. दि. २१ फेब्रुवारी २००३ रोजी इंग्लीश फोरमच्या वतीने घेतलेल्या विविध स्पर्धातील विजेत्या विद्यार्थिनींना बक्षिसे देण्यता आली. यावेळी इंग्रजीचे नामवंत प्राध्यापक डॉ. श्री. सहदेव चौगुले यांचे व्याख्यान संपन्न झाले. वरील सर्व उपक्रमांस मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रा. श्रीमती नीता धुमाळ
प्रमुख इंग्लिश फोरम

इंग्लिश फोरम विभागाच्या पारितोषिक वितरण प्रसंगी विद्यार्थिनींना मार्गदर्शन करतांना प्रा. डॉ. सहदेव चौगुले

सामाजिक शास्त्र मंडळ

महाविद्यालयातील कला व वाणिज्य शाखेतील विद्यार्थिनींना विविध सामाजिक शास्त्रांच्या संकल्पनांची तोंड ओळख व्हावी, वेगवेगळ्या विषयांचे ज्ञान व्हावे या हेतूने सामाजिक शास्त्र मंडळाने चालू शैक्षणिक वर्षामध्ये व्याख्याने आयोजित केली. दि. ०९-०८-२००२ रोजी 'तणाव मुक्त आनंदी जीवन' या विषयावर प्रा. विश्वास तडसरे यांचे व्याख्यान आयोजित केले. तर दि. २७-१२-२००२ रोजी 'शिव कार्याचे सत्य स्वरूप' या विषयावर कॉ. गोविंदराव पानसरे यांचे व्याख्यान आयोजित केले. वरील सर्व उपक्रमांस मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रा. एन्. एस्. शिरोळकर
सामाजिक शास्त्र मंडळ प्रमुख

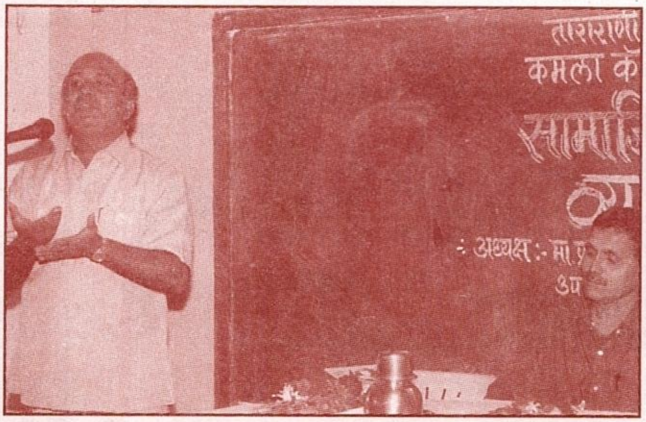

सामाजिक शास्त्र अभ्यास मंडळच्यावतीने 'तणावमुक्त आनंदी जीवन' या विषयावर व्याख्यान देताना मानसशास्त्राचे ज्येष्ठ अभ्यासक प्रा. विश्वास तडसरे

निसर्ग व पर्यावरण जाणीव जागृती मंडळ

विद्यार्थिनींच्या मनामध्ये निसर्ग व पर्यावरणाविषयी प्रेमनिर्माण व्हावे या उद्देशाने निसर्ग व पर्यावरण मंडळामार्फत विविध उपक्रम राबविण्यात आले. दि. ११ ऑगस्ट २००२ रोजी मसाई पठार, पन्हाळा येथे निसर्ग भ्रमंतीचे आयोजन करण्यात आले. दि. १२ ऑगस्ट रोजी नागपंचमीच्या निमित्ताने सर्प-पोस्टर प्रदर्शनाचे आयोजित करण्यात आले. तर २१ ऑगस्ट २००२ रोजी शाहूवाडी तालुक्यातील 'बर्की' येथे 'जंगल ॲडव्हेंचर' चे आयोजन करण्यात आले. वन्य जीवन सप्ताहनिमित्त दि. ०४ ऑक्टोबर २००२ रोजी 'पर्यावरण व स्त्री' या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. वरील सर्व उपक्रमांस मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रा. श्रीमती नीता धुमाळ
विभाग प्रमुख

विश्वप्रकृती निधी कोल्हापूर विभागाचे सहाय्यक शिक्षण अधिकारी श्री. सुहास वायंगणकर 'प्रोजेक्ट टायगर' या विषयांवर स्लाईड शो व व्याख्यान देताना...

सर्प पोस्टर प्रदर्शनाचे उद्घाटन करतांना
मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील

बर्की जंगलाची भ्रमंती करतांना
निसर्ग मंडळाच्या विद्यार्थिनी

पर्यावरण तज्ञ डॉ. अनुराधा सामंत यांचे
आभार प्रदर्शन करताना प्रा. ए. एम. साळोखे

योगा व स्वास्थ्य जागृती मंडळ

विद्यार्थिनींचे मानसिक व शारीरिक आरोग्य उत्तम रहावे या उद्देशाने योगा व स्वास्थ जागृती मंडळाच्या वतीने विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले होते. दि. २९-०७-२००२ ते ०३-०८-२००२ या कालावधीत योग शिबिराचे आयोजन करण्यात आले. दि. ०५ ऑगस्ट २००२ रोजी 'स्तनपान विषयीचे समज गैरसमज' या विषयावर स्त्री रोग तज्ञ व बालरोग तज्ञांचे चर्चासत्र आयोजित करण्यात आले. राष्ट्रीय पोषक आहार सप्ताहनिमित्त ''पोषक आहाराचे महत्त्व' या विषयांवर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. वरील सर्व उपक्रमांस मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रा. श्रीमती रेखा पंडित
विभाग प्रमुख

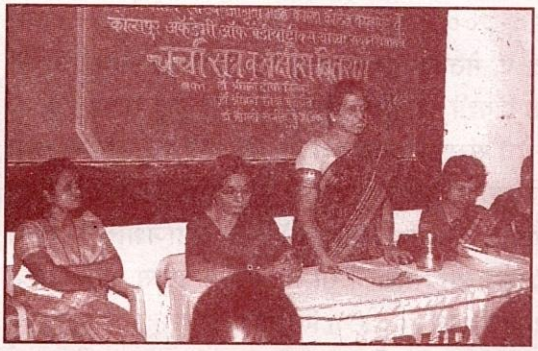

जागतिक स्तनपान सप्ताहानिमित्त आयोजित चर्चासत्रात बोलतांना बालरोगतज्ञ डॉ. दीपा कित्तूर

राष्ट्रीय पोषक आहार सप्ताहनिमित्त आयोजित व्याख्यान व फिल्म शोमध्ये बोलतांना क्षेत्रिय प्रचार अधिकारी श्री. नाना मेश्राम

कॉमर्स फोरम

जागतिकीकरणाच्या युगात कॉमर्स शाखेचे महत्त्व विद्यार्थिनींना विशद करण्यासाठी कॉमर्स फोरम तर्फे विविध उपक्रम राबविण्यात आले. दि. ०१-०८-२००२ रोजी ''फ्यूचर प्रॉस्पेक्टस् इन कॉमर्स स्ट्रीम'' या विषयांवर श्री. विक्रांत जोशी सेंटर मॅनेजर आय्.एम्.एस्. व श्री. अभिषेक दास यांची व्याख्याने आयोजित करण्यात आली. वरील सर्व उपक्रमांस मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रा. एस्. व्ही. बागल
विभाग प्रमुख

''फ्यूचर प्रॉस्पेक्टस् इन कॉमर्स स्ट्रीम'' या विषयांवर बोलताना श्री. अभिषेक दास

विविध कलागुण विकास मंडळ

महाविद्यालयाच्या स्थापनेपासून या मंडळाची स्थापना होऊन विविध स्वरूपाने कार्य चालू आहे. विद्यार्थिनींच्या अंगी असलेल्या सुप्त कलागुणांना संधी देणे त्यांचा व्यक्तिमत्व विकास करणे हे या मंडळाचे उद्दिष्ट आहे. सन् २००२-२००३ या शैक्षणिक वर्षामध्ये या मंडळामार्फत विविध उपक्रम राबविले गेले आहेत. कै. डॉ. व्ही. टी. पाटील तथा काकाजी कै. सरोजिनी देवी विश्वनाथ पाटील तथा पूज्य काकीजी, श्रीमंत छ. शाहू महाराज, डॉ. बाबासाहेब मोबेडकर छ. महाराणी ताराराणी म. जोतिराव फुले व सावित्रीबाई फुले ह्या थोर सामाजिक विभूतींच्या जयंती व पुण्यतिथी निमित्त त्यांच्या प्रतिमांचे पूजन करण्यात आले. दि. ५ सप्टेंबर २००२ रोजी शिक्षकदिन संपन्न झाला. तसेच गुरूवार दि. १५ ऑगस्ट २००२ रोजी व रविवार दि. २६ जानेवारी २००३ रोजी ताराराणी विद्यापीठाच्या प्रांगणात ध्वजवंदनाचा समारंभ पार पाडला गेला व दि. ०७-१०-२००२ रोजी भवानी महोत्सव निमित्त 'घटस्थापना' समारंभ कोल्हापूरचे निवासी उपजिल्हाधिकारी मा. श्री. द. प. मेतके व त्यांच्या सुविद्य पत्नी सौ. माधुरी मेतके यांच्या हस्ते संपन्न झाला. शुक्रवार दि. ११-१०-२००२ या दिवशी 'मातृदिन' निमित्त हळदी कुंकू समारंभ संपन्न झाला. शुक्रवार दि. १७ जानेवारी २००३ या दिवशी संस्थेचे संस्थापक अध्यक्ष कै. डॉ. व्ही. टी. पाटील तथा काकाजी यांच्या ८ व्या पुण्यतिथी निमित्त 'शिक्षण महर्षि विश्वनाथ तुकाराम पाटील या ग्रंथांचे प्रकाशन समारंभ संपन्न झाला. त्याचवेळी 'ताराराणी विद्यापीठाचा आदर्श शिक्षक पुरस्कार' कमला कॉलेजचे समाजशास्त्र विषयाचे अधिव्याख्याते प्रा. ए. एम. साळोखे यांना तर उषाराजे हायस्कूलच्या शिक्षिका सौ. सुप्रिया भानुदास मोहिते यांना आदर्श शिक्षिका पुरस्कार प्रदान करण्यात आला. १८ व १९ जानेवारी २००३ या दिवशी कमला महाविद्यालयाच्या प्रांगणांत शिवाजी विद्यापीठ प्राचार्य असोसिएशन, कोल्हापूर यांचे विद्यमाने अखिल महाराष्ट्र अशासकीय महाविद्यालय प्राचार्य महासंघाचे २८ वे राज्यस्तरीय वार्षिक अधिवेशन संपन्न झाले. दि. १० फेब्रुवारी २००३ या दिवशी ताराराणी विद्यापीठातर्फे दिला जाणारा 'भद्रकाली ताराराणी पुरस्कार' थोर समाजसेविका सौ. सिंधुताई सपकाळ यांना देण्यात आला. दि. २० मार्च २००३ या दिवशी तुकाराम बीज निमित्त कन्हैया कुंदप यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. वरील सर्व उपक्रमांना मा. प्राचार्य डॉ. कांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रा. ए. एम. साळोखे
विभाग प्रमुख व इतर सदस्य

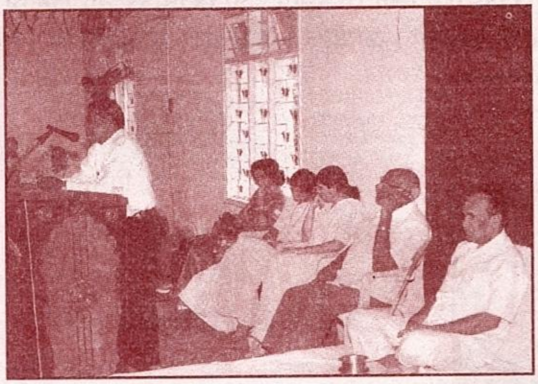

कै. सौ. सरोजिनीदेवी विश्वनाथ पाटील तथा काकीजी यांच्या ३३ व्या पुण्यतिथी निमित्त आयोजित कार्यक्रमात या विषयावर भाषण करतांना मा. भालबा विभुते

शिक्षक दिनानिमित्त्य विद्यार्थिनी मंडळामार्फत आयोजित कार्यक्रमात मनोगत व्यक्त करताना कु. दिपाली पाटील

घटस्थापना व विजयादशमीनिमित्त आयोजित
'मातृदिन' प्रसंगी हळदीकुंकु समारंभ

'स्त्री - आज, काल, उद्या' या विषयावर भाषण करताना
श्रीमती वासंती मेरु

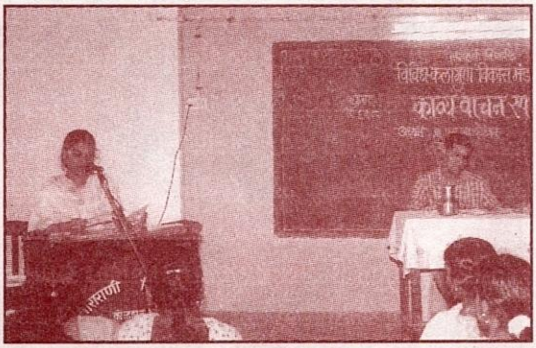

ती. काकाजींच्या १०२ व्या जयंतीनिमित्त
काव्यवाचन करताना कु. होगाडे
शेजारी उपप्राचार्य प्रा. एम. एन. कोळेकर

गुंजारव भित्तीपत्रक

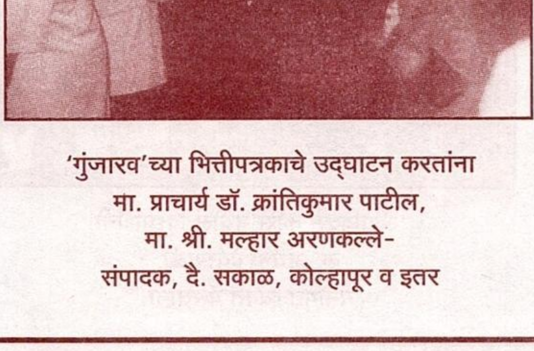

'गुंजारव'च्या भित्तीपत्रकाचे उद्घाटन करतांना
मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील,
मा. श्री. मल्हार अरणकल्ले-
संपादक, दै. सकाळ, कोल्हापूर व इतर

विद्यार्थिनींच्या सुप्त साहित्यिक कला गुणांना संधी देण्यासाठी 'गुंजारव भित्ती पत्रक' सदैव कार्यरत असते. २००२-२००३ या शैक्षणिक वर्षामध्ये ऋतुहिरवा, वंदेमातरम्, राष्ट्रभाषा हिन्दी दिन, अहिंसेचे पुजारी, म. गांधी, जयजवान जय किसानचे उद्घोषक लालबहाद्दूर शास्त्री, ब्रह्मांडाचे रहस्य जाणीले कुणी, व उमलले फूल हे वैचारिक मंथनाचे इ. अंक प्रकाशित करण्यात आले. या अंकामधून विद्यार्थिनींनी चौफेर विषयांवर प्रभावी लेखन केले. 'गुंजारव' या भित्ती पत्रकाचे उद्घाटन दै. सकाळ कोल्हापूरचे मुख्य संपादक व लेखक मा. श्री. मल्हार अरणकल्ले यांचे हस्ते करण्यात आले. वरील सर्व उपक्रमांस मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रा. श्रीमती डॉ. बी. व्ही. शेळके
विभाग प्रमुख

प्राध्यापक प्रबोधिनी

आमच्या महाविद्यालयातील तज्ज्ञ व अनुभवी प्राध्यापकांच्या विचारांचे आदान-प्रदान व्हावे तसेच महाविद्यालयाव्यतिरिक्त समाजाच्या विविध क्षेत्रांतील तज्ज्ञ मान्यवरांच्या विचारांची, कार्याची ओळख व्हावी म्हणून प्राध्यापक प्रबोधिनी मार्फत व्याख्याने आयोजित केली जातात. २००२-२००३ या शैक्षणिक वर्षामध्ये दि. २७ जुलै २००२ रोजी मराठी वाङ्मय मंडळाच्या सहयोगाने प्राध्यापक प्रबोधिनीने 'कवयित्री शांता शेळके' या विषयांवर प्रा. मंदा कदम यांचे व्याख्यान आयोजित केले होते. तसेच दि. २८ डिसेंबर २००२ रोजी कॉ. गोविंदराव पानसरे यांचे ''शिव कार्याचे सत्य स्वरूप'' या विषयांवर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. वरील सर्व उपक्रमांस मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रा. श्रीमती रेखा पंडित
विभाग प्रमुख

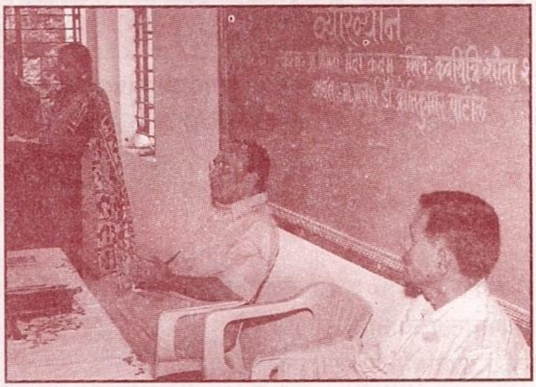

प्राध्यापक प्रबोधिनी व मराठी वाङ्मय मंडळ यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित 'कवयित्री शांता शेळके' या विषयावरील व्याख्यानात विचार मांडताना ज्येष्ठ कवयित्री प्रा. मंदा कदम

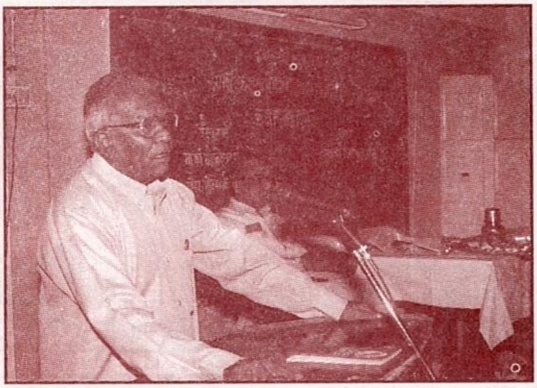

'शिव कार्याचे सत्य स्वरूप' या विषयांवर विचार मांडताना कॉ. गोविंदराव पानसरे

कमला हेल्थ क्लब

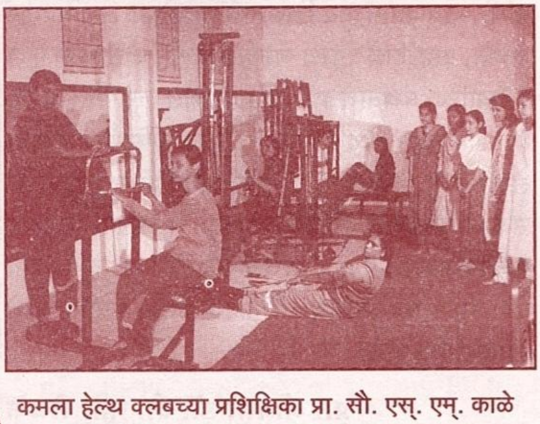

कमला हेल्थ क्लबच्या प्रशिक्षिका प्रा. सौ. एस्. एम्. काळे यांचे समवेत व्यायाम प्रकारांचा सराव करताना कमला हेल्थ क्लबच्या विद्यार्थिनी

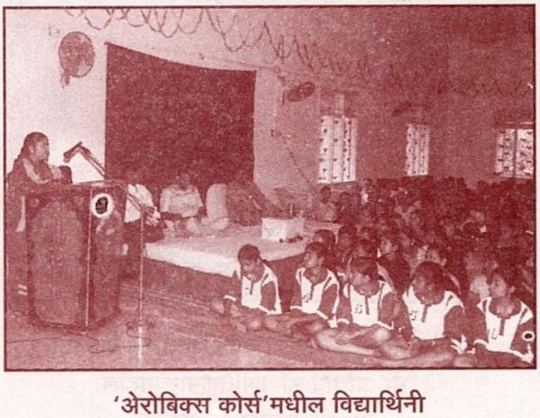

'अेरोबिक्स कोर्स'मधील विद्यार्थिनी कु. अर्चना देवस्थळी मनोगत व्यक्त करताना

'विद्यार्थिनींची शारीरिक क्षमता व मानसिक स्वास्थ्य उत्तम रहावे तसेच त्यांचा सर्वांगीण विकास व्हावा या उद्देशाने १९९३ रोजी कमला हेल्थ क्लबची स्थापना करण्याची आली. या क्लबमध्ये असणाऱ्या सर्व सोयीनींयुक्त अत्याधुनिक साहित्याचा व मशनिरीचा उपयोग आमच्या महाविद्यालयातील विद्यार्थिनीबरोबरच समाजामधील वेगवेगळ्या क्षेत्रात काम करणाऱ्या महिला करतात. सन २००२ पासून हेल्थ क्लबमध्ये 'अेरोबिक्स'चा एक महिन्याचा कोर्स सुरु करण्यात आला आहे. त्याचाही लाभ विद्यार्थिनींना होतो. 'अेरोबिक्स'मधील विद्यार्थिनींच्या समूहाने अमरावती, परमवाडा, चिखलदरा, खामगांव इ. विविध ठिकाणी अेरोबिक्सची प्रात्याक्षिके सादर केली. कमला हेल्थ क्लबच्या सर्व उपक्रमांना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रा. श्रीमती एस. एम. काळे – विभाग प्रमुख व प्रशिक्षिका

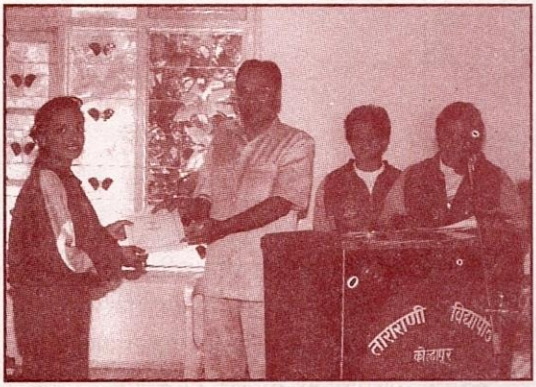

अेरोबिक्स कोर्समधील विद्यार्थिनींना प्रमाणपत्र वितरण करतांना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील

अेरोबिक्स कोर्समधील विद्यार्थिनी समवेत प्रात्याक्षिके दाखवितांना प्रशिक्षिका प्रा. श्रीमती एस. एम. काळे

सहल विभाग

विद्यार्थीनींना वर्षभरातील अभ्यासाबरोबर त्यांच्या मनाला प्रसन्नता वाटावी, वेगवेगळ्या भौगोलिक स्थळांची माहिती व्हावी, तेथील समाजाची व संस्कृतीची, राहणीमानाची माहिती व्हावी, निसर्ग सौंदर्य पाहता यावे म्हणून द्वितीय सत्रात बुधवार, दि. १५ जानेवारी २००३ या दिवशी एक दिवसाची रामतीर्थ, आंबोली या ठिकाणी सहल आयोजित करण्यात आली. वरील सर्व उपक्रमांस मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रा. ए. एम्. साळोखे
विभाग प्रमुख

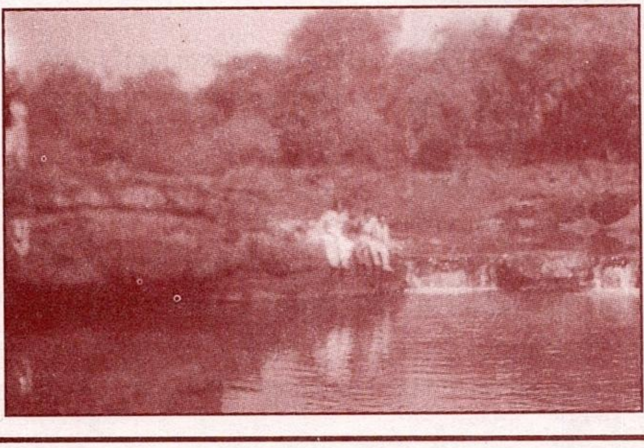

रामतीर्थ, आंबोली या निसर्गरम्य ठिकाणी मंत्रमुग्ध झालेल्या कमलाच्या विद्यार्थिनी

लैंगिक छळ प्रतिबंधक समिती

संस्थेत व महाविद्यालयांत महिला कर्मचारी व विद्यार्थिनींना कोणत्याही लैंगिक अहवेलनेस बळी न पडता मोकळ्या वातावरणांत काम करता यावे स्त्रीयांच्या संदर्भातील समाजाच्या अयोग्य कल्पनांची विद्यार्थिनींना जाणीवी व्हावी या उद्देशाने लैंगिक छळ प्रतिबंधक समितीची स्थापना करण्यात आली. या समितीमार्फत विद्यार्थिनींच्यासाठी 'कुमारावस्था : समस्यांचा काळ' या विषयावर प्रा. सौ. एस्. टी. मगदूम यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. वरील सर्व उपक्रमांस मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

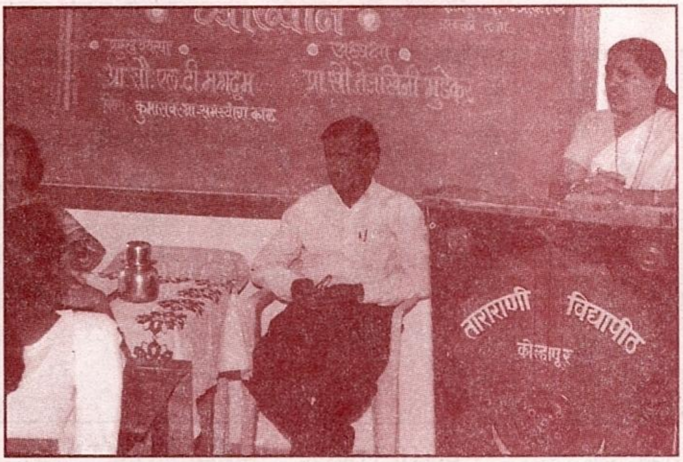

प्रा. श्रीमती टी. बी. भुडेकर
प्रतिबंधक समिती प्रमुख

लैंगिक छळ : प्रतिबंधक समिती मार्फ त आयोजित व्याख्यानात 'कुमारावस्था - समस्यांचा काळ' या विषयावर भाषण करताना प्रा. सौ. एल. टी. मगदूम

माजी विद्यार्थीनी संघ

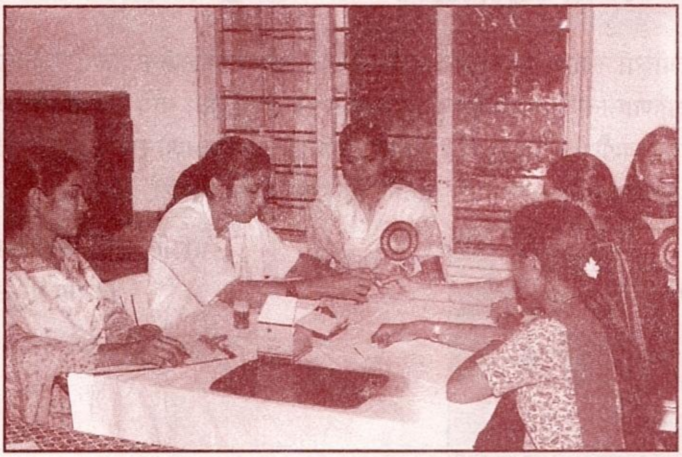

सर्वरोग निदान शिबिरात विद्यार्थिनींची रक्तगटाची तपासणी करतांना डॉक्टरांचे पथक

कमला महाविद्यालयातून ज्ञान आणि संस्कार घेऊन बाहेर पडलेल्या व समाजाच्या विविध क्षेत्रांत कार्यरत असणाऱ्या कमलाच्या माजी विद्यार्थिनींचे कॉलेजशी असलेले नाते अधिक दृढ व्हावे त्यांच्या अनुभवाचा फायदा आजी विद्यार्थिनींना व्हावा या उद्देशाने माजी विद्यार्थिनींच्या संघाची स्थापना दि. १७ मार्च २००२ रोजी करण्यात आली. या संघामार्फत २००२-२००३ या शैक्षणिक वर्षामध्ये विविध उपक्रम राबविले गेले. दि. २० ऑगस्ट

२००२ रोजी 'जागो हिंदुस्थानी' हा देशभक्तीपर गीतांचा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला. दि. २३ ऑक्टोबर २००२ रोजी 'सर्व रोग निदान शिबिराचे' आयोजन करण्यात आले. दि. ९ जानेवारी २००३ रोजी 'वाहतूकीचे नियम व सुरक्षा' या विषयांवर सौ. दिघावकर मॅडम यांचे व्याख्यान संपन्न झाले. तर महाराष्ट्र राज्य लोकसेवा आयोगतर्फे घेण्यात आलेल्या महिला पोलीस उपनिरीक्षक परीक्षेमध्ये कमलाची माजी विद्यार्थिनी कु. माणिक वसंतराव पाटील हिने राज्यात प्रथम क्रमांक मिळविला याबद्दल माजी विद्यार्थिनी संघातर्फे तिचा सत्कार करण्यात आला. वरील सर्व उपक्रमांस मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रा. श्रीमती के. के. बागवे
माजी विद्यार्थिनी संघ प्रमुख

महिला पोलीस उप-निरीक्षक परीक्षेमध्ये महाराष्ट्रात सर्वप्रथम आलेली माजी विद्यर्थिनी कु. माणिक पाटील हिचा सत्कार करताना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील व माजी विद्यार्थिनी संघाच्या अध्यक्षा मा. प्रा. सौ. कविता बागवे

अपयशातून.... यशाकडे...

बारावीच्या परीक्षेमध्ये अनुत्तीर्ण झाल्याने खचलेल्या किंवा अपेक्षेपेक्षा कमी गुण मिळाल्याने निराश झालेला विद्यार्थी व त्यांच्या पालकांना मानसिक आधार आणि मार्गदर्शन उपलब्ध करून देण्याच्या हेतूने 'दै. सकाळ व मनोविकास प्रबोधिनी' यांच्या संयुक्त विद्यमाने 'अपयशातून यशाकडे' हा उपक्रम आमच्या कमला महाविद्यालयांत दि. २२ मे ते २५ मे व १० जून ते १३ जून २००२ या कालावधीत राबविला गेला.

मा. प्राचार्यांसमवेत तज्ञ समुपदेशक व विद्यार्थिनी

वार्षिक दिन

महाविद्यालयीन विद्यार्थिनींच्या जीवनातील आनंदाची मैफल म्हणजे 'वार्षिक दिन'. यावर्षी आमच्या महाविद्यालयातील वार्षिक दिनाचा शुभारंभ दि. १२ जानेवारी २००३ रोजी झाला. याप्रसंगी विविध कला गुणदर्शनाचे कार्यक्रम सादर केले गेले. दि. १३ जानेवारी रोजी फूड फेस्टिव्हल व फनी गेम्स्चे आयोजन करण्यात आले. स्नेहसंमेलनानिमित्त रांगोळी, मेहंदी, कुकरी, वक्तृत्व व निबंध लेखन इ. स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले. दि. ६ फेब्रुवारी २००३ रोजी वार्षिक पारितोषिक वितरणाचा कार्यक्रम विधानसभा सदस्य आमदार श्री. संपतराव पवार-पाटील यांच्या हस्ते संपन्न झाला. वरील सर्व उपक्रमांना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रा. डॉ. सौ. वर्षा मैंदर्गी
वार्षिक दिन कार्याध्यक्षा

'खवैयांची मैफल' फूड फेस्टिवलचे उद्घाटन करताना
प्रा. डॉ. सौ. वर्षा मैंदर्गी,
मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील व इतर

सॅलेड डेकोरेशन स्पर्धेची पाहणी करताना
मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील, प्राध्यापक वर्ग
आणि वार्षिक दिन समिती सदस्य

विविध कलागुणदयकेमार्फत विनोदी नाट्यछटा 'शुटींग-शुटींग' सादर करताना विद्यार्थिनी

विविध फनीगेम्स व स्टॉलची पाहणी करताना
मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील

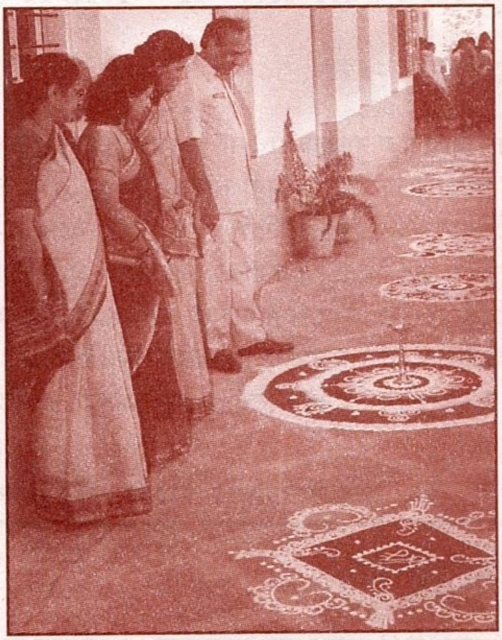

'रंग माझा वेगळा'
रांगोळी स्पर्धेची पाहणी करतांना
मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील आणि वार्षिक दिन
समिती सदस्य

'बुगडी माझी सांडली गं !'
विविध कलागुण दर्शनमध्ये
लावणीनृत्य सादर करताना
कु. अर्चना पाटील - बी. कॉम. भाग -२

'आली आली हो भागाबाई !'
भारुड सादर करताना विद्यार्थिनी...

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ मान्यताप्राप्त

संगणक अभ्यास केंद्र

आमच्या महाविद्यालयात 'यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ' नाशिक यांचे मान्यता प्राप्त संगणक अभ्यास केंद्र कार्यरत आहे. या केंद्रासाठी सुसज्ज अशी संगणक प्रयोगशाळा असून यावर्षी सप्टेंबर २००२ ते जानेवारी २००३ या कालावधीसाठी अकरा विद्यार्थिनींनी सर्टिफिकेट कोर्स इन ऑफिस कॉम्प्युटिंग' या प्रमाणपत्र अभ्यासक्रमाकरिता प्रवेश घेऊन व्यवस्थितरित्या अभ्यासक्रम पूर्ण केला. या केंद्राकडे आवश्यक अशी गुणवत्ता असणाऱ्या निदेशिका नियुक्त केल्या असून त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली विद्यार्थिनीं आपले अभ्यासक्रम पूर्ण करीत आहेत. या अभ्यासक्रमाशिवाय वाणिज्य शाखेच्या विदयर्थिनींकरिता 'टॅली' हा कोर्स चालविला आहे. या प्रयोगशाळेसाठी वेगळे टेलिफोन आणि इंटरनेट कनेक्शन घेतले असून सर्व कॉम्प्युटर्स लॅन केले आहेत. या इंटरनेट सेवेचा लाभ प्राध्यापक आणि विद्यार्थिनींकडून घेतला जातो.

श्री. नेताजी वि. पोवार – केंद्र समन्वयक

ग्रंथालय अहवाल

ग्रंथालय हे महाविद्यालयाचे ज्ञान भांडार आहे. श्रीमती शकुंतलादेवी हिंदूराव घाटगे अद्ययावत अभ्यासिका सकाळी ७.३० पासून सायंकाळी ५ वाजेपर्यंत सुरु असते. त्याचा लाभ अनेक विद्यार्थिनी घेतात. अभ्यासिकेच्या शेजारी संगणक विभाग असून इंटरनेटची सोय माफक दरात उपलब्ध आहे.

आज अखेर महाविद्यालयाची ग्रंथ संख्या ३३७२१ झाली असून त्यामध्ये १४५३ बायडिंग केलेली मासिके घेतली आहेत. त्या सर्वांची एकूण किंमत रु. १५,५४,०१२ रु. २२ पै. इतकी आहे.

चालूवर्षी ज्युनिअर-सिनिअर व बुक बँकमधून कॉलेजसाठी एकूण ८०२ पुस्तके खरेदी केली असून त्यासाठी चालू वर्षी ८५ हजार रुपये खर्च केले आहेत. ग्रंथालयात सर्व विषयाची ४९ मासिके व ९ दैनिके येतात.

चालू वर्षी बुकबँकेतून ५,२२५/- पुस्तके दिली असून त्याचा लाभ ७४२ विद्यार्थिनींनी घेतला आहे. खेळाडू व हुशार अशा एकूण ५४ विद्यार्थिनींना मोफत पुस्तके दिली आहेत. ग्रंथालय समृद्ध करण्याकरिता प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील सदैव प्रयत्नशील आहेत.

श्री. जे. पी. जाधव - ग्रंथपाल

प्रसिद्धी विभाग

वर्तमानपत्र हा समाज जीवनाचा आरसा आहे. समाजातील विविध घडामोडीचे प्रतिबिंब त्यामध्ये उमटते सन २००२ ते २००३ मध्ये महाविद्यालयातील विविध समित्यांनी आपापले कार्यक्रम आयोजित केले होते त्यामध्ये सांस्कृतिक, उद्‌बोधनपर, विविध व्याख्याने, चर्चासत्रे, पोस्टर प्रदर्शन, एन. एस. एस., एन. सी. सी., क्रीडा नैपुण्य, महापुरुषांच्या जयंत्या असे विविध कार्यक्रम पार पडले. विद्यार्थिनींनी विविध क्षेत्रात केलेल्या गौरवपूर्ण कामगिरीस प्रसिद्धी देण्याचे काम या विभागाने वर्षभर केले. तसेच वर्षभरामध्ये विविध दैनिकांतून ज्या बातम्या प्रकाशित झाल्या त्यांची कात्रणे संग्रहित करून ठेवली आहेत. या कामी प्रा.डी. ए. पाटील व प्रा. एम. ए. लोहार (शिंदे) यांचे सहकार्य मिळाले.

दै. पुढारी, दै. तरुणभारत, दै. सकाळ, दै. लोकमत या लोकप्रिय दैनिकांनी आमच्या विविध बातम्यांना प्रसिद्धी दिली त्याबद्दल मा. संपादक व वृत्तसंकलन प्रतिनिधी यांचे महाविद्यालयाच्यावतीने आभार !

प्रा. अनिल घस्ते - प्रसिद्धी विभाग प्रमुख

विद्यार्थिनी कल्याण निधी विभाग

महाविद्यालयातील शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थिनी अत्यंत गरीब कुटूंबातील असतात तर कांही विद्यार्थीनीचे पालक बेरोजगार असतात तर कांही विद्यार्थिनींना पालकच नसतात. अशा होतकरु, प्रामाणिक, गरीब, हुशार विद्यार्थिनींचा शोध घेऊन त्यांना आर्थिक सहकार्य करणे हा महाविद्यालयाचा हेतू आहे. या अनुषंगाने या कामी एक समिती स्थापन केली असून ती समिती अशा विद्यार्थिनींचे अर्ज मागवून घेते व त्यांची मुलाखत घेवून योग्य विद्यार्थिनींची ''विद्यार्थिनी कल्याण निधी'' साठी निवड केली जाते. केलेला आर्थिक पुरवठा याचा विनियोग विद्यार्थिनी बस पासेस, पुस्तके, परीक्षा फी, यासाठीच करतात की नाही याचे परीक्षणही केले जाते. सन २००२-२००३ या शैक्षणिक वर्षामध्ये २८ विद्यार्थिनींना आर्थिक सहाय्य देण्यात आले. तसेच या शैक्षणिक वर्षामध्ये विशेष आर्थिक मदत खालील विद्यार्थिनींना मा. प्राचार्यांच्या हस्ते प्रदान करण्यात आली.

१) कु. स्वाती विलास पाटील	बी. ए. -२	मुंबई येथे राष्ट्रीय क्रीडास्पर्धेसाठी बॉक्सींगमध्ये सहभाग.
२) कु. उज्वला बाजीराव काटे	बी. ए. - १	हरियाना, रोहतक या ठिकाणी राष्ट्रीय खो-खो महिला स्पर्धेमध्ये सहभाग
३) कु. सुप्रिया मोहन बेडेकर	बी. ए. - १	
४) कु. संगिता बापूसो पाटील	बी. ए. - १	
५) कु. दिप्ती भिमराव पाटील	बी. ए. - १	

एकूण ३३ विद्यार्थिनींना या मंडळामार्फत आर्थिक मदत देण्यात आली. या उपक्रमासाठी मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे वेळोवेळी मार्गदर्शन व सल्ला घेण्यात आला.

प्रा. ए. एम. साळोखे
विभाग प्रमुख व इतर समिती सदस्य

साक्षरता अभियान

सन २००२-२००३ या शैक्षणिक वर्षात आमच्या महाविद्यालयामध्ये ''साक्षरता अभियान समितीची स्थापना करण्यातआली. या समितीमध्ये वरिष्ठ व कनिष्ठ महाविद्यालयातील सर्व वर्ग शिक्षकांचा समावेश करण्यात आला आहे. राष्ट्रीय साक्षरता मिशनने अंगीकारलेल्या संपूर्ण साक्षरता अभियानाचे महत्त्व विद्यार्थिनींना माहित व्हावे व स्वयंसेवी भावनेने त्यांनी निरक्षरांना साक्षरतेचे महत्त्व पटवून देऊन आपापल्या परिसरात असलेल्या निरक्षर व्यक्तींना लेखन, वाचन व आकडे मोडीचे किमान कौशल्य शिकवून राष्ट्रीय बांधिलकीची जोपासना करावी या हेतूने दि. ५ सप्टेंबर २००२ रोजी आंतरराष्ट्रीय साक्षरता दिनाचे औचित्य साधून प्रत्येक वर्गातील ५ विद्यार्थिनींची निवड करण्यात आली.

निवड केलेल्या एकूण ३० विद्यार्थिनींना राज्य संसाधन केंद्र, पुणे यांनी तयार केलेले खास किट नवसाक्षरांच्या

बाबतीत कसे वापरावे याचे प्रशिक्षण दिले. स्वयंसेवक विद्यार्थिनींना सुद्धा प्रत्येकी एक किटर देऊन प्रत्येकाने एका निरक्षर व्यक्तीला साक्षर करावे असे आवाहन केले. त्यानुसार संबंधित विद्यार्थिनींनी अंमलबजावणी केली आहे. वरील कार्यक्रम यशस्वी होण्यासाठी मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे व सर्व सहकारी व स्वयंसेविका विद्यार्थिनींचे सहकार्य लाभले.

प्रा. एस. व्ही. बागल - विभाग प्रमुख

तक्रार निवारण समिती

सन २००२-२००३ या शैक्षणिक वर्षात आमच्या महाविद्यालयात 'विद्यार्थिनी तक्रार निवारण समिती'ची स्थापना करण्यात आली असून ही समिती विद्यार्थिनींना महाविद्यालयामध्ये भेडसावणाऱ्या समस्य मांडण्याची संधी देते त्यासाठी 'तक्रार निवारण पेटी' ग्रंथालयामध्ये ठेवण्यात आली असून विद्यार्थिनींनी आपल्या तक्रारी या पेटीत टाकण्याचे आवाहन केले जाते. दर १५ दिवसांनी विद्यार्थिनींच्याकडून आलेल्या तक्रारी 'तक्रार निवारण समिती'मध्ये मांडून व त्यावर चर्चा करून योग्य ती कार्यवाही करण्याचा प्रयत्न केला जातो.

मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांच्या कुशल मार्गदर्शनाखाली समितीने विद्यार्थिनींच्याकडून नोंदविलेल्या अनेक तक्रारी यशस्वीपणे सोडवण्याचा प्रयत्न केला आहे. उदा. थंड व शुद्ध पिण्याच्या पाण्याची सोय, टेलिफोनची सुविधा, ग्रंथालयाचा कार्यकाल वाढविणे, लेडीज रुमची स्वतंत्र व्यवस्था इत्यादी.

या समितीमध्ये प्रा. एस. व्ही. बागल, प्रा. ए. एम. साळोखे, प्रा. एन. व्ही. पोवार, प्रा. श्री. एस. एन. कोळेकर, प्रा. डॉ. सौ. बी. व्ही. शेळके व श्रीमती प्रा. एस. ए. पाटील यांचा समावेश आहे.

वरील समितीचे कार्य यशस्वीपणे पार पाडण्यासाठी मा. प्राचार्य, सर्व सहकारी आणि विद्यार्थिनींचे सहकार्य मिळाले.

एस. व्ही. बागल
अध्यक्ष, तक्रार निवारण समिती

सेवानिवृत्तीबद्दल ग्रंथपाल श्री. जे. पी. जाधव यांना त्यांच्या भावी जीवनाबद्दल शुभेच्छा देताना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील

हार्दिक अभिनंदन !

प्रा. डॉ. सौ. वर्षा भैंदर्गी
पी. एच. डी. च्या मानकरी - २००२-२००३

ताराराणी विद्यापीठाचे

कमला कॉलेज, कोल्हापूर

◀ प्राचार्य : डॉ. क्रांतिकुमार रं. पाटील एम्. ए., पीएच्.डी. ▶

◀ वरिष्ठ महाविद्यालय प्राध्यापक वर्ग ▶

● कला शाखा ●

■ मराठी विभाग

☐ श्री. एस. बी. पाटील	एम. ए. बी. एड. सेट

◆ हिंदी विभाग

☐ श्रीमती डॉ. सुमित्रा पोवार	एम. ए. बी. एड. पीएच. डी.
☐ श्रीमती डॉ. बी. व्ही. शेळके	एम. ए. एम्. फिल. डी. एच. ई., पीएच. डी.

◆ इंग्रजी विभाग

☐ श्री. जे. बी. पाटील	एम. ए. एम्. फिल.
☐ श्रीमती एस्. आर. साळुंखे	एम. ए. एम्. फिल.
☐ श्रीमती एन. एस्. धुमाळ	एम. ए. एम. फिल

■ समाजशास्त्र विभाग

☐ श्री. टी. एस्. थोरात	एम. ए. एम. फिल.
☐ श्री. ए. एम. साळोखे	एम. ए.

■ अर्थशास्त्र विभाग

☐ श्रीमती टी. बी. मुडेकर	एम. ए.
☐ श्रीमती ए. व्ही. पाठक	एम. ए. एम. फिल.
☐ श्री. एन. व्ही. पोवार	एम. ए. एम. फिल., बी. एड.

■ गृहशास्त्र विभाग

☐ श्रीमती आर. डी. पंडित	एम. एस्सी. एम. फिल.
☐ श्रीमती व्ही. पी. साठे	एम. एस्सी., एम. फिल.

■ मानसशास्त्र विभाग

☐ श्री. ए. एस्. घस्ते	एम. ए. बी. एड.

■ इतिहास विभाग

□ श्री. एन. एस. शिरोळकर	एम. ए. एम. फिल.

■ शारीरिक शिक्षण विभाग

□ श्रीमती एस्. एम. काळे	एम. ए. एम. पी. एड.

■ ग्रंथालय विभाग

□ श्री. जे. पी. जाधव (ग्रंथपाल)	एम. ए. एलएल.बी.

● वाणिज्य विभाग ●

□ श्री. एस्. व्ही. बागल	एम. कॉम. डी. एच. ई.
□ श्रीमती डॉ. व्ही. व्ही. मैंदर्गी	एम. कॉम., एम. फिल., पी.एच.डी.
□ श्री. पी. ए. गोखले	एम. कॉम., सी. ए.
□ श्रीमती एम्. एस्. पाटील	बी. ए. (ऑनर्स), एलएल बी., (स्पेशल) एल. एल. एम.
□ श्री. ए. एन. बसुगडे	एम. एस्सी.

● व्यवसायाभिमुख शिक्षण विभाग ●

□ श्री. एम. ए. शिंदे	एम. कॉम., एम.फिल., जी.डी.सी. अँड ए., आर. जे. सी.
□ श्री. ए. जी. गोसावी, लघुलेखन निर्देशक	बी. ए. जी. सी. सी.
□ श्रीमती सुहासिनी साटम, टंकलेखन निर्देशक	बी. ए. जी. सी. सी.

◀ कनिष्ठ महाविद्यालय प्राध्यापक वर्ग ▶

● कला शाखा ●

◆ इंग्रजी विभाग

□ श्री. एस. एन. कोळेकर (उपप्राचार्य)	एम. ए. बी. एड.
□ श्रीमती एम. एस्. पोवार	एम. ए. एम. फिल. बी. एड.
□ श्रीमती जे. एल. देशपांडे	एम. ए. बी. एड्.

■ मराठी विभाग

□ श्रीमती एस्. एल. देसाई	एम. ए. एम. फिल. बी. एड.
□ श्री. एच. व्ही. पुजारी	एम. ए. एम. बी. एड.

◆ हिंदी विभाग

□ श्रीमती के. एस. पाटील	एम. ए. बी. एड.

■ समाजशास्त्र विभाग

□ श्रीमती एम. व्ही. घोटणे	एम. ए. डी. एच. ई.

■ अर्थशास्त्र विभाग

□ श्रीमती आर. व्ही. आंबवडे	एम. ए. एम. फिल., बी. एड.
□ श्रीमती आर. पी. प्रधान	एम. ए. बी. एड.

■ गृहशास्त्र विभाग

□ श्रीमती के. के. बागवे	एम. ए. बी. एड.

■ मानसशास्त्र विभाग

□ श्रीमती एल. टी. मगदूम	एम. ए. बी. एड.

■ राज्यशास्त्र विभाग

□ श्री. डी. ए. पाटील	एम. ए. बी. एड.

■ इतिहास विभाग व शारीरिक शिक्षण

□ श्रीमती एस. एस्. पाटील	एम. ए. एम. पी. एड्.

• वाणिज्य विभाग •

□ श्री. ए. एल. नरके	एम. कॉम., एम. फिल., डी. एच. ई.
□ श्रीमती यु. डी. इंदुलकर	एम. कॉम., डी. एच. ई.
□ श्रीमती एम. आर. शिंदे	एम. कॉम. (कॉस्टिंग) एम. कॉम. (इंडस्ट्रियल ॲड बिझिनेस ॲड.) एम. फिल., बी. एड.

• विज्ञान विभाग •

□ श्री. ए. एस. जाधव	एम. एस्सी., डी. एच. ई.
□ श्रीमती एस. ए. पाटील	एम. एस्सी., डी.एच्.ई.बी.एड्.
□ श्रीमती ए. ए. रांगणेकर	एम. एस्सी., डी. एच. ई.
□ श्री. पी. एस. जाधव	एम. एस्सी. बी. एड.
□ श्रीमती एस्. डी. नांद्रेकर	एम. एस्सी., बी. एड्.
□ श्रीमती आर. एन. मोटे	एम. एस्सी., बी. एड्., एम. एड.
□ श्री. एम्. एन. जाधव	एम. एस्सी., बी. एड.
□ श्रीमती एस. आर. दंडगे	एम. एस्सी. बी. एड्.

• माहिती व तंत्रज्ञान विभाग •

☐ श्रीमती एम. आर. रानडे	बी. एस्सी., एम. सी. एम.
☐ श्रीमती एस. एस. पाटील	बी. कॉम.; एम. सी. एम., जी.डी.सी. अँड ए.

• शिक्षकेतर कर्मचारी •

☐ श्री. एम. व्ही. शिंदे	अधीक्षक	बी. ए.
☐ श्री. पी. आर. पाटील	मुख्य लिपिक	बी. कॉम.
☐ श्री. व्ही. डी. निचिते	वरिष्ठ लिपिक	बी. एस्सी.
☐ श्रीमती यू. पी. शिराळकर	वरिष्ठ लिपिक	
☐ श्री. एस. बी. शिंदे (भोई)	कनिष्ठ लिपिक	बी. ए.
☐ श्री. आर. व्ही. इंगवले	कनिष्ठ लिपिक	बी. कॉम.
☐ श्री. टी. एल. कांबळे	कनिष्ठ लिपिक	बी. कॉम.
☐ श्री. एम. जी. कंग्राळकर	कनिष्ठ लिपिक	बी. कॉम.
☐ श्री. सी. बी. ठाकुर	प्रयोगशाळा सहाय्यक	बी. ए.
☐ श्री. व्ही. एम. चिमणे	ग्रंथालय परिचर	बी. ए.
☐ श्री. व्ही. एस. मोटे	ग्रंथालय परिचर	
☐ श्री. सी. एम. स्वामी	ग्रंथालय परिचर	
☐ श्री. एम. एच. संकपाळ	ग्रंथालय परिचर	
☐ श्री. ए. जी. शिगावे	प्रयोगशाळा परिचर	
☐ श्री. डी. जी. काटकर	प्रयोगशाळा परिचर	
☐ श्री. जी. एन. बेटक्याळे	प्रयोगशाळा परिचर	
☐ श्री. वाय. बी. निवळे	प्रयोगशाळा परिचर	
☐ श्री. एम. जी. मोरे	प्रयोगशाळा परिचर	
☐ श्री. एस. एस्. शेळके	सेवक	
☐ श्री. डी. बी. कोले	सेवक	
☐ श्री. जी. एम. मेथे	सेवक	
☐ श्री. एस्. एस्. सनगर	सेवक	
☐ श्री. आर. आर. भरमकर	सेवक	

''निर्मातुं शिवम् सुंदरम्''

ताराराणी विद्यापीठ

कमला हेल्थ क्लब, कोल्हापूर

करवीर नगरीतील महिला विश्वाचे भूषण

- करवीरनगरतील विद्यार्थिनी व महिला यांच्या शैक्षणिक, सामाजिक, क्रीडा इत्यादी विकासासाठी ताराराणी विद्यापीठ अविरत सेवारत असणारी एकमेव शिक्षण संस्था आहे.
- महिलावर्गाची शारीरिक सुदृढता व मानसिक उत्साह वाढविण्यासाठी आता आम्ही 'कमला हेल्थ क्लब' हा नवीन उपक्रम हाती घेत आहोत. महिलांना आपला फुरसतीचा वेळ सत्कारणी लावून निरामय आनंद व आरोग्यपूर्ण जीवनाचा लाभ मिळविण्याची सुवर्णसंधी प्राप्त होत आहे.
- 'कमला हेल्थ क्लब' आपल्या अनेक शारीरिक तक्रारींवरील रामबाण उपाय ठरणार आहे. कारण व्यायामाची नियमित सवय हेच जगातील एकमेव उत्कृष्ट औषध आहे.
- आजच 'कमला हेल्थ क्लब' च्या स्वास्थ्यप्रेमी सभासद व्हाव आणि नवी शक्ती, नवी स्फूर्ती, नवा आनंदपूर्ण जोम आपल्या जीवनात निर्माण करा व ते ही माफत फीमध्ये.
- 'कमला हेल्थ क्लब' ही कोल्हापूर शहराची शानही आहे आणि काळाची गरजही आहे.
- 'कमला हेल्थ क्लब'ला पर्याय नाही. सभासद नोंदणी सुरु आहे.

कमला हेल्थ क्लबची वेळ

सकाळी ६.३० ते १०.३० व दुपारी ३.३० ते ५.३०

आमची खास वैशिष्ट्ये

- योग्य प्रकारच्या शारीरिक व्यायामासाठी आधुनिक साहित्याची सुसज्जता, योगासन व अेरोबिक्सची सुविधा.
- तज्ज्ञ डॉक्टर्स व व्यायामतज्ज्ञांचे वैयक्तिक मार्गदर्शन व मोफत सल्ला.
- उपकरणांच्या हाताळण्यासंबंधी तंत्रांचे शिक्षण.
- जिम्नॅशियमच्या शास्त्रीय पद्धतीच्या साधनांमुळे नवा जोम, नव्या शक्तीचा खात्रीलायक लाभ.
- अवास्तव चरबी कमी करण्याची खात्री.
- कांतीच्या तजेलदारपणाची निश्चित प्राप्ती.
- मन व शरीर यांना शिस्त व सुखाचा निश्चित लाभ.

नांव नोंदणी व इतर माहितीसाठी

कमला कॉलेज कार्यालय, कोल्हापूर. फोन : २५२२२१६

ताराराणी विद्यापीठ

कमला कॉलेज, कोल्हापूर

संगणक प्रशिक्षण केंद्र

नव्या सहस्त्रकात संगणक साक्षरता ही काळाची गरज आहे म्हणून आम्ही यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाचे मान्यताप्राप्त संगणक प्रशिक्षण केंद्र आमच्या महाविद्यालयात कार्यरत केले आहे. आमच्या या केंद्राची वैशिष्ट्ये

- विद्यार्थिनींना महाविद्यालयाच्या परिसरातच प्रशिक्षणाची सुविधा.
- यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाचे खालील प्रमाणपत्र, पदविका कोर्स शिकविण्याची सोय.

  १. सर्टिफिकेट इन ऑफिस कॉम्प्युटिंग .... ६ महिने

  २. सर्टिफिकेट इन कॉम्प्युटराईज्ड फायनानशियल अकौंटिंग .... ६ महिने

  ३. डिप्लोमा इन ऑफिस कॉम्प्युटिंग .... ६ महिने

  ४. डिप्लोमा इन कॉम्प्युटराईज्ड फायनानशियल अकौंटिंग .... एक वर्ष

  ५. डिप्लोमा इन कॉम्प्युटर ऑपरेशन्स .... एक वर्ष

- माफक फी मध्ये इंटरनेट सुविधा उपलब्ध.
- सुसज्ज प्रयोगशाळा आणि ग्रंथालय
- अनुभव आणि उच्च विद्या विभुषित असा अध्यापक वर्ग
- यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाने निर्धारित केलेल्या फी मध्ये प्रशिक्षण.
- महाविद्यालयातील व महाविद्यालयाबाहेरील विद्यार्थिनी आणि महिलांसाठी प्रवेश खुला.
- मर्यादित प्रवेश असल्यामुळे मार्च २००२ मधील बॅचसाठी त्वरित नोंदणी करा. प्रवेशासाठी केंद्र समन्वयक प्रा. एन. व्ही. पोवार (अर्थशास्त्र विभाग) व संगणक विभाग यांचेशी संपर्क साधावा.

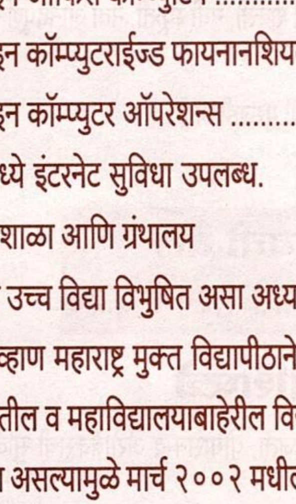

केंद्र प्रमुख

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाचे

मान्यताप्राप्त संगणक प्रशिक्षण केंद्र,

कमला कॉलेज, कोल्हापूर

'पुस्तक प्रकाशन'

कै. डॉ. व्ही. टी. पाटील तथा काकाजी यांच्या आठव्या पुण्यतिथी प्रसंगी 'शिक्षण महर्षी विश्वनाथ तुकाराम पाटील' या पुस्तकाचे प्रकाशन करते वेळी माजी आमदार श्री. बाबुरावजी धारवाडे, थोर समाजसेविका सिंधुताई सपकाळ व संस्थेचे पदाधिकारी

'उद्घाटन समारंभ'

अखिल महाराष्ट्र अशासकीय महाविद्यालय प्राचार्य महासंघाच्या २३ व्या राज्यस्तरीय वार्षिक अधिवेशनाचे उद्घाटन करतांना मा. डॉ. राम ताकवले (माजी कुलगुरु, पुणे, Ycmou व Ignou आणि डायरेक्टर महाराष्ट्र कॉलेज कार्पोरेशन Mkcl Ltd.) सोबत मा. डॉ. पठाण एस्. एन्. (संचालक, उच्च शिक्षण महाराष्ट्र राज्य), डॉ. एम्. जी. ताकवले (कुलगुरु, शिवाजी विद्यापीठ), के. बी. पवार (माजी कुलगुरु), रा. कृ. कणबरकर (माजी कुलगुरु), मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील व इतर

'आदर्श शिक्षक पुरस्कार'

कै. डॉ. व्ही. टी. पाटील तथा काकाजी यांच्या आठव्या पुण्यतिथी प्रसंगी कमला कॉलेजचे प्रा. ए. एम्. साळोखे यांना 'ताराराणी विद्यापीठ आदर्श शिक्षक पुरस्कार' प्रदान करतांना माजी आमदार मा. श्री. बाबुरावजी धारवाडे व संस्थेचे पदाधिकारी

स्थापना: सन १९८४ ॥ निर्मातुं शिवं सुंदरम्॥ फोन : २५२२२१६

कमला कॉलेज, कोल्हापूर

संस्थापक- अध्यक्ष : कै. डॉ. व्ही. टी. पाटील

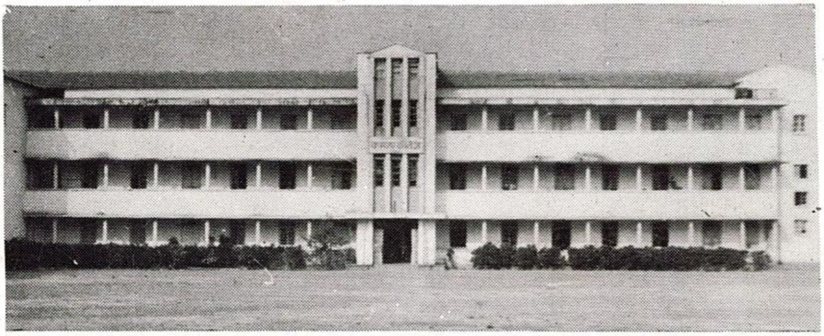

शिवाजी विद्यापीठाशी संलग्न असलेल्या या महाविद्यालयात कला व वाणिज्य शाखेच्या पदवी अभ्यासक्रमाची सोय.
विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या सहाय्याने वाणिज्य शाखेच्या पदवी विभागाकडे ऑफिस मॅनेजमेंट व सेक्रेटरीयल प्रॅक्टिस
या व्ययसायाभिमुख अभ्यासक्रमाची सोय आहे. तसेच ११ वी १२ वी कला.
वाणिज्य व विज्ञान शाखेचे वर्गही या महाविद्यालयात सुरू आहे.

वैशिष्ट्ये

- विद्यार्थिनींच्या विकासाला अनुकूल व पोषक असे संपूर्णत: सुरक्षित वातावरण.
- अभ्यासाबरोबरच ललित कला, क्रीडा, वाङ्मय इ. क्षेत्रातील गुणांना प्रोत्साहन.
- ताराराणी विद्यापीठ स्कॉलरशिप फंडातून प्रत्येक वर्गात सर्वप्रथम येणाऱ्या व इतर क्षेत्रात उल्लेखनीय यश मिळविलेल्या विद्यार्थिनींना पारितोषिकें
- एच्. एस्. सी. व शिवाजी विद्यापीठ परीक्षेतील उज्जवल यशाची परंपरा.
- १२ वी साठी उन्हाळी सुट्टीत इंग्रजी, अकौंटन्सी व विज्ञान विषयांचे खास वर्ग.
- १२ वी च्या हुशार विद्यार्थिनींसाठी स्वतंत्र स्कॉलर बॅच व दर्जेदार मार्गदर्शनाची सोय.
- बी. ए. भाग ३ साठी इंग्रजी, अर्थशास्त्र, गृहशास्त्र, समाजशास्त्र व हिंदी, बी. कॉम. भाग ३ साठी ॲडव्हान्स अकौंटिंग अँड ऑडिटिंग व इंडस्ट्रियल मॅनेगमेंट या विषयांची सोय. कॉमर्स शाखेतील ज्युनियर व सिनियर वर्गांना इंग्रजी माध्यमातून शिकविण्याची सोय.
- वर्षभर अभ्यासासाठी क्रमिक पुस्तकांचा संच बुक बँकेतून देण्याची सोय.
- गरीब व होतकरू विद्यार्थिनींना सर्व प्रकारचे सहाय्य.
- शिवाजी विद्यापीठ निरंतर शिक्षण योजनेतंर्गत फूड प्रिझर्व्हेशन, बेकरी कन्फेक्शनरी, ड्रेस डिझायनिंग व ज्युदो कराटेचे अल्प मुदतीचे कोर्सेस चालविले जातात.
- महिलांच्या व्यक्तिमत्व विकासासाठी कमला हेल्थ ची स्थापना
- यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाच्या मान्यताप्राप्त संगणक प्रशिक्षण केंद्राची स्थापना.
- कॉमर्स विभागाकडे इंग्रजी माध्यमाची सोय.

राजहंस प्रिंटिंग प्रेस, कोल्हापूर. फोन : २६५४६३०